

Kandidatspeciale i sociologi

Hjemløshet i Aalborg

*– et sosiologisk studie av en sosial innsats overfor et
sosialt problem*

Antal ord: 34 908

Antal sider: 111

Utarbejdet af:

Martin Holm

Studienummer: 2005-3218

Vejleder: Maria Appel Nissen

10. semester sociologi

Aalborg Universitet

2010

English summary

This master's thesis deals with homelessness in Aalborg. More specifically, the thesis examines different social workers' views of the homeless, and of homelessness as a social problem. The following main questions are considered in this thesis:

- How has homelessness, and the homeless, been constructed as a social problem, and how does different actors within social work understand and explain this problem.
- How are different constructions related to struggles in the field, and which consequences does this have for the social integration of the homeless.

To examine these questions a qualitative case study is chosen as a methodological approach. Ten interviews with social workers have been conducted, and data from these interviews analyzed. The field these social workers work within are related to homelessness in Aalborg. Furthermore, political discourse and research documents describing strategic methods meant 'to solve' or reduce homelessness, is also analyzed. The hypothesis is that the present social work and social politics are closely connected to earlier developments in the field. In Aalborg there has been a long tradition of close cooperation between different actors within the social work related to homelessness, both public and private actors. As a result, there exist many different programs and places where the homeless can receive assistance.

As this master thesis' emphasizes, homelessness is an open and ambiguous concept. This "openness" affects the social work with the homeless. The answer to the question of how assistance should be organized depends on how one constructs the homeless, and on who is doing this construction. As highlighted in the first part of the analysis, the homeless is helped mainly by the principles that she/he knows best how she/he should be helped, and that the social workers should meet her/he at her/his own premises. This has led to some

uncertainty regarding how the social work should be organized.

Thus, a conflict arises both between the views of various social workers, and their relation to economic and political areas. The perspective of Pierre Bourdieu's sociological theories sheds light on how different interests and conflicts arise in this context. His theories of field, doxa and illusio, among others, are applied to describe and explain how for instance an economic logic impacts the way the social workers construct the homeless. The field of the social work that aims to help the homeless is adapted in its relation to the political field, which is driven by its own logic of how the homeless should be helped (doxa). This logic is strongly related to economical effectiveness. As a result, a fairly small amount of economic resources is distributed to the social workers.

Innholdsfortegnelse

DEL 1: INNLEDENDE DEL	6
INNLEDNING	6
PROSJEKTOPPGAVENS PROBLEMFELT	6
Problemstilling	7
Oppgavens struktur og leserveiledning.....	8
OPERASJONALISERING OG DISKUSJON AV SENTRALE BEGREPER.....	9
Definisjonsspørsmål knyttet til hjemløse/hjemløshet.....	9
En økt synlighet av hjemløshet.....	11
Kjennetegn ved hjemløse	12
HJEMLØSHET SOM SOSIALT OG SOSIOLOGISK PROBLEM	14
Hjemløshet som sosialt problem	14
Hjemløshet som sosiologisk problem.....	16
Et sosialkonstruktivistisk perspektiv	18
INTEGRASJON.....	19
Å integrere hjemløse.....	20
Sammenheng mellom sosialpolitikk og integrasjon.....	21
RELEVANS OG AKTUALITET	22
Situasjonen for hjemløse i dagens Aalborg.....	22
”Jo flere kokker, jo mer søl” – forskjellige tilbud til de hjemløse	23
Andre undersøkelser på området.....	25
DEL 2: METODE- OG TEORIDEL	27
METODE	27
Kvalitativ tilgang og vitenskapsfilosofiske overveielser	27
Hvorfor en kvalitativ tilgang – personlige overveielser	28
Valg av intervjuobjekter og intervjuforløp	29
Avgrensing	30
Ethiske overveielser.....	32
TEORI	34
Bourdieu's feltbegrep.....	34
Doxa.....	37
ANALYSESTRATEGI	40
Et casestudie av forskjellige felter.....	40
Hjelpfeltet.....	44
DEL 3: ANALYSE	47
ANALYSEDEL 1: EN SOSIALHISTORISK ANALYSE.....	47
Innledning	47
Et teoretisk supplement.....	47
En kort presentasjon av Durkheims og Weber.....	48
Hjemløshetsproblematikken i Aalborg - et sosialhistorisk tilbakeblikk	50
Avinstitusjonalisering og normalisering.....	54
Brobyggerselskapet i Aalborg oppstår.....	55
Regjeringen og politisk innsats på hjemløseområdet	58
Oppsamling	62
ANALYSEDEL 2: KONSTRUKSJONEN AV DEN HJEMLØSE OG TILRETTELEGGING AV HJELP	63
Innledning	63
En tvetydig definisjon av den hjemløse	64
En målgruppe i endring.....	68
En individuell nøkkel til det gode arbeid.....	69
Konsekvenser av kategorisering.....	72
Den enkelte hjemløses ønske om hjelp – livskvalitet som målsetning.....	74
Hjelp som styring og hjelp til selvhjelp	76

Hvems behov for hjelp - en velferdstankegang.....	79
Oppsamling	82
ANALYSEDEL 3: KAMPER PÅ FELTET	83
Innledning	83
Når brukeren og hjelpen spesialiseres – et behov for profesjonalisme i det sosialarbeid med den hjemløse	84
”Det store hjelpehjertet kan være farlig”	85
En skjult strid.....	89
Hjelp gjennom kontroll og som beskyttelse – en kamp om viten	92
Krav ovenifra og innenifra	93
Sosialarbeidere som advokater for den hjemløse – relasjon til det politiske feltet	94
DEL 4: KONKLUSJON	99
GJENSYN MED INTEGRASJONSASPEKTET	101
REFERANSER	104
BILAG 1	109
INTERVJUGUIDE	109
TRANSKRIBERING	111

Del 1: Innledende del

Innledning

Denne oppgaven handler om hjemløshet som et sosialt problem, og hvordan dette problemet gripes an av sentrale aktører innen hjelpeapparatet. Nærmere bestemt sosialarbeidere.

Det har alltid eksistert en gruppe individer som kan betegnes som hjemløse, og det har alltid eksistert en interesse i å hjelpe de hjemløse, mener sosialpsykiater Preben Brandt (2008). Sannsynligvis vil en slik gruppe alltid eksistere i en eller annen form.

Forhåpentligvis vil det også eksistere et hjelpeapparat som er parat til å gjøre en innsats overfor denne gruppen. Når jeg skriver forhåpentligvis, henger dette delvis sammen med at min forståelse av det å være hjemløs, er en tilstand som inneholder både en fysisk og emosjonell/psykisk dimensjon. Dem som rammes av denne tilstanden vil oppleve den som ytterst vanskelig. Delvis henger det sammen med en bekymring overfor hvordan samfunnet behandler sine svakeste medlemmer. I liket med Zygmunt Bauman (2006), synes også jeg at det er på grunnlag av denne behandling et samfunn bør bedømmes.

Men hva er egentlig hjemløshet og den hjemløse for en størrelse, og hvordan oppfattes denne av sosialarbeidere i Aalborg. Hvordan tilrettelegges hjelpeinnsatsen på bakgrunn av denne oppfattelsen, og hvilke prosesser kan være med til å forklare hvorfor det tilrettelegges som det gjøres? Det er i hovedsak disse spørsmålene denne oppgaven ønsker å undersøke.

Prosjektoppgavens problemfelt

I det følgende vil det kort redegjøres for oppgavens problemfelt, hvor det deretter vil oppstilles en konkret problemstilling dette prosjektet vil undersøke.

Det overordnede tema for denne oppgaven er hjemløshet som sosialt problem i Aalborg Kommune. Nærmere bestemt vil det sosiale arbeidet med hjemløse i Aalborg, slik det

oppfattes av forskjellige sosialarbeidere på feltet, være gjenstand for forskning. Det ønskes altså å oppnå en forståelse av konstruksjonen hjemløshet som sosialt problem på bakgrunn av det sosiale arbeidet og sosialarbeideres forståelseshorisonnt omkring situasjonen med hjemløshet i Aalborg. Hva som er essensen i deres arbeid ønskes undersøkt, samt hvilke interesser som synliggjøres i forhold til hva slags hjelp en tilbyr den hjemløse. Samtidig med dette vil det inndraes et sosialpolitisk perspektiv i forhold til hvordan hjelpearbeidet og konstruksjonen av den hjemløse, henholdsvis hjemløshet som sosialt problem har vært. Hvilke krav sosialarbeiderne selv opplever, enten disse kommer fra kommunen, eller fra et høyere plan som Folketinget og Regjeringen ønskes også undersøkt. I forhold til dette perspektivet vil den senere tids fokus fra Regjeringens innsats omkring puljemidler gjennom en såkalt Hjemløsestrategi inndras. Tanken bak dette fokuset er å belyse en aktuell diskurs om det sosiale arbeid knyttet til hjemløse henholdsvis hjemløshet som sosialt problem. Det sentrale her er å avdekke hvordan og hvorvidt en slik diskurs kommer til uttrykk i forhold til oppfattelsen og utførelsen av det praktiske arbeidet, slik det oppleves blant enkelte sosialarbeidere i Aalborg Kommune.

Problemstilling

Problemstillingen forekommer i to hoveddeler, og har fire undersøkelsespunkter til sammen. Disse kan oppstilles på følgende måte:

- 1) Hvordan er hjemløshet henholdsvis hjemløse blitt konstruert som et sosialt problem og hvordan forstås og forklares problemet i praksis blant ulike aktører i det sosiale arbeid?
- 2) Hvordan er ulike konstruksjoner forbundet med kamper i arbeidet (kamper på feltet), og hvilken betydning har dette for den sosiale integrasjonen av hjemløse?

Det foreligger altså en antagelse om at forskjellige interesser og metoder er på *spill* i det sosiale arbeid med hjemløse og at dette har en betydning i forhold til arbeidet med hjemløse, og derigjennom løsninger på problemet, blant annet i en integrasjonsmessig sammenheng.

I den franske sosiolog Pierre Bourdieus (1930-2001) forstand er hjemløse en gruppe mennesker som nærmest ingen sosial eksistens har ettersom de knapt opptar en posisjon i det sosiale rom med mulighet for å utøve symbolsk makt (Bech-Jørgensen 2003:28). Bourdieus sosiologi og hans begrepsapparat vil det vendes tilbake til i denne prosjektoppgaven. Visse deler av hans teori utgjør en viktig inspirasjon i forhold til å gripe problemstillingen an på. Det er riktignok ikke den hjemløses ytringer som ønskes undersøkt i denne oppgaven, men heller hvordan den hjemløse oppfattes i det sosiale arbeidet av ulike aktører på området. Eksempelvis dreier dette seg om sosialarbeidere som sosiale viseverter, medarbeider og ledere fra kafeer og nattevarmestuer, herberg eller oppsøkende gatemedarbeidere i både kommunalt/offentlig og privat ansatte. Intervjumateriale med forskjellige sosialarbeidernes utgjør dermed hovedgrunnlaget for analysearbeidet i denne oppgaven.

Oppgavens struktur og leserveiledning

I den innledende delen, del 1, vil det diskuteres og redegjøres for problemfeltet og dets sentrale begreper. Dette gjøres for å vise hva ideen bak prosjektet er. Deretter følger noen avsnitt om relevans og aktualitet, som har til formål å belyse hjemløseområdet i Aalborg, samt det sosiale arbeidet knyttet til dette området. I tillegg vil det gis en kort presentasjon av annen forskning på området. Videre følger del 2. Denne delen handler om metodiske og teoretiske overveielser. På bakgrunn av disse overveielserne vil en analysestrategi presenteres. Denne strategien forteller hvordan oppgavens problemstilling ønskes undersøkt. Deretter følger oppgavens analysedel, del 3.

Del 3 vil være oppdelt i tre hoveddeler som alle har til hensikt å besvare oppgavens konkrete problemstilling. Første del være en sosialhistorisk analyse av en generell samfunnsmessig utvikling omkring hjemløssituasjonen og det sosiale arbeid i Aalborg. Det sentrale her vil være å gi leseren en forståelse av hvordan hjemløssituasjonen kan sies å ha utviklet seg med hensyn til en oppfattelse og definisjon av den hjemløse, samt hva prinsippene i det sosiale hjelpearbeidet for den hjemløse har vært. Hensikten med dette er å kunne danne et sammenlikningsgrunnlag i forhold til en viss kontinuitet og diskontinuitet omkring hvordan dagens situasjon ser ut. Videre har dette perspektivet til

hensikt å danne et utgangspunkt for ta fatt på dagens oppfattelse av problematikken, slik den oppleves av sosialarbeidere – nærmere bestemt i forhold til sosialarbeidernes erfaring på området, og deres hjelpeinnsats overfor hjemløse. Dette gjøres i analysens andre del som er basert på et datagrunnlag fra intervju samtaler med sosialarbeiderne. Videre fortsetter analysens tredje del som har til hensikt å gå i dybden med å analysere hvordan ulike konstruksjoner er forbundet med kamper i feltet.

Oppgaven avslutter med del 4. Denne delene har til hensikt å oppsamle de forskjellige funn som er gjort i en kortfattet konklusjon. Samtidig vil siste undersøkelsespunkt i problemstillingen berøres i denne delen.

Operasjonalisering og diskusjon av sentrale begreper

De følgende avsnitt vil ta for seg sentrale begreper knyttet til problemstillingen. Det første begrepet vil være hjemløse henholdsvis hjemløshet. I forbindelse med dette begrepet vil det blant annet diskuteres forskjellige definisjoner av begrepet. Videre vil det tas stilling til hvordan begrepet relateres til denne oppgaven som både et sosialt og sosiologisk problem. Deretter vil en forståelse av begrepene sosial integrasjon og sosialpolitikk inndraes.

Definisjonsspørsmål knyttet til hjemløse/hjemløshet

I den seneste tid har det vært politisk interesse i hjemløshet. Det har blant annet vært fokus på kartlegging av omfanget av hjemløse i Danmark. Det Sociale Forskningsinstituttet for Velfærd (SFI) vurdere at omlag 11.000-13.000 mennesker opplever tilstanden som hjemløs på årsbasis i Danmark. Undersøkelsen tilsa at det i 2007 i uke 6 i 2007 ble registrert 5 253 personer som værende i en tilstand som hjemløs (SFI 2007). Etersom hjemløshet i hovedsakelig er et sosialt fenomen knyttet til urbanisering, er det også i de større byene flest mennesker opplever en tilværelse som hjemløs (Brandt 2009:10). Socialministeriet definerer det å være hjemløs på følgende måte:

Som hjemløs regnes en person, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidig og

uden kontrakt hos slægtninge, venner eller bekendte. Som hjemløse regnes også personer uden opholdssted den kommende nat (bilag 5:4).

Regjeringen baserer videre sin hjelpeinnsats angående hjemløshet ut fra definisjoner SFI opererer med i deres nasjonale kartleggingsarbeid av hjemløshetens omfang. I SFIs rapport begrepsdefineres en person som hjemløs dersom vedkommende befinner seg i en av de åtte følgende situasjoner:

- Vedkommende mangler tak over hodet den kommende natt. Herunder regnes personer som sover på gaten, i en trappeoppgang, i et skur eller liknende.
- Vedkommende overnatter på nattevarestue/værested med nødovernatting.
- Vedkommende overnatter på et akutt/midlertidig botilbud, som for eksempel herberger eller forsørgerhjem.
- Vedkommende oppholder seg på hotell, vandrehjem eller liknende på grunn av hjemløshet.
- Vedkommende bor midlertidig og uten kontrakt hos venner/bekjente eller familie.
- Vedkommende bor i midlertidig utslusningsbolig eller liknende uten permanent kontrakt.
- Vedkommende er under kriminalforsorgen, skal løslates innenfor én måned, og det er ikke iverksatt en boligløsning forut for løslatelsen.
- Vedkommende er innlagt på hospital eller oppholder seg på et behandlingssted og planlegges utskrevet innenfor én måned, og det er ikke iverksatt en boligløsning forut for utskrivningen (Benjaminsen 2009:9-10).

Selv om det er ytre vilkår, som vedkommendes boligsituasjon vektlegges i denne begrepsdefinisjonen, heter i følge Socialministeriet at en dansk definisjon tar høyde for at hjemløshet er et komplekst problem. Denne kompleksiteten ses i sammenhenge med andre sosiale problemer, som eksempelvis psykisk sykdom, alkohol- eller stoffmisbruk o.l. (bilag 5:19). I forhold til denne oppgave, blir det sentralt å undersøke hva denne kompleksiteten består i. Det kan tenkes at en tilvarende kompleksitet vil gjenspeiles i det sosiale arbeidet på området.

På bakgrunn av mange års arbeid med hjemløse har tidligere formann for Rådet for Sosialt Udsatte og sosialpsykiater Preben Brandt vunnet stor anerkjennelse på hjemløsområdet i Danmark i senere år (Myrthue 2008). Brandt har utarbeidet en forståelsesdefinisjon av hva en hjemløs kan oppleve:

En person er hjemløs, når vedkommende ikke har en bolig, der kan opfattes som stabil, blivende og opfyldende vedkommendes krav til en rimelig boligstandard. Samtidig med, at vedkommende ikke magter at benytte sig af samfundets relationer og institutioner i allerbredeste forstand – således familiært netværk – samt private og offentlige institutioner af enhver slags, idet årsagen til dette kan være åbenlyse eller mere skjulte forhold hos den enkelte eller i den måde, samfundet indretter sig på (Brandt 1992:158).

Som de ovenstående definisjonene viser, forholder det seg slik at hjemløshet oppstår i feltet mellom strukturelle og individuelle forhold. Angående den nasjonale kartleggingen uttrykkes en tilfredshet med at en slik endelig er gjennomført. På den andre siden er dette (kun) tall som forteller noe om omfanget mht. alder kjønn og andre simple parametere. Samtidig vil fremtidig telling være et vitne om hvordan det står til med selve viljen til å gjøre noe ved problemet (Brandt 2009).

En økt synlighet av hjemløshet

I senere tid kan det videre hevdes at man opplever en økende synlighet av hjemløshet i det offentlige rom. Det betyr ikke at antall hjemløse nødvendigvis har økt, men at oppmerksomheten rundt den hjemløse menes å være stigende (Myrthue 2008:67). Den ovennevnte kartleggingen kan være et bidrag til dette. Pia Myrthu mener at synligheten av hjemløshet er blitt mer *omfattende* i løpet av de siste 15 årene. Dette henger sammen med at de hjemløse oppholder seg på beferdede områder i byer. Selgere av Hus Forbi, økt tiggeri, oppstart av interesseorganisasjoner som SAND, og arrangeringer av gatefotballturneringer for sosialt utsatte, har synliggjort og kommunisert hjemløshet på en ny og eksplisitt måte. Samtidig vurderer hun at medieomtalen omkring hjemløshet har økt i takt med denne synligheten (Myrthue 2008:67). Medieomtalen er antagelig større om vinteren grunnet det kalde klima som gjør forholdene ekstra barske for dem som oppholder seg på gaten.

Samtidig argumentere Myrthue for at det å være ”hjemløs” har blitt en identitet snarer enn et konkret sosialt problem som noen opplever i lengre eller kortere perioder (ibid.). Man opplever blant annet forskjellige kategoriseringer av hjemløse og samtidig nye typer i forbindelse med antall av etniske minoriteter og arbeidsinnvandrere fra EU som i en eller annen grad opplever en tilværelse som hjemløs. I forhold til etniske minoriteter kan disse eksempelvis kategoriseres som en gruppe som har mindre komplekse psykiske problemer enn etniske danskere (Brandt 2009; Myrthue 2008; Järvinen 2004).

Kjennetegn ved hjemløse

Hvis en borger opplever noen av de vilkårene som SFI og Brandt oppstiller, regnes hun/han (av systemet) som værende hjemløs. Videre beskriver SFI hva som kjennetegner en hjemløs person. Hovedparten (78%) av dem som ble registrert er menn og 22 % er kvinner. 23 % er unge mellom 18 og 29 år, og gruppen mellom 30-49 år utgjør 53 %. Av dem på 60 år og over, er det 5 % som er hjemløse, mens 20 % har etnisk minoritetsbakgrunn. Hovedparten av de hjemløse mottar kontanthjelp og meget få er tilknyttet arbeidsmarkedet. Omlag 70 % av de hjemløse misbruker narkotika, hasj alkohol eller medisin. 37 % av de hjemløse har en psykisk sykdom, mens 25 % av de hjemløse regnes som psykisk syke misbrukere. Og det er nettopp misbruk og psykisk sykdom som er de vesentligste årsakene til at noen havner i en situasjon som hjemløs, og som samtidig har det vanskelig med å benytte seg av eksisterende behandlingssystemer (Benjaminsen 2009:11-12). I SFIs kartlegging ble man også regnet for å være hjemløs dersom man er i en tilstand som såkalt *funksjonelt hjemløs*. Å være funksjonelt hjemløs vil si at personen sover på gaten, eller overnatter på herberger og forsorgshjem, selv om hun/han har registrert egen leilighet/bolig. På grunn av sosiale eller psykiske problemer kan det tenkes at vedkommende ikke makter eller kan fungere i eget hjem uten en form for støtte (ibid.:118). Som voksen øker risikoen dersom man har vært utsatt for betydelige sosiale problemer som barn (Brandt 2008:6).

Hvordan hjemløshet anskues, og hvordan man definerer en målgruppe som værende hjemløs kan altså sies å berøre dels noen ytre tilstander, samt egenskaper ved personens

liv (Fabricius m.fl. 2005:128). Mangler hun/han en bolig og tak over hodet, slik de åtte punktene i stor grad sikter til, regnes man som hjemløs. Av indre forklaringer kan det sies at det å være hjemløs uttrykkes som en egenskap hvor hun/han ikke er i stand til å klare å bo i egen bolig, slik tilfellet er med den funksjonelt hjemløse eller dem som grunnet misbruk og psykiske problemer befinner seg i en særlig utsatt gruppe. I SFIs kartlegging ble personer som oppholder seg på krisesentre grunnet vold i familien, eller som midlertidig er uten bolig grunnet brann eller liknende, ikke regnet for å være hjemløs (Benjaminsen 2009:119).

Alle har formodentlig en forestilling om hva det vil si å være hjemløs, eller kanskje et mentalt bilde av hvordan hjemløs ter seg. Ut fra karakteristikken av begrepet hjemløs/hjemløshet som er diskutert ovenpå er det mye som tyder på at det å være hjemløs, ikke er noe som sier seg selv. Det er begreper som kan sies å innebære forskjellige aspekter av sosiale problemer (misbruk, fengsel, psykiske lidelser, gatesovere), og som samtidig vil påberope seg forskjellig hjelpeinnsats.

Hvordan en hjemløs konstrueres kan kort oppsummeres som en som ikke har bolig, eller som har bolig men ikke evner å være i bolig. Dette boligaspektet byr på spesifikke situasjoner som kan betraktes som samfunns- eller individproblemer. Ved førstnevnte kan det gjøres noe ved dette, eksempelvis ved at flere boliger bygges eller tilrettelegges den hjemløs slik at en gjenhusning finner sted. Individuelle problemer kan kanskje betraktes som vanskeligere å handtere. Her kan innsatsen tenkes å omfatte motivasjon og forandring hos den enkelte, enten andre sosiale problemer som misbruk eller psykisk sykdom gjør seg gjellende hos vedkommende.

Kanskje tiden er moden for en revurdering av hva hjemløshet innebærer? Skal hjemløshet i hovedsak betraktes som et problem samfunnet har skapt og som deretter må tas tak i, eller er det en oppførsel hos den enkelte som det skal tas utgangspunkt i for å løse problemet? Dette vil belyses nærmere i denne prosjektoppgaven som altså har til hensikt å ta utgangspunkt i sosialarbeider som arbeider med hjemløse og hjemløshetsproblematikken. Gjennom deres personlige fortolkning har de oppnådd en forståelsesramme av hva det vil si å være hjemløs, hvorfor noen blir det, hva som kanskje skal til for å forhindre

hjemløshet, hvilke innsatser som kreves for ulike grupper av hjemløse. Dette vil bidra til en forståelse av hvordan *konstruksjonen* hjemløshet oppstår, og hvilke betingelser og strukturelle krav i forhold til å hjelpe som foreligger for sosialarbeideren.

Hjemløshet som sosialt og sosiologisk problem

I de to neste avsnittene vil jeg diskutere hvilken grad hjemløshet kan kategoriseres som et sosialt problem, samt på hvilken måte hjemløshet dreier seg om et sosiologisk problem i dette prosjektet.

Hjemløshet som sosialt problem

Sosiale forhold blir i noen tilfeller kalt eller oppfattet som et sosialt problem. Et sosialt problem er aldri konstant men endres over tid. Noen problemer løses eller forsvinner mer eller mindre av seg selv, eller så dukker kanskje andre problemer opp i stedet. Dermed gis et godt grunnlag for å omtale sosiale problemer som *noe* som konstrueres (oppfattes) av *noen* i samtiden (Halvorsen 2002:9-11). I samfunnsvitenskaplig forskning foreligger et bredt definisjonsspekter mht. hva et sosialt problem kan være. I forhold til sosiologien kan det også sies at definisjonen avhenger av hvilket perspektiv det analyseres fra (Halvorsen 2002). En generell og omfattende definisjon av sosiale problemer kan oppstilles på følgende måte:

Vi kan definere sociale problemer som sociale forhold, som en betydelig andel av befolkningen er opmærksomme på, definerer som sociale problemer og oppfatter som nødvendige at gribe kollektivt ind over for. Disse sociale forhold er årsagsbestemte og har konsekvenser på det individuelle, det socialpsykologiske og/eller det samfundsmæssige niveau (Ritzer i Uggerhøj 2008:42).

Med andre ord kan det sies at en forståelse (eventuelt misforståelse) av sosiale problemer forårsaker en eller annen form for kollektiv interesse som videre kan føre til enigheter (eventuelt uenigheter) om handlinger eller løsninger. Men kollektive interesser kan også føre til en bestemt forståelse av et sosialt problem, slik at kausaliteten kan gå motsatt vei.

Angående hjemløshet er dette sosiale forhold (noe) det oppstod en interesse i innenfor fagdisiplinene sosiologi og sosialt arbeide i kjølevannet av en stigende industrialisering og urbanisering på 1800-tallet. Urbane former for boligproblemer og hjemløshet oppstod, og problemet ble dermed mer konsentrert og synlig (Halvorsen 2002:139; Jørgensen 1998). Fattigdom og nye former for ulikhet kan også sies å ha fått offentlig oppmerksomhet grunnet samme utviklingstendens i dette tidsrommet. Hjemløshet i moderne samfunnet uttrykker en ytterst form for fattigdom¹ og sosial eksklusjon (Brandt 1999:45; Halvorsen 2002:141). Angående Aalborgs fattigdom og hjemløsutvikling vil dette vendes tilbake til i analysens første del.

Som Brandt hevder, har det alltid vært noen som betegnes som hjemløse samtidig med at det har vært andre (organisasjoner eller enkeltindivider) som har følt ansvar for å hjelpe disse menneskene, og/eller blitt påtatt dette ansvaret. Slik er situasjonen også i dag. Staten og private aktører yter en innsats både angående lovgivning og økonomisk støtte. I dansk sammenheng er det kommunene som har (hoved-)ansvaret for selve hjelpeinnsatsene. (Brandt 2008:5). Hjemløse er i følge den sosiale lovgivning en målgruppe som har krav på støtte fra hjelpesystemet dersom en befinner seg i en situasjon uten bolig. Eksempelvis heter det i følge servicelovens § 110 at:

Kommunalbestyrelsen skal tilbyde midlertidigt ophold i boformer til personer med særlige sociale problemer, som ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for botilbud og for tilbud om aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp (socialjura.dk).

Det er altså lovbestemt at hjemløshet er et sosialt problem hvorpå løsninger skal utarbeides i statlig regi. Problemet hjemløshet kan i en sådan optikk defineres som et sosialt problem, ettersom flere aktører (noen) er inneforstått med det at det foreligger tiltak og felles interesser - enten disse er lovbestemte gjennom sosial politikken, eller om det er frivillige organisasjoner som utfører arbeidet grunnet ideologiske eller humanitære

¹ Videre vurderer Brandt den harde sosiale realiteten knyttet til hjemløshet, hvor det å være knyttet til hjemløshet alltid har vært, og vil alltid være, forbundet med konsekvensene: sosial ydmykelse, avmakt og økt risiko for sykdom og tidlig død (Brandt 1999:45).

årsaker – hvorpå disse ”tar tak” i problemet. Hertil kan det tilføyes at sosiale problemer er det sosiale arbeids grunnlag (Uggerhøy 2008). Problemet hjemløshet kan dermed sies å ha vært allment akseptert som et sosialt problem helt siden sosiologiens barndom.

Hjemløshet som sosiologisk problem

I henhold til hjemløshet som noe konstruert kan det sies at det dreier seg om hvem som forstår dette problemet og på hvilke måter det handles. Pierre Bourdieu og Loïc Wacquant uttrykker dette på følgende måte:

Hvert samfunn, på ethvert tidspunkt, utarbeider ei samling sosiale problemer som blir regnet for å være legitime, verdig til å bli diskutert, å være offentlige, somme tider offentliggjøres, og på en måte garantert av staten (Bourdieu og Wacquant 1993:219. Egen oversettelse fra nynorsk²).

Og nettopp i forhold til hjemløshet kan dette, som tidligere nevnt, sies å være et problem hvis fokus fra offentlig side har økt de senere år (Halvorsen 2002; Myrthue 2008).

I det ovenstående er det vist at hjemløshet har vært et sosialt problem samfunnet har vært opptatt av i lengre tid. Men hvordan dette oppfattes og behandles som et problem har ikke alltid vært ens. I henhold til dette prosjektets casestudiet med utgangspunkt i Aalborg kommunes hjemløssituasjon, vil det vendes tilbake til hvordan problemet ble håndtert tidligere, og hvilken samfunnsmessig utvikling som var med til å danne noen rammer for hvordan håndteringen forekom. Hvilke likheter og forskjeller kan det sies å være i forhold til dagens situasjon vil bli undersøkt i oppgavens innledende analysedel. Sentralt for denne delen vil være å undersøke hva slags felt som kan sies at ulike utviklingstrekk i forhold til arbeidet med hjemløse har vist seg. Det sentrale i dette prosjektet vil være å forstå vilkår og forskjellige former for hjelp og innstats rettet mot mennesker som

² I hvert tilfelle ved denne spesifikke referansen, vil dette gjøre seg gjellende.

defineres som hjemløse. Hva er det som er på spill i feltet³ for dette arbeidet, og hvordan oppfattes og hjelpes de hjemløse?

I møtet mellom de hjemløse og sosialarbeidere foreligger hovedansvaret for håndtering og oppfatningen av det sosiale problemet hjemløshet hos hjelpeapparatet. Men ut fra et maktperspektiv – i betydning at makt oppfattes som viten, og at de som besitter viten fornemmer samtidig at de besitter sannheten – kan det sies at det sosiale arbeid er et uttrykk for ”empowerment”. Det vil si at sosialarbeideren er avhengige av klientens tillitt og aksept hvis arbeidet skal lykkes, selv om det setter klienten til å handle selv. Makten går sånn sett ikke bare én vei ettersom klienten også kan stille krav og dermed påvirke møtet (Henriksen & Prieur 2004). Videre er kommunen lovfestet et ansvaret, som tidligere nevnt. Som Brandt påpeker hviler samtidig et stort ansvar hos de danske kommunene⁴ for innsatsen overfor hjemløshet. Den omfattende innsatsen innebærer elementer av sosial omsorg, pedagogisk intervensjoner og ulike behandlingstilbud for misbruk og sykdom. Utover dette forventes det at det også skal gjøres en innstats på forebyggende områder. Denne innsatsen innebærer utsettelse av boliger, samt en god barneinnsats og oppfølging, for å forhindre et at noen vokser opp i miljøer som øker risikoen for å bli hjemløs som voksen (Brandt 2008:7). Alt dette blir dermed en nødvendige faktorer som det må tas hensyn til i forhold til det sosiale arbeidet. Ettersom håndteringen er så omfattende kan det også sies at oppfattelsen og en eventuell kartlegging av det sosiale problemet hjemløshet ligger hos kommunen. Dette gir videre gode grunner til å forstå et sosialt problem som hjemløshet i et sosialkonstruktivistisk perspektiv (Halvorsen 2002:145), og dermed også som et sosiologisk problem. Sosiologisk briller kan hjelpe til med å se og forklare eksempelvis; hva hovedessensen i arbeidet er, og hvorfor; hvordan og hvorfor oppfattes og forstås problemet hjemløshet av hjelpearbeiderne som det gjøres; om hvorfor problemet forstås som individuelle

³ En teoretisk avklaring/forklaring finnes som nevnt hos Bourdieus og hans anvendelse av dette. En kort begrunnelse for hvorfor Bourdieu inndras skal sees i sammenheng med Bourdieus interesse i blant annet menneskers strategier i sosialt samvær, og han begreper *doxa* og *illusio*. Doxa omhandler det som regnes som common sense innfor forskjellige områder. Min oppgave blir å avdekke hvorfor noe blir doxa. Hvordan man kan endre eller påvirke doxa henger blant annet sammen med illusio. Dette vil forklares senere i teoriavsnitt.

⁴ Ved kommunereformen 2007 ble ansvaret samtidig plassert hos kommunene i et enda større omfang (Brandt 2008:7).

tilpassningsproblemer som manglende boevne, eller som noe strukturelt omkring svikt i hjelpeapparatet eller velferdssamfunnet generelt. Denne kompleksiteten (i tillegg til dobbeltheten ved et sosialt problem, jf. ulike oppfattelser av hva eller hvordan noe skal/kan løses), peker på at det sosiale arbeidet knyttet til hjemløse krever refleksjon og inneholder mange fasetter det må taes stilling til i det sosiale arbeidet.

Et sosialkonstruktivistisk perspektiv

Selv om hjemløshet kan sies å være en objektivt eksisterende tilstand noen mennesker rammes av, finnes det ulike subjektive definisjoner og løsninger hertil. I denne oppgaven vil ”konstruksjonen” av problemet hjemløshet belyses fra et bestemt perspektiv som tar utgangspunkt i hjelpearbeidernes oppfattelse og forståelse av problemet og hva som ”må gjøres ved det”, hvilke samfunnsmessige vilkår som ligger til rette for at dette kan gjennomføres, og hvilke (politiske) oppfattelser man har av problemet, samt viljen til å løse det.

I artikkelen *Marginalisering – konstruktivistiske perspektiver på ordning og kaos* (2001), stiller Margaretha Järvinen spørsmålsteget ved om man kan undersøke sosiale problemer og samtidig ignorere vilkår eller forhold som ligger bak. På den annen side poengterer hun i *Hemlöshetsforskning i Norden* (1992) at enhver definisjon av hjemløshet kan sies å være et uttrykk for sosiale konstruksjoner (Järvinen 1992:15f.). Det vil si at det ikke er noen selvfølgelig måte å definere det på. Samtidig vil måten man definerer, eller oppfatter problemet på, nødvendigvis få konsekvenser for dem som behandles, eller dem som eventuelt overses som hjelpetrengende. Eksempelvis kan det tenkes at etniske minoriteter, eller dem som ikke har ”komplekse psykososiale problemer” nedprioriteres i hjelpeinnsatsen. Som Brandt påpeker vil en sosiallovgivning og definisjon av hjemløse også få konsekvenser for det økende antall (uoffisiell kartlegging) av EU-borgere som ikke har et sted å bo og ikke regnes som hjemløs fordi de ikke er registrert eller bosatt i Danmark (Brandt 2009). I forhold til denne prosjektoppgaven vil oppfattelsen av hjemløshet som sosialt problem i hovedsak hvile på det praktiske erfaringsgrunnlag sosialarbeider selv har opparbeidet i deres virke. Men en annen viktig kilde til å avdekke *konstruksjon* vil altså være en belysning av (politisk) strategier og innstans på området.

Mitt personlige utgangspunkt for å anlegge et slikt perspektiv, skal ikke først og fremst forstås som kritikk rettet mot sosialarbeideres innsats. Det vil si at studie av sosialarbeiderens arbeid med hjemløse (klienter) betraktes ikke i første rekke som en negativ form for maktutøvelse, klientgjørelse eller sosial kontroll som videre kan stigmatisere hjemløse, skape en negativ identitet, eller være med til å fastholde dem i en bestemt situasjon (selv om dette kan være tilfellet). En slik analyse har Järviénen m.fl. delvis gjort rede for i *Det magtfulde mødet mellem system og klient* (2002) samt *At skabe en klient* (2003). Jeg er sånn sett enig med blant andre Lars Skov Henriksen, Annick Priuer (2004) og Michael Hviid Jacobsen (2008) i deres fordring om at en også bør forholde seg til makt som noe ”nødvendig” og positivt, og (hvis man samtidig ønsker det) på den måten skape en dialog med sosialarbeidere slik at de kan reflektere over deres arbeidsmetoder og forståelse av problemet. Det er dette som ønskes med denne prosjektrapporten.

Sosialarbeiderne er selv underlagt et politisk lovmessig, og økonomisk maktsystem, og som ”forsvarere av velferdstaten” kan det tenkes at sosialarbeidere møter konstante krav herfra (Henriksen & Prieur 2004:104). I *Det magtfulde mødet mellem system og klient* er det maktens negative sider som vies mest oppmerksomhet. Dette overskygger inndragelsen av motmaktens forskjellige former. Sosialarbeideren kan sies å ha en refleksiv innstilling til sin egen viten slik at de faktisk er bevisst om den makt de har (Henriksen & Prieur 2004). Perspektivet om hvorvidt makt kan sies å berøre sosialarbeiderne selv, eksempelvis gjennom sosialpolitikkenes krav ovenfra om implementering av bestemte prioriteringer, ønskes altså belyst i denne prosjektrapporten.

Integrasjon

I dette avsnittet vil jeg diskutere sammenhengen mellom integrasjon og sosialpolitikk og hvordan hjemløshet som sosialt problem berører denne sammenhengen. Deretter vil jeg relatere det til måten det i dette prosjektet tenkes å anvende integrasjonsbegrepet og sosialpolitikken i forhold til hjemløshet og problemstillingens siste undersøkelsespunkt. I forhold til problemstillingen vil integrasjonsaspektet letes etter mellom linjene, og senere

inndraes i oppgavens konklusjon på bakgrunn av de funn som gjøres i forhold til problemstillingens tre første undersøkelsespunkt.

Å integrere hjemløse

Integrasjon er et komplekst og sentralt begrep som store deler av sosiologien interesserer seg for (Østerberg 2005:28). Integrasjon dreier seg om hva som binder mennesker og samfunnet sammen. En slik sammenbinding kan forekomme både gjennom *systemintegrasjon*, så vel som *sosial integrasjon*. Førstnevnte dreier seg om abstrakte relasjoner i forholdet mellom organisasjoner, institusjoner, deler eller subsystemer av samfunnet. Sosial integrasjon dreier seg om mer konkrete relasjoner mellom enkeltindivider og grupper (aktører) i samfunnet (Bech-Jørgensen 2001:27; Ejernæs 2004:266-267). For å koble årsaker til hjemløshet sammen med integrasjonsaspektet, kan det sies at en lav systemintegrasjon, eksempelvis manglende boliger og dårlig arbeidsmarked, kan ha ført til at enkelte individer blir hjemløse. Andre mer sosialpsykologiske og individuelle problemer, ofte forårsaket i familiære forhold, kan i liten grad sies å være et uttrykk for lav systemintegrasjon (Ejernæs 2004:267-268). Sistnevnte er heller et uttrykk for lav sosial integrasjon. I forhold til hjemløse kan dette betraktes som en gruppe individer som avskiller seg fra resten av samfunnets medlemmer, ettersom hoveddelen av befolkningen ikke betegnes som hjemløse.

Birte Bech-Jørgensen mener at integrasjon kort og godt handler om forskjeller; at noe/noen er utskilt og oppdelt, og dermed forskjellig fra noe annet. Differensiering (ulikhet) er dermed en forutsetning for integrasjon, mener hun (Bech-Jørgensen 2001:27). I forhold til å integrere hjemløse kan en slik tankegang innebære at ulikheter/differenser forsvinner, eller gjøres mindre når de hjemløse (det ulike) hjelpes med å oppleve en tilstand som ikke-hjemløse. Det er altså selve strategien/logikken som foreligger i hjelpearbeidet som berører integrasjon overfor hjemløse, som ønskes nærmere belyst. Hva er det sentrale i dette arbeidet og hvilke overordnede sosialpolitiske og organisatoriske strukturer i form av eksempelvis retningslinjer gjør seg gjellende i arbeidet, og hvordan forholder de ulike hjelpeaktører seg til disse? Sosialpolitikken vil

altså ha betydning på dette området. I neste avsnitt vil det belyses en generell sammenheng mellom hvordan det sosialpolitiske området relateres til prosjektet.

Sammenheng mellom sosialpolitikk og integrasjon

Angående sosialpolitikk kan dette, i likhet med sosiale problemer, betraktes som å være et felt hvor en konkret politikk er et resultat av forskjellige sosiale aktørers strategiske kamper for måter hvorpå en lang rekke sosiale problemer skal løses (Olsen & Rasmussen 2004:72). Claus B. Olsen og Niels Rasmussen identifiserer fire overordnede typer av sosiale problemer som sosial politikken skal avhjelpe, løse eller forebygge. De mener at sosialpolitikk knytter seg til a) *forsørgelsesproblemer*, b) *omsorgsproblemer*, c) *problemer med avvikende adferd*, og d) *sosiale integrasjonsproblemer* (ibid.62).

Forsørgelsesproblemer dreier seg om offentlig økonomisk sikring (eks. inntakstoverførsler) til dem som ikke kan forsørge seg gjennom arbeid eller familie. Omsorgsproblemer dreier seg om å ta vare på personer (serviceytelser, eksempelvis pleie, behandling, rådgivning) til personer som ikke kan ta vare på seg selv (ibid.62-64). I forhold til hjemløse kan det tenkes at de berøres av begge former for ytelser, og er dermed marginalisert på disse områdene. I forhold til sosiale integrasjonsproblemer omfatter dette ofte større befolkningsgrupper, eks. klasser og problemer som vedrører hele samfunnet, og ytelser som omhandler mindre konkrete identifiserbare problemer (Olsen & Rasmussen 2004:66). I forhold til avvikerproblematikken er dette derimot mer konkrete problemer som berører et mindretall. Hjemløse er et eksempel på en av de synligste former for avvikerproblematikk (ibid.:65).

I en sosialpolitisk optikk kan ulike tiltak videre føre til at differensiering er (eller blir) et resultat av integrering. Som Morten Ejernæs forklarer, kan sosialpolitikk som er universell og omhandler omfordeling av økonomi skape integrasjon. Dårlig stilte borgere kan eksempelvis motta midler og nødvendige goder for å tilpasse seg samfunnet. Samtidig kan dette virke differensierende fordi forskjellige menneskegrupper tildeles forskjellige ytelser på forskjellige nivåer. Således underkastes de en særlig kontroll og behandling som automatisk utskiller dem fra andre borgere. Sosialpolitiske tiltak som er basert på differensiering kan føre til polarisering, konflikt og desintegrasjon, fordi forskjellige

kategorier av mennesker og deres vilkår blir forskjellige. Men differensiering kan også være en form for integrasjon, hvor større rom for forskjellighet vektlegges. Eksempelvis har mange puljemidler rettet seg mot grupper med spesielle problemer hvor tanken er at de svake kan hjelpe hverandre fordi de har samme erfaring med problem (Ejrnæs 2004:266,75).

Å integrere hjemløse (tilbake) i samfunnet, kan dermed sies å henge sammen med dels hvilke strategier sosialarbeideren legger tilrette for vedkommende, dels hvilke strukturelle krav, eksempelvis sosialpolitisk, som påvirker denne tilretteleggelsen. Sånn sett vil min anvendelsen av integreringsbegrepet ligge i feltet mellom system og sosial integrasjon i denne oppgaven. Dette henger delvis sammen med at hjemløshet som problem kan sies å oppstå i feltet mellom strukturelle og individuelle forhold, slik det ble nevnt tidligere. Delvis henger det sammen med feltbegrepet, og de kamper som menes å utspilles i forskjellige felter. Som det vil vendes tilbake til senere vil feltbegrepet utdypes i oppgavens teoriavsnitt. Det kan f.eks. tenkes at integrasjon av hjemløse vil påvirkes av hvordan de forskjellige sosialarbeidernes oppfattelse av den hjemløse harmonere med relasjonen til den politiske integrasjonsinnsatsen. Denne innsatsen kan tenkes å konstruere den hjemløse på en bestemt måte.

Relevans og aktualitet

I de følgende avsnitt vil det kort redegjøres for hvordan hjemløsesituasjon i Aalborg ser ut, slik den beskrives av kommunenes offentlige opplysninger. Videre vil funn i liknende forskning presenteres.

Situasjonen for hjemløse i dagens Aalborg

Etter SFIs nye kartlegging av hjemløshet i Danmark 2009 har 218 personer blitt karakterisert som hjemløse i Aalborg Kommune. I 2007 var antallet 157. Det er dog usikkerhet i forhold til disse tallene da det kan ha vært forskjellig registreringspraksis lokalt. I hovedsak var det ulike sosiale myndigheter og aktører som var i kontakt med hjemløse som ble bedt om registrere og fylle ut skjema for personer de hadde kjennskap til eller kontakt med i uke 6. (Benjaminsen 2009:11). Av de 218 vurderes 10-15 % å

være kvinner, og 22 personer er under 25 år. Som nevnt innledningsvis, vil det alltid være tvetydigheter i forhold til kategorisering av hjemløse, og den offisielle tellingen kan sies å være et utslag av ulike definisjons- og maktkamper og er sånn sett et konstruksjonsarbeid i seg selv.

Videre viser tall fra Aalborg at 6-7 prosent er såkalte ”gatesovere”, mens 94 personer sover på akutt/midlertidige boformer som herberge og forsorgshjem i henhold til (§ 110 boformer). Det er sånn sett relativt mange, omlag 40 %, som bor på midlertidige boformer. Av denne gruppen vurderer kommunen at for 95 % er det snakk om misbrakerproblemer. Mange av disse vurderes å ha dysfunksjonelle personlighetsforstyrrelser. Dermed er det snakk om en lite homogen gruppe som kan tenkes å ha forskjellige hjelpebehov. Det er samtidig denne gruppen som bostøtteinnsatsen og puljemidlene hovedinnsatsen skal beregnes på. Med utgangspunkt i Regjeringens Hjemløsestrategi og de tilhørende puljemidler for bostøtte til hjemløse, har Aalborg Kommune innsendt søknad hertil (bilag 3).

Videre anslår Aalborg Kommune at 35 av disse oppholder seg der i lengre tid enn 120 dager - opptil 6 måneder (Aalborg Kommune 2010:4-7; Benjaminsen 2009:46-55). På nåværende tidspunkt er det ikke særlig høy boligmangel i Aalborg kommunen. Det er dog en del funksjonelt hjemløse, som oppholder seg på midlertidige boordninger, grunnet manglende evne til å bo i egen leilighet. Kommunen har som målsetning å nedsette antallet av disse med 30-40 personer i løpet av perioden prosjektet med puljemidlene varer (Aalborg Kommune 2010). Disse puljemidlene og de tilhørende krav kan sies å oppstille noen strukturelle vilkår for sosialarbeideren der beveger seg i feltet. Dette vendes tilbake til i analysearbeidet. Mer konkret for analysens første del.

”Jo flere kokker, jo mer søl” – forskjellige tilbud til de hjemløse

Dette avsnitt har til hensikt å beskrive hvilke aktører som er involvert i arbeidet med den hjemløse.

I Aalborg er det sosiale arbeidet innenfor hjemløsområdet (eventuelt ”utstøtte”- eller ”utsatteområdet” som det benevnes i Kommunens egne brosjyrer) tilsynelatende godt ”dekket inn”. At området er godt dekket inn refererer i denne sammenheng til at det finnes et mangfold av kommunale private, og frivillige aktører som bidrar med tilbud og prosjekter rettet mot hjemløse, de mest marginaliserte og utstøtte borgerne i Aalborg kommune. Slik har situasjonen mer eller mindre vært siden 1990-tallet. Antallet borgere som har fått betegnelsen hjemløse har vært forholdsvis stabilt og relativt lavt i tilsvarende periode. Et slikt mangfold av tilbud kan tenkes å være én forklaring til at Aalborg kan sies å ikke ha like ”alvorlige” problem med hensynt til hjemløshet, som noen av landes øvrige større kommuner har. Her tenkes det blant annet på de åtte kommunene som er med i Regjeringens Hjemløsestrategi (bilag) på grunnlag av at disse kommunen regnes å ha de største problemene med hjemløshet. Denne strategien vendes det tilbake til i analysens første del.

I Aalborg kommune har det samtidig vært en lang tradisjon for samarbeid mellom kommunen, de frivillige og private organisasjoner. Her har den kommunale organisasjonen Brobyggereselskapet, med ”ildsjel” Ove Sørensen som ledere fra 1994-2002 hatt en helt sentral plass siden organisasjonen ble opprettet i 1994. Brobyggereselskapet har blant annet organisert samarbeidsmøter, de såkalte Frontmøder som arrangeres månedlig. I disse møtene samles en rekke sosialarbeidere fra de forskjellige organisasjoner med forskjellige tilbud innenfor ”udstatteområdet”, heriblant tilbud til personer som karakteriseres som hjemløse. Dette har vært med til dekke sosialarbeideres behov for å koordinere deres dagelig arbeidet med Aalborgs mest utsatte borgere. Gjennom Brobyggereselskapet er det blitt opprette en hel masse prosjekter som har hatt til hensikt å forbedre livet og hverdagen til samfunnets mest utsatte. Samtidig har innsatsen overfor utsatte mennesker vært prioritert høyt i Aalborg Kommune politisk sett. Det har også vært offentlig fokus på sivilsamfunnets muligheter for å utføre noe av det omsorgsarbeidet som det offentlig manglet ressurser til (Bech-Jørgensen 2003:56-59). I dag, dvs. 2010, eksistere det altså et bredt tilbud for borgere som beveger seg i samfunnets periferi. Brobyggereselskapet gir årlig ut en oversikt over disse tilbudene som retter seg mot en bred målgruppen som karakteriseres som *utstøtt, hjemløse eller sosialt*

udsatte, og tilbudene dekker over alt fra overnattingssteder herberge og forsorgshjem til varmestuer, cafeer og aktiveringstilbud, mentorordninger, oppsøkende gateteam og gatesykepleiere. (Aalborg Kommune 2010:1). Aalborg kommune er på mange måter frempå, og har i lang tid vist vilje på området, i følge Birte Bech-Jørgensen (2003). Selv om kommunen er blant landets tredje største regnes den ikke som en av de åtte kommunene med større problemer knyttet til hjemløshet. Fra Brobyggerselskapets egen beskrivelse av deres praksis, gjøres det et poeng ut av at det ofte er slik at jo flere kokker det er, jo mer søl blir det, men i forhold til utstøtteområdet ser dette heller ut til å være en viktig forutsetning i det sosiale arbeidet (Godsosialpraksis.dk). Det kan altså tilsynelatende virke som om det er et eller annet som fungerer i Aalborg innenfor det sosiale arbeidet rettet mot de hjemløse som ikke er tilfellet andre steder. Det interessante i denne sammenheng blir å høre med forskjellige aktører fra forskjellige tilbud rettet mot målgruppen hjemløs hvordan de selv opplever arbeidet. Hva skyllles ”suksessoppskriften”, eller er det noe som eventuelt mangler?

Andre undersøkelser på området

I SFIs rapport *Fra hjemløshet til fast bolig* (Fabricius mfl. 2005) ble det belyst hvordan den hjemløse ble behandlet forskjellig hos ulike instanser og aktører. Blant annet oppsto det en uoverensstemmelse i forhold til kommunale bostøttemedarbeidere og ansatte ved amtslige § 94-boformer i arbeidet med å utsluse hjemløse borgere fra midlertidige herberger og til permanente boliger. Uoverensstemmelsene oppsto når man kommuniserte om organisasjonens arbeidsområder. Moderne organisasjoner er ofte preget av at det er flere såkalte kommunikative koder⁵ som står til rådighet for aktørene. Eksempelvis ble det avdekket at konkurrerende koder hadde betydning for utslusingsarbeidet; den pedagogisk kode, den omsorgsmessige kode og den rettslige og økonomiske kode (Fabricius 2005:10). I de amtslige ansattes tilfelle var det en omsorgsmessig kode som dominerte arbeidet. Denne koden vektla at det var nødvendige å inngå nære og tillitsfulle relasjoner for å skape suksessfull utslusning. Hos bostøttemedarbeidere hadde den pedagogiske koden mest gjennomslagskraft. Denne koden vektla viktigheten ved å la brukeren i størst grad ha ansvaret, og det ble opprettet

⁵ Dette teoretiske begrepet stammer opprinnelig fra den tyske sosiolog Niklas Luhmann.

en profesjonell distanse. Videre var skaksbehandlere avhengig av frontarbeideres informasjoner for å nedtone at en dominerende rettslig og økonomisk kode ikke fikk styre for meget i utslusningsarbeidet (Ibid. 11-12). Det kan hevdes at disse kodene hang sammen med måten hvordan den hjemløs og hjemløshet ble oppfattet som målgruppe og som problem. Deretter kom dette til å påvirke det sosiale arbeidet. En liknende situasjon kan tenkes å være tilfellet med situasjonen for sosialarbeidere i Aalborg. Den ovennevnte ”spesielle” samarbeidssituasjonen vil derfor være et interessant aspekt å inndra i denne sammenheng.

Del 2: Metode- og teoridel

I den følgende del vil det redegjøres for metodiske og teoretiske overveielser. Dette har tilhensikt å vise fremgangsmåten, hvilke arbeidstekniker og ideer, samt hvilken analysestrategi som anvendes for å besvare oppgavens problemstilling. Deretter følger del tre og oppgavens analysedel.

Metode

De neste avsnitt har til hensikt i utdype metodiske overveielser. Videre vil det redegjøres for prosjektoppgavens empiriske grunnlag og hendelsesforløpet i forhold til intervjusituasjonen, samt etiske overveielser.

Kvalitativ tilgang og vitenskapsfilosofiske overveielser

Som nevnt er det en kvalitativ metodisk tilnæringsmåte som velges i dette prosjektet. Grunnen til dette er at det siktes mot å skape en forståelse av det gjennomgående problemfelt. Ettersom det primære studieobjektet er sosialarbeidere og deres erfaringshorisont (tenkende og handlende personer) vil det være nødvendig å sikre en tilgang til sosialarbeidernes opplevelser av problemet. Dette gjøres gjennom den kvalitative intervjusamtale. Gjennom en slik samtale vil målet være å kunne innhente beskrivelser (fenomenologi) av intervjupersonenes livsverden med henblikk på å fortolke (hermeneutikk) (Kvale 1997:129). Et fenomenologisk perspektiv har fokus på den intervjuedes livsverden, dvs. det en samler av opplevelser i hverdagen. Her står åpenhet overfor den intervjuedes opplevelser sentralt. Verden kan beskrives på bakgrunn av dette. Et hermeneutisk perspektiv sikter derimot på å fortolke samtaler (eventuelt eksisterende tekster), skape mening av dette og deretter forklare innholdet (Kvale 1997:49; Gilje & Grimen 1993:164). Videre vil en slik tilgang gi muligheter for å avdekke hvilke eventuelle maktforhold, relasjoner, regler og resurser som i utgangspunktet menes å påvirker måten den hjemløse og hjemløshet oppfattes som sosialt problem. Fordelen med den kvalitative tilgangen har i denne sammenheng å gjøre med språklige uttrykk i forbindelse med hjemløshet som et sosialt konstruert problem. Typisk for kvalitative studier, er at de sikter til å forstå og fortolke slike uttrykk, på bakgrunn av tekster eller enkelte menneskers handlinger og opplevelser (Riis 2005:49).

Utover intervju samtalen som datagrunnlag for analyse, vil også dokumenter inngå i analysearbeidet. Nærmere bestemt gjelder dette Aalborg Kommunes søknad om hjemløsestrategien, Regjeringens beskrivelser av Hjemløsestrategien, samt Regjeringens notater om metodebeskrivelse av hvilke strategier som gjør, og tenkes gjøre seg gjellende i dagens arbeidet med å nedsette hjemløshet (bilag, 3, 4 og 5). Samtidig vil sekundær empiri inndras som inspirasjon og forklaringskraft i forhold til en sosialhistorisk analyse av hjemløshet i Aalborg. Nærmere bestemt gjelder dette Kasper Villadsens (2004a og 2004b) analyse av det sosial arbeids utvikling, samt Anja Jørgensens (1998) sosialhistoriske essay om utstøtte og fattige i Aalborg. Analysearbeidet vil være oppdelt etter forskjellig fokus, dels som tekstanalyse, dels som feltanalyse på bakgrunn av sosialarbeidernes ”fortellinger”.

Hvorfor en kvalitativ tilgang – personlige overveielser

Et valg av metode vil selvsagt være preget av undertegnede egen verdier og interesser. Innen starten av prosjektfasen hadde jeg nylig vært på to rundreiser i USA og oppsøkt noen av nasjonens fattigste steder. Blant annet store deler av Mississippi, New Orleans, Detroit, hvor hjemløsheten på mange plan kan sies å ha en annen dimensjon enn den i Aalborg⁶. Likevel finnes det også hjemløshet i Aalborg. Dette kunne kalles et paradoks dersom den universalistisk velfredssamfunnet ideal fungerte optimalt.

Min normative innstilling til det å være hjemløse har vært preget av at ingen ønsker en slik tilværelse, og at dette er et sosialt problem samfunnet bør løse. Hvis man frykter å bli arbeidsløs bør man som sosiolog kanskje tilstrebe rollen som ”nøytral” observatør, snarer enn som problemløser. En slik ”nøytral” rolle vil innebære at en forholder seg til spørsmål som hva og hvordan, og derigjennom forsøke å forklare hvorfor forskjellige

⁶ I denne sammenheng kan det være passende å anvende klisjeen om USA som kontrastenes land, hvis en meget kortfattet oppsummering skal velges. Med et slags *American Pictuers* (1985) og Jacob Holdt-aktig perspektiv, kan det sies at den sosiale ulikheten mellom ulike grupper av befolkningen (fremdeles) er utpreget. En tilsvarende ulikhet kan med visse forbehold sies å gjøre seg gjellende i dagens Danmark. Flere forskere og samfunnsdebatører hevder blant annet at kløften mellom fattig og rik økes, og at en tilsvarende (ny-liberal) sosialpolitikk, delvis har forårsaket dette (Olsen 2007; Hansen m.fl. 2007). Samtidig kan etnisk minoritet på mange områder sies å oppleve fattigdom i høyere grad (Holm & Laustsen 2009).

aspekter ved samfunnslivet henger sammen som det gjør. Det er denne rollen som velges i dette prosjektet. Sånn sett kan en ved å ”tenke sosiologisk” samtidig være med til å få en mer fullkommen forståelse av hvorfor problemer oppstår og eventuelt bearbeide denne viten med sikte på å oppnå en bedre tilværelse for mennesker (Buaman & May 2003:161). Hvorvidt den viten som produseres i dette prosjektet vil kunne bidra til dette, har dog i utgangspunktet ikke vært en grunnleggende målsetning.

Det ble derfor valgt å kontakte sosialarbeidere som faktisk ”løser” problemet og som til daglig omgås hjemløse for intervju med dem. Etersom jeg selv har erfaring med sosialt arbeid (riktignok ikke innenfor hjemløseområdet), kjenner jeg til dilemmaer i forhold til hva egentlig ens oppgave er når klienten/brukeren enten skal hjelpes, behandles, lære, gis omsorg osv.. Det kan tenkes at en gjennom et kvalitativ tilgang – hvor en kommer tettere på informanten – i møtet med sosialarbeidere som arbeider med hjemløse, på noen måter er et møte med meg selv. Min egen erkjennelsestrang vil nødvendigvis være preget av de interessene jeg i forveien har. En kan si at det foreligger en dobbelthet i at en selv er en del av den verden vi forsøker å forstå, at en kun kan begripe verden fra et bestemt ståsted innenfor denne. Det vi ser er dermed bestemt av hvor vi (habituelte) ser det fra, slik blant annet Bourdieu ville hevde (Prieur 2002:110). Det er sånn sett umulig å gjennomføre en verdinøytral undersøkelse. På en annen side kan det forekomme en risiko for at ens analysearbeid kommer til å bekrefte antagelser en har i forveien. En forutbestemt viten, eller kanskje holdninger en har i forveien, gjør at en tilnærmer seg virkeligheten på en bestemt måte (Riis 2005). Men likevel vil fordelene med å anvende en åpen og eksplorativ form for kvalitativ metode, blant annet være at uventede temaer eller funn kommer til overflaten, ved å la den intervjuede dele sine erfaringer.

Valg av intervjuobjekter og intervjuforløp

Det sentrale for å besvare prosjektoppgavens problemformulering har altså vært å komme i kontakt med sosialarbeidere hvor deres arbeid retter seg mot hjemløse, for å få et innblikk i hvordan de opplever og forstår deres sosiale arbeid på området, og derigjennom avdekke konstruksjonen hjemløshet som sosialt problem. I en slik undersøkelse ville det gitt mening å også snakke med hjemløse, ettersom den hjemløse

ikke er en passiv part som ikke har mulighet for å påvirke den sosiale situasjonen hvor et eventuelt hjelpearbeid finner sted. Dermed ville den hjemløse være i stand til å konstruere ens egen og sosialarbeiderens forståelse av hjemløshet som sosialt problem. Men denne tilgangen fravelges av flere årsaker. Et tidsmessig aspekt kan blant annet nevnes.

En viktig årsak til å ta utgangspunkt i sosialarbeideren, er at en av hovedinteressene ligger som nevnt i å forsøke å avdekke noen strukturelle forhold som sosialarbeideren selv opplever, og hvordan dette kan tenkes å påvirke oppfattelsen av problemet og situasjonen. Samtidig har underskrivende noen forhåndsantagelser om at forskjellige sosialarbeidere har forskjellig tilgang til feltet, hvor dette vil gi forskjellige oppfattelser av problemet.

Avgrensing

Det har vært vanskelig å finne noen tilbud i Aalborg som avgrenser seg kun til hjemløshet eller hjemløse, ettersom de ovennevnte begrepene flyter over i hverandre i beskrivelser av de forskjellige tilbudene. Dette kan i seg selv være et indisium på at hjemløshet ikke er et fastlagt begrep, hvorpå den sosiale hjelpen rettet mot målgruppen heller ikke har klar avgrensing. Tidlig i forløpet oppsøkte jeg Brobygggerselskabet og foretok et pilotintervju. Samtidig forhørte jeg meg om hjemløsesituasjonen i Aalborg og om arbeidet til de forskjellige aktørene. Gjennom denne kontakten fikk jeg tips og oversiktskataloger over hvem som var hvor og gjorde hva innenfor området. Deretter utvalgte jeg intervjuobjekter ved telefoniske oppkall og elektroniske brevhenvelser (en av delene, eller begge deler i noen tilfeller.) på bakgrunn av at de i en eller annen form arbeidet med hjemløshet, eller var i kontakt med hjemløse. Slik foregikk altså avgrensing. Gledelig nok var tilbakemeldingen positiv. Nærmest alle som ble kontaktet var interessert i å dele deres erfaringer og synspunkter. Dette har ført til at forskjellige aktører med forskjellig utgangspunkt og tilgang til feltet for sosialt arbeid med hjemløse har blitt intervjuet. Deres forskjellige handlingsrasjonale, verdiorienteringer og forståelse av hva som er på ”spill” i arbeidet, er representert hos forskjellige sosialarbeidere som omfatter oppsøkende kontaktmedarbeidere, sosiale viseverter, rådgivere, daglige ledere

for nattevarmestuer og kafeer, konsulenter og embetsmenn i brobyggerselskapet. I alt er 10 intervjuer representert i denne oppgaven.

Mer konkret dreier det seg om: a) Fra Brobyggerselskapet stilte to konsulenter til samtale. Med dem ble det også gjennomført en slags pilotintervjusamtale. Fra kategorien boliger/herberg/forsorgshjem, som det er mange av i Aalborg, stilte b) en sosialrådgiver pluss den dagelige lederen fra Kirkens Korshær Herberg. Fra c) tre forskjellige oppgangsfellesskaper snakket jeg med de forskjellige visevertene knyttet til stedene. Det gjaldt henholdsvis Opgangsfællesskabet i Suensonsgade, Boligerne i Signalvej, Opgangsfællesskaberne Istedgade og Poul Pagh's Gade. På "papiret" regnes riktignok en del av brukergruppen her som "tidligere hjemløse" ettersom de nå har registrert hjemmeadresse til oppgangsfellesskapene, og herbergene. (Fra Kirkens Korshærs Skurby, stilte lederen opp. Dette intervjuet ble ikke spilt inn og er heller ikke kommet med i denne oppgaven). Fra kategorien for forebyggende og oppsøkende arbejde, stilte d) lederen pluss en medarbeider fra Bo- og Gadeteam til intervjusamtale. Fra varmestuer, væresteder og cafeer intervjuet jeg e) daglig leder for Kirkens Korshær Nattevarmestue. Det samme gjorde jeg med f) daglig leder for Café Parasollen. Fra g) Satellitkontor Øst snakket jeg med begge sosialarbeiderne. Oppstil i tabell fordeler det seg slik:

Intervjuobjekt:	Hva:	Kategori/ytelse:
To konsulenter	Brobyggerselskapet	Koordinering/evaluering/utviklingsarbeid
En sosialrådgiver, og en leder	Kirkens Korshærs Herberg	Herberg, midlertidig overnattingstilbud
Sosial visevert	Oppgangsfælleskabet Suensonsgade	Oppgangsfellesskap/boliger
Sosial visevert	Boligerne i Signalvej	Oppgangsfellesskap/boliger
Sosial visevert	Poul Pagh's og Istedgade	Oppgangsfellesskap/boliger
Sosialpedagog, leder	Bo- og Gadeteamet	Forebyggende og oppsøkende gatearbeid
Sosialmedarbeider	Bo- og Gadeteamet	Forebyggende og oppsøkende gatearbeid
Leder	Kirkens Korshærs Natvarmestue	Varmestue, akutt overnattingstilbud
To sosialpedagoger	Satellitkontor Øst	Værested, oppsøkende arbeid, ledsaging og koordinering
Leder	Café Parasollen	Værested/kafé, ledsaging, omsorg, samvær

Tabell 1. Oversikt over de forskjellige intervjuene.

Intervjusamtalen var meget løst strukturert og varte alt fra 55 minutter til over to timer. Det ble foretatt 10 intervju som ble spilt inn på lydbånd, og deretter transkribert. Strategien for å få innsamlet den ønskelige informasjonen var å la dem fortelle mest mulig. Jeg forholdt meg mer passiv, men stilte spørsmål inntil tre forhåndsbestemte og overordnede temaer, eller brøyt inn og oppfulgte der det ble fortalt noe særlig interessant. De tre temaene dreier seg om: A) Sosialarbeidernes problemdefinisjon og forståelse av den hjemløse og hjemløshet som sosialt problem. B) Sosialarbeidernes ”inder” proffisjonskamp som omhandler problemhåndteringer, heriblant strategier, løsninger og utfordringer i arbeidet. C) ”Ytre” kamper og krav, som dreier seg om sosialpolitikk og styring. (Se intervjuguide bilag 1.)

Etiske overveielser

Når jeg skulle foreta intervjuer, ankom jeg steder hvor marginaliserte mennesker ofte oppholdt seg. I enkelte tilfeller følte det som å tre inn i en mer eller mindre ”synlig” observatørrolle (hvilket man jo for så vidt gjør). Samtidig føles det som om en presser seg litt på. I noen av tilfellene ble intervjuene holdt i fellesrom eller liknende, hvor samtalen noen ganger ble avbrutt ved at beboere eller hjemløse kom inn. Uten å være helt forberedt

på spørsmål om hvilket ærend jeg var kommet, kunne det noen ganger oppleves som et dilemma i forhold hva jeg skulle fortelle. Det var ikke alltid like enkelt å forklare at jeg var en norsk student som studerte hjemløshet i Aalborg, eller i hvilken grad ordet hjemløse, sosialt utsatte eller utstøtte skulle brukes i den sammenheng.

På en måte kan det sies å ha vært en form for skjult agenda i forhold til antagelsen om at det i det sosiale arbeidet med hjemløse eksistere mer eller mindre skjulte eller åpne kamper og konflikter på feltet mellom sosialarbeideren. Selv om respondentene ikke alltid ble fullstendig informert om dette perspektivet innen deltagelse, ble det likevel blitt spurt direkte inntil dette i intervjuet. Alle uttrykket samtidig at de først og fremst er fornøyde med samarbeidet mellom de forskjellige aktørene. Det var heller en strategi fra min side å lete litt etter konflikter mellom linjene i forhold til det som blir fortalt i intervjuene. Ettersom teoretisk inspirasjon er hentet fra Bourdieus tanker omkring doxa og illusio, og samtidig symbolsk vold, kan dette sies å være sosial handling som samtidig foregår mer i det skjulte, og som teas for gitt. Prosjektoppgaven er delvis inspirert av *Det maktfulde møde mellem system og klient* og *At skabe en klient*, i forhold til hvordan sosialarbeideren beskriver og oppfatter hjemløse. I disse to bøkene forekommer det eksempler på maktbruk og sosial kontroll hvilket gjør at sosialarbeideren og det arbeidet de utfører til tider settes i dårlig lys. Som Henriksen og Prieur nevner, har det vært tilfeller hvor studenter i ettetid ikke har fått oppnådd kontakt: *Dialogen kan enda blive så ødelagt at dørene klapper i for forskningen, "hvis det er i Mik-Meyers perspektiv, I skal analysere vores arbejde"* (Henriksen & Prieur 2004:109). Ettersom vektlegningen og interessen er på hvilken makt som sosial arbeiderne selv føler seg bundet av, ble dette perspektivet trukket frem innen intervjuet.

Selv om ingen av de intervjuede hadde spesifikke ønsker om å være anonym, blir det ikke nevnt navn i denne rapporten, kun hvilken stilling og fra hvilket sted den enkelte er fra. Sånn sett vil det nok innimellom fremstå mer eller mindre klart hvem som uttaler seg når. Selv om "skjulte konflikter" forsøkes avdekkes i analyse, har intensjon vært å få sosialarbeiderne til å reflektere over deres eget arbeid, slik at dette kanskje kan hjelpe dem med å tilrettelegge deres arbeid og samarbeid i fremtiden. På den måten kan en

forhåpentligvis tenke at dette kan bidra med en viten som ideelt sett kan forbedre menneskelige vilkår, hvilket også er et av samfunnsvitenskapens viktigste formåle, i følge Steinar Kvale (1997:115). Uttalelsene, eller sitatene slik de fremstår i analysen er stort sett nøyaktig gjengivelse av muntlige utsagn. Riktignok kan ordenes rekkefølge være endret slik at det passer norsk setningsoppbygging. Ellers er usammenhengende talespråk redigert slik at setningen og dermed budskapet står klarere. I selve analysearbeidet har ikke den intervjuede mulighet for å få innflytelse på hvordan deres uttalelser fortolkes (Kvale 1997:117). I enkelte tilfeller kan det dermed hende et noen utsagn blir overfortolket.

Jeg vil hevde at jeg hele tiden har vært på ”sosialarbeidernes side”, ved at intensjonen med oppgaven ikke har vært å sette deres arbeid i dårlig lys. Tvert i mot vil jeg si at innsatsen de ser ut til å gjøre har imponert meg. I løpet av intervjuforløpet, har jeg observert og fått høre om sterke opplevelser og om vanskelige situasjoner og utfordringer arbeiderne står overfor. Det gikk mer og mer opp for meg hvor krevende og tungt et slik arbeid er. Mer enn jeg i forveien egentlig hadde forestilt. Dette er riktignok et interessant perspektiv som ikke står særlig sentralt, eller er gitt plass i dette prosjektet, men som det ville vært spennende å oppfølge.

Teori

I det følgende vil det redegjøres for teoretiske overveielser. I hovedsak har de følgende avsnitt til hensikt å klargjøre for denne oppgaves anvendelse av feltbegrepet, hvilket utgjør en sentral del av oppgavens problemstilling. Som nevnt tidligere vil den teoretiske hovedinspirasjonen finnes hos Pierre Bourdieu.

Bourdieu's feltbegrep

Det kan være vanskelig å presentere deler av Bourdieus komplekse teoretisk (og metodisk begrep som feltbegrepet, uten å inndra andre sentrale begrep. Dette er fordi Bourdieu bruker andre begrep som forutsetter hverandre og definerer feltbegrepet (eksempelvis begreper om doxa og illusio). Feltbegrepet kan for eksempel sies å fungere i samsvar med begrepene kapitalformer og habitus. I det følgende vil det redegjøres for

feltbegrepet og begrepene doxa og illusio som er viktige prinsipper i et gitt felt, og hvordan disse vil utgjøre et grunnlag for analytisk strategi.

Helt sentralt i Bourdieus omfattende forfatterskap står hans begrep om felt. Forskjellige sosiale sfærer kan siges å utgjøre forskjellige felter (eks. politisk felt, det vitenskapelige felt, det religiøse felt, det sosiale hjelpearbeid felt, det kunstneriske felt), hvor bestemte lover og logiker, verdier eller interesser har skapt dynamikk, differensiering og hierarkier på bestemte tidspunkt i feltets historie. Feltbegrepet fungerer i samsvar med begrepene kapitalformer og habitus, og gjennom disse begrepene gis en forklaring på hvordan individet påvirker samfunnet og motsatt, eller hvordan samfunnet produseres og reproduseres i ulike sosiale sammenhenger. Dermed legger Bourdieu opp til en tankeforestilling som bryter med samfunnsforskningens dualisme om enten å anvende en metodologiske individualisme (ifølge Bourdieu, kognitive strukturer) eller holisme (sosiale strukturer) for å forstå samfunnets utvikling (Layder 1994:155-157; Wacquant 1993:26-32). Denne oppgaven er riktignok mest fokusert på sosiale strukturer⁷.

Bourdieu var interessert i menneskers adferd og hvilke strategier som synliggjøres i sosiale samvær. Han oppfattet samfunn(et) som bestående av sosiale rom av relasjoner mellom sosiale agenter som befinner seg i forskjellige (makt)posisjoner. Disse posisjonene (eksempelvis arbeidstittel, sosial omgangskrets, utdanning) er avhengig av i hvilken grad disse er inkorporert og *tillærte*, eller hvilken mulighet man har for å påvirker disse (Järvinen & Mortensen 2002:15). For å forklare dette tillærte - noe en er vokst opp med og har med fra tidligste punkt i livet – anvender Bourdieu begrepet om habitus. Habitus forklarere hvordan man som sosiale aktører handler i livet (Andersen & Højborg 2004: 273). Fra livets start blir vi påvirket av *verdens regelmessigheter* og tilegner oss et *system av disposisjoner* (Bourdieu 1999:141-144). Habitus er det prinsippet som avler strategier som gjør agentene i stand til å møte og handle i ulike situasjoner. Sentralt for hvilke innflytelse man har i situasjonen og til å påvirke relasjonene i feltet gir seg til kjenne i hvilken type av ulike kapitalformer (økonomisk og materiell, kulturell, sosial og

⁷ En kritikk av f.eks. habitusbegrepet går ut på at det til tider formes og er mer forankret i strukturell påvirkning enn i individers frie valg (Järvinene 2005).

symbolsk) som gjør seg gjellende i de ulike feltene (Bourdieu & Wacquant 1993:83; Järvinen & Mortensen 2002:15). Som Bourdieu forklarer er dette et resultat av en historisk prosess:

Bestemmelsene som hviler på de agentene som er plassert i et viss felt (...) utfaller seg aldri dirkete overfor disse, men bare gjennom en spesifikk formidling som formene og kreftene i feltet konstituerer, det vil si etter å ha blitt utsatt for en omstrukturering (eller, om en heller vil, en brytning) som blir viktigere jo mer autonomt feltet er, dvs. at feltet er mer i stand til å sette igjennom en spesielle logikk, som er det oppsamlede produkt gjennom historien (Bourdieu & Wacquant 1993:91).

På mange måter kommer Bourdieus feltbegrepet til å handle om maktposisjoner. Et felt kan betraktes som et nettverk av sosiale relasjoner mellom forskjellige posisjoner, som er definert på grunnlag av deres plass i fordelingen av forskjellige former for makt (eller kapitalformer). Å tenke i felttermer, er i følge Bourdieu å tenke relasjonelt (Bourdieu & Waquant 1993:82). I et differensiert samfunn er det sosiale liv konstituert av et sett av relativt selvstendige sosiale enheter (el. *mikrokosmos*). Dette skaper et rom for objektive relasjoner som gir plass for en spesiell logikk eller vilje, og er ikke de samme relasjonene som styrer andre felt (ibid). Eksempelvis har et økonomisk felt vokst frem ved at det retter seg etter noen bestemte logikker og lover (*nomos*), mens det religiøse felt er konstituert på bakgrunn av noen andre logikker (av åndelig karakter), hvor økonomisk profitt (økonomiske kapitalformer) er nedprioritert eller blitt avvist (ibid.:82-83; Bourdieu 1999:99). Videre kan et felt, i følge Bourdieu, sammenliknes med:

et spill, hvor dem som inngår i feltet investerer i spillet. Og hvert felt påkaller en spesifikk form for interesse – en spesifikk form for illusio (selv om det skiller seg fra spillet ved at det ikke er et produkt av en planlagt skapning og selv om det følger regler eller snarer regulariteter, som ikke er eksplisitte og kodifiserte.) Således har en innsatsene som i det vesentlige er produkter av konkurransen mellom spillerne; invisteringer i spillet, illusio (av ludos, lat.: spill): Spillerne er

fanget av spillet, og innsatsene, ei tro (doxa), ei erkjenning som det ikke blir reist tvil ved (spillerne godtar i og med at de spiller spillet, og ikke ved en "kontrakt", at spillet er verdt å spille, at spillet er verdt bryet) og denne hemmelige overenskomsten ligger til grunne for konkurransen og for konfliktene dem i mellom (Bourdieu & Waquant 1993:83).

Et bestemt felt kan altså sies å være fylt med dynamikk og potensielle konflikter, og det det kjempes om er anerkjennelse og respekt avhengig av hvilke kapitalformer som dominere. Samtidig har alle som inngår i feltet en interesse i at feltet opprettholdes og at det er verdt å kjempe om. Et viktig ord som er med til å konstituere et felt er altså interesser. I forbindelse i arbeidet med hjemløse vil det kanskje være en felles interesse i å hjelpe hjemløse, men hvor det kan forekomme forskjeller med hensyn til hvilke økonomiske og politiske interesser som er i spill. *"Illusio er en tilstand av å være plassert, fanga i spillet og av spillet. Å være interessert, det er å innrømme at det fører frem mot noe som gir mening, at det som står på spill er viktig og verdig til å forfølges* (Bourdieu & Wacquant 1993:101). For å overføre dette på et overordnet feltet for sosialt arbeid (knyttet til hjemløshet), kan det historisk sett være ulike interesser som har konstituert feltet, og at det samtidig har vært påvirket av andre felt.

Doxa

Forskjellige felter karakteriseres ved forskjellige logikker, eller forståelsesrammer (Munk 2002), og feltets *doxa* kan i den forbindelse sies å være skjulte premisser som er med til å innramme denne forståelsen. Hvert felt har hver sin, eller flere doxa, dvs. sine egne common sense-forestillinger om hva som er rett og urett, normalt og unormalt. Vesentlig for feltets doxa er at det sjeldent stilles spørsmålstegn ved det, eller diskuteres (Järvinen 2001:75-76). I Bourdieus forstand er en hjemløs en person som det sosiale systemet har definert som en slik. Dvs. at det er et individ som har behov for hjelp og dermed antagelsen om at hjelp er godt og nødvendig, og noe som kan overføres fri for dominans. Som Järvinen uttrykker, er det som blir feltes doxa, ikke noe som oppstår i et diskursivt tomrom, men det er et resultat av kapitalfordelingen i samfunnet (Järvinen 2001:78). Doxa kan altså sies å være kjernen til maktforhold og hvilke kapitalformer som kommer

til å dominere. Her har staten og det politiske felt en helt sentrale rolle. For Bourdieu dreier i virkeligheten Staten seg om det byråkratiske og administrative felt som har en særskilt evne til å ordne og slå igjennom med en særskilt sfære av praksiser. Dermed har staten en monopol på den legitime symbolske volden⁸ (Bourdieu & Waquant 1993:96-97). Dette aspekt blir vesentlig å inndra i oppgavens analyse, ettersom et av formålene er å avdekke krav sosialarbeideren opplever ovenfra. Her kan det både dreie seg om de administrative praksiser og politiske beslutninger som foregår i kommunen (eksempelvis økonomiske nedskjæringer) eller overordnede regler som gjør sig gjellende i ansøking av diverse puljemidler.

Innenfor feltet for det sosiale arbeid kan doxa handle om sentrale læresetninger eller antagelser man har om; behandling, kategoriseringer av klienter, hva som er ens viktigste funksjon og partnere i arbeidet, hvilke forståelses- og forklaringsmodeller arbeidet er basert på (Järvinen & Mortensen 2002:). I forhold til forståelsen og ens handlesammenheng overfor kategorien hjemløse hviler dette på en doxa som har oppstått på grunn av en akkumulasjon av forskjellige kapitalformer som har dominert. Det kan f.eks. i en tidlig fase av feltets utvikling ha dreid seg om økonomiske interesser i forhold til å drifte institusjoner som eksempelvis fattiggårder eller arbeidsanstalter. Her kan den hjemløse eksempelvis blitt konstruert som en bestemt ”målgruppe” i forhold til å innordne seg etter bestemte regler. Den fattige/hjemløse oppsøkte (kanskje som siste utvei) dette stedet og ble pålagt en plikt og ansvarlighet til å arbeide for oppholdet – ”en noe for noe-filosofi” (Villadsen 2004a:79-85).

Innenfor et felt vil det alltid være makt og kamper på spill som består av uatskillelige kognitive (habitus) og politiske kamper om viten og anerkjennelse. I det kommende analysearbeid er det disse mønstrene for interesseorienteringer som kan sies utgjøre et

⁸ Symbolsk vold er også et av Bourdieus sentrale begreper. Dette henger sammen med symbolsk makt. Det handler om å være underordnet en dominerende gruppe eller aktørs maktutøvelse - uten å oppfatte det som maktutøvelse - slik at det dominerende hierarki opprettholdes. Sortering i utdannelsessystemet, mente Bourdieu er et eksempel på dette. Selv om barn fra kapitalsvake foreldre har lik adgang til skoler, forbeholdes systemte for en dominerende klasse (Järvinen 2005:362-363). Den symbolske volden har ofte ”satt seg i kroppen” i forhold til måter å te seg på i bestemte sosiale situasjoner og arenaer. F.eks. når man rødmer eller stammer er dette måter å underkaste seg *den rådende dom* (Bourdieu 1999:176).

felts doxa (eller flere doxa), som vil forsøkes synliggjort, ettersom disse i en eller annen forstand påvirker måten man eksempelvis oppfatter hjemløshet, eller hjelper hjemløse på. Samtidig vil disse være påvirket av andre felt. Som Martin D. Munk påpeker er doxa det som bekrefter at det er en sammenheng med de forskjellige områder med hver sin logikk (Munk 2002:19). Hjemløse kan f.eks. tenkes å være en målgruppe som ikke lar seg innordne under et bestemt felts logikk. Hva det ”kjempes” om i forhold til oppfattelsen og arbeidet med hjemløse henholdsvis hjemløshet, er det som frembringer forskjellige felt.

Det er i mindre grad sosialarbeideres habitus, eller ”livshistoriske forutsetninger” for tilegnelse av kapitalformer som ønskes analysert i feltene, men snarere feltenes doxa. I sin opptilling av hvordan man avdekker feltet, inngår riktignok avdekking av habitus som et premiss for å analysere et felt (Bourdieu & Waquant 1993:103-104; Munk 2002:18). Å skulle analysere sosialarbeideres habitus innebærer at man analyseres sosialarbeideres livsbane før man trer inn i feltet (Munk 2002:18). Dette fravelges i dette prosjektet. Likevel kan man ha i tankene at habitusbegrepene og tilegnelse av kapitalformer kan betraktes som mulige forklaringer på hvorfor man befinner seg i bestemte posisjoner i feltet og hvorfor man handler i bestemte situasjoner som man gjør. Eksempelvis kan man som sosialvisevert ha tilegnet seg en viss mengde sosial kapital, dersom man har arbeidet i stillingen lenge, og på den måten tillært seg spillets regler. Man vet eksempelvis til hvem (og hvordan) man skal henvende seg til for å få trumfet saker og ting igjennom, og på den måten bidra til å hjelpe sine beboere. I forhold til Bourdieu er den måten man anskuer og forholder seg til konkrete situasjoner på, nettopp formet av erfaringer i aktuelle og tidligere plasseringer og posisjon i det aktuelle problemfelt, samtidig med at man trekker på erfaringer fra andre felter (Mathiesen & Højberg 2004:264). Det kan grunnleggende dreie seg om at ulike mengde av kapitalformer (økonomisk, kulturell, og sosial, eller symbolsk, dvs. summen av hva hvilken kapital som får gyldighet og anerkjennes som legitim makt) i forhold til å påvirke feltet, som danner et grunnlag for styrkeforholdet i mellom et felts motstridende posisjoner (ibid. 264). Dette vil det vendes tilbake til, og kan som nevnt brukes som forklaringskraft i forhold til å si noe om hvorfor noen interessere får gjennomslag i arbeidet med hjemløse og videre konstruksjonen av

den hjemløse. En felles forståelse av sosialarbeidere om hva som er rett og rimelig i forhold til å hjelpe hjemløse, kan påvirkes ut fra hvilken kapitalform som anerkjennes som den resursen det gis mulighet for å oppnå makt eller en sentral posisjon i et felt. Det kan tenkes at økonomisk kapital er det avgjørende i forhold til noen handlesammenhenger, men vil være mindre relevant i andre sammenhenger.

Analysestrategi

Problemformuleringen er for dette prosjektet er som vist todelt. Den oppstiller samtidig fire spørsmål. Den første delen sikter i hovedsak på å beskrive, mens den andre delen har et forklarende og fortolkende formål. Her gjentaes prosjektets problemstilling slik at det skal bli enklere som leser å følge tankegangen:

- 1) Hvordan er hjemløshet henholdsvis hjemløse blitt konstruert som et sosialt problem, og hvordan forstås problemet i praksis blant ulike aktører i det sosiale arbeidet?
- 2) Hvordan er ulike konstruksjoner forbundet med kamper på feltet, og hvilken betydning har dette for den sosiale integrasjon av hjemløse?

På bakgrunn av denne inndeling vil analysen oppdeles i tre områder. Først en historisk analyse med inndragelse av nåtidige metoder på hjemløseområdet. Deretter vil en ”her og nå”- analyse, med utgangspunkt i forskjellige sosialarbeideres ”stemmer” på feltet inndraes. Denne vil være todelt. Som tidligere nevnt vil det letes etter integrasjonsaspektet mellom linjene. Og dette aspektet vil det vendes tilbake til i oppgavens oppsamlingsdel. (Oppgavens del fire.)

Et casestudie av forskjellige felter

Overordnet sett velger jeg å karakterisere prosjektoppgaven som et såkalt casestudium. En årsak til dette kan sies å henge sammen med at det generelt for et casestudium kan være problematisk å avgrense hva casens *sentrale subjekt* (Antoft & Salomonsen 2007:32-33), eller gjenstandsfelt er. Ofte trekker et casestudie på multiple datakilder, og ens forskningsstrategi begrenses ofte ikke til bestemte datakilder. Termen case kan

brukes på mange forskjellige måter, og referer ikke til et homogent metodologisk eller vitenskapsteoretisk område (Ibid:31-32). Derimot kan det referer til forskjellige datakategorier, teoretiske kategorier, historiske kategorier, substansielle kategorier etc. (Ragin i Antoft & Salamonsen 2007). Videre kan det sies at et casestudium kan være *en empirisk analyse som undersøker et nutidig eller historisk fænomen i en social kontekst, hvor fænomenet udfolder sig. Det gælder spesielt når grænsen mellem fænomenet og konteksten ikke fremstår klart og tydelig* (Antoft & Salamonsen 2007:32).

I denne prosjektoppgave vil casens gjenstandsfeltet være konstruksjonen (oppfattelsen og forståelsen) av hjemløshet som sosialt problem, slik det har utviklet seg, og utfolder seg i Aalborg Kommune. Dermed foreligger en interesse i å belyse både et historisk og nåtidig tilfelle av hjemløssituasjonen i Aalborg. Som Antoft og Salamonsen påpeker, er det ikke mulig å belyse alle aspekter ved en case. Det blir derfor sentralt å ta stilling til hva man synes er ønskeverdig og nødvendig å studere (2007:33). Dette studiet vil primært ha en beskrivende karakter som videre har til hensikt å oppnå en forståelse av, samt forklaring til hvordan og hvorfor deler av sosiale arbeidet omkring hjemløshet i Aalborg forekommer som det gjør. Det vil ikke gjøres krav på representativitet, og det kan sies at den måten jeg interesserer meg i problemet på, gjør at jeg selv konstruere forskningsobjektet. Men likevel kan det tilføyes at en sosialhistorisk analyse vil være en analyse av de kampe og konflikter som har vært med til å forme et felt eller flere felters *logikk* i forhold til hjemløshet som sosialt problem. Samtidig kan det tenkes at de interesser og kamper som uspiller seg for sosialarbeideres oppfattelse av hjemløshet som sosialt problem i Aalborg, vil kunne gjenkjennes andre steder og i andre sammenhenger. Her vil jeg som nevnt anvende Bourdieus feltbegrep for å begrense casens gjenstandsfelt og analytisk konstruere bestemte felt som utviklingen og dagens situasjon ses i lys av. Dette feltet vil jeg karakterisere som hjelpefeltet og er nærmer beskrevet i avsnittet under (side 40).

I forbindelse med å forstå hvordan et felt er konstituert, eller begripe dynamikken og (forskjells)strukturen i det, er det nemlig sentralt analysere et historisk forløp⁹. Dette gir et innblikk i hvordan strukturen er oppbygd og ”*av spenningene mellom de posisjonen som utgjør strukturen, eller mellom feltet som helhet og andre felt, særlig maktfeltet*” (Bourdieu & Wacquant 1993:77) Begrepet maktfelt kan i denne sammenhengen dreier seg om det politiske (ideologiske) felts kamper om å bestemme og formulere de overordnede prinsipper (Mathiesen & Højberg 2004:259) I følge Bourdieu er det kun mulig å forstå strukturen i et bestemt felt ved å studere det han kaller feltets ”generative prinsipp”. Det vil si å studere den måten feltet er oppstått på historisk (Järvinen & Mortensen 2002:16). Som Järvinen og Mortensen vurderer er noe av det viktigste her de spenninger og forbindelser som har vært internt mellom feltes posisjoner og agenter, samt feltets relasjon til andre felt. I denne sammenheng spiller som nevnt staten en sentral rolle, ettersom den representerer en overordnet maktstruktur i samfunnet, og har det ytterste monopol på fysisk og symbolsk makt (Järvinen & Mortensen 2002:16; Wacquant & Bourdieu 1993:97). I forhold til et felts doxiske prinsipp, er dette et prinsipp som er formet i historiens forløp.

Med utgangspunkt i sentrale aktører innenfor sosialt arbeid, vil disse aktørene som nevnt utgjøre kategorier for datakilder, hvor kvalitativ metode som intervju samtale står sentralt. Gjennom intervjuer med sosialarbeidere som er tilknyttet arbeidet omkring hjemløseområdet i Aalborg Kommune, vil jeg belyse deres handlinger, refleksjoner og relasjoner omkring emnet. Utover dette vil utvalgte sentrale rapporter og dokumenter, statistikk eller andre datakilder som kan relateres til *konstruksjonen* hjemløshet i Aalborg, inndraes. Eksempelvis kan slike datakilder være søknader om puljemidler som legger opp til bestemte strategier i forhold til arbeidet med hjemløssituasjonen i Aalborg. Slike dokumenter kan betraktes som en bestemt diskurs og dermed analyseres som ”ytre” og strukturelle forhold som påvirker konstruksjonen. En slik diskursiv tilgang kan henføres til en *utydelighet* i forhold til den ovennevnte grensen mellom casens fenomen (hjemløshet) og kontekst (hvilken sammenheng fenomenet inngår i, eller utgjøres av).

⁹ Bourdieu utalte at ”*all sosiologi bør være historisk og all historieskriving sosiologisk*” (Bourdieu & Wacquant 1993:77).

Gjennom anvendelse av Bourdieus feltbegrep, kan en slik utydelighet forhåpentligvis gjøres klarer. Dermed legges det opp til en forskningsstrategi som har et beskrivende formål i forhold til problemformulering 1.

Undersøkelsen vil jeg altså beskrive som et casestudium, hvorpå de forskjellige aktørene representerer forskjellige ”stemmer” og ”oppfattelser” av problematikken. I dette prosjektet kaller jeg hjemløshet for et konstruert problem, og har dermed noen forhåndsantagelser om at det er forskjellige forståelser av hvordan man oppfatter den hjemløse henholdsvis hjemløshet, og videre hvordan dette *kan* påvirke måten man ”løser” problemet for den hjemløse på. For å undersøke dette nærmer vil jeg ta utgangspunkt i Anders Mathiesen og Henriette Høybergs (2004) praktiske eksempel på hvordan en feltanalyse kan utføres.

Når man skal gjennomføre en feltanalyse finnes det er uoverskuelig antall av nivåer av handlingssammenhenger og aktiviteter, som sosialarbeiderne inngår i. Hva som menes med handlingssammenhenger kan sies å være representasjoner av en blanding av praktiske kulturelle og politiske prosesser som videre påvirker det sosiale arbeidet med hjemløse. Omvendt kan det sosiale arbeidet med hjemløse (de praktiske erfaringene på området) også bekrefte eller forsterke disse prosessene (Mathiesen & Høyberg 2004). Et eksempel kan tenkes å være en bestemt diskurs i forhold til det sosiale arbeids strategier og initiativer (eller ideologiske og politiske strategier) som går ut på at det sosiale arbeidet bør fokusere på viktigheten av å ”møte den enkelte som den er” – som en unik størrelse uten å kategorisere eller ha forutfattede diagnoser for klienten (Villadsen 2004b:56), for eksempel den hjemløse. Dette kan føre til at sosialarbeideren mister oversikten eller retningslinjer i forhold til hvordan man skal utføre arbeidet, og sosialarbeideren får kun øye på de iboende karakterer han selv konstruere hos klienten (ibid.). Dermed kan prosessen forsterkes og føre til at det legges større vekt på individuell oppfølging for at arbeidet skal lykkes. Hva som påvirker en slik prosess kan i hovedsak sies å være sosiale og symbolske maktrelasjoner som konstituere forandringdynamikken i de forskjellige felter som det politiske felt, byråkratiske felt og institusjonsfelter (Mathiesen & Høyber 2004:262).

Som Mathiesen og Højberg minner om, kan felter ikke ses fysisk, og det sentrale for en feltanalyse er å analytisk konstruere feltet, eller feltene (2004:263). Det som derimot ”kan sees”, eller belyses, er et mangfold av empiriske ”representasjoner” - forskjellige nivåer av aktiveringskategorier og sammenhenger - sosialarbeideren inngår i. Det kan eksempelvis være en kompleks sammensurium av forholdet mellom den ovennevnte politisk strategi og ideologi eller den praksis som gjennomføres i arbeidet. Dette forholdet kan påvirkes av forskjellige symbolske maktkamper som finner sted både i politiske (eksempelvis byrådet), det byråkratiske og administrative feltet (embetsmenn og eksperter), eller det institusjonelle feltet (de forskjellige sosialarbeideres måter å gjøre arbeidet på). Hensikten med selv å konstruerer feltene er for å kunne synliggjøre forskjellige og mer eller mindre motstridende handlingsrasjonale, dvs. verdi- og interesseorienteringer (Mathisen & Højberg 2004:264), samt hvilke kamper og konflikter som kan eksistere innenfor de forskjellige feltene, og på de forskjellige nivåene.

Den innsamlede informasjonen fra intervjuene med sosialarbeiderne vil, sammen med en historiske analysen, i det følgende danne det empiriske grunnlag for konstruksjonen hvorpå motstridende posisjonene i det pågjellende problemfelt gjør seg gjellende. Hva som menes med posisjoner i denne sammenheng henviser til sosialarbeidere som *interesserepresentanter* (ibid.). Det vil si at det er agentenes ”rasjonale” (logiker) i bestemte måter å forholde seg til problemfeltets problematikk (hjemløshet som sosialt problem) på i praksis i én eller flere handlesammenhenger i det sosiale rom (ulike felter) (ibid.:264). Det er altså posisjoner som fremstår som mer eller mindre motstridende interesserepresentasjoner i konkret sosial praksis, hvor dette kan skape ”konfliktsituasjoner”, og som videre er med til konstituerer problemfelter med motstridene interesser samt doxa, og sosiale maktkamper som kan sies å bidra til å reproducere ”spillet” (ibid.). Dette feltet vil jeg konstruere som *hjelpfeltet*.

Hjelpfeltet

I et slikt felt kan konflikten innebære spørsmål om hva det sosiale arbeidet med hjemløse (eller tidligere hjemløse) egentlig skal handle om, men hvor det kanskje ikke stilles

spørsmål ved hjelpens nødvendighet. Her kan kampen om å definere god eller dårlig hjelp i forhold til den hjemløse og hjemløshet, være et konfliktfylt ”spill” som samtidig genererer feltet. I utgangspunktet kan et hjelpefelt oppfattes som et meget bredt felt, og kan samtidig sies å ramme sleve hovedessensen av hva sosialt arbeid handler om¹⁰. Å skulle belyse alle mulig sosiale sammenhenger som påvirker det sosiale arbeidet med den hjemløse og den hjelpen som finner sted er uoverkommelig stor. Derfor er må det treffes noen valg om hvilke sammenhenger som skal utvelges til analyse. Sentralt for å avdekke og forstå dynamikken i hjelpefeltet blir som nevnt å sette det i relasjon til andre felt. Det kan høres banalt, men økonomiske, administrative og politiske beslutninger i maktfeltet vil være sentrale i forhold til hvordan hjelpen oppfattes og utføres. For Bourdieu heter det at: *Gjennom den rammen som Staten pålegger praksisformene, innsetter og innprenter Staten symbolske former for felles tanker, sosiale rammer for persepsjon, for forståelse eller for hukommelse, statlige former for klassifikasjon, eller bedre praktiske skjemaer for persepsjon, verdsettelse og handling* (Bourdieu 1999:182). Dette bør som nevnt gjøres ved å få en viss innsikt i historiske forutsetninger som kan ha vært med til å synliggjøre feltets motstridende politiske diskursers og dets sosiale betydning (Mathiesen & Høyberg 2004), i denne sammenheng for hjelpefeltet. Dermed kan en viss kontinuitet/diskontinuitet spores i forhold til konstruksjonen av hjemløshet som sosialt problemet – hva er likt og hva har endret seg i feltet? Derfor vil en historisk analyse av hjemløsesituasjonen, slik den menes å ha utartet seg i Aalborg med hensynt til de aktuelle felter, foreligge i kommende analysedel.

I et felt som hjelpefeltet kan et doxisk prinsipp dreie seg om selvfølgeligheten ved at en *skal* hjelpe den hjemløse, og at den hjemløse er en som trenger hjelp. Andre felt som hjelpefeltet skal relateres til vil i hovedsak være det politiske og ideologisk (maktfelt), hvor økonomiske og administrative aspekter (dels juridiske) også påvirker, og kan sånn sett fungere som underfelt til det politiske felt. Relasjonen mellom forskjellige felters

¹⁰ I det sosiale arbeid påpekes det (av Järvinen m.fl 2003 *At skape en klient*) et sentralt paradoks i forhold til hjelpaspektet. Hjelpen er både støtte/hjelp og på samme tid en kontroll/diagnostiserende, dvs. at hjelpen kan komme til å fungere som en kontroll, og kontrollen som en form for hjelp. Men samtidig er dette paradokset en uunngåelig del av det velferdsstatlige sikkerhetsnett. Dette behøver nødvendigvis ikke bety at makten og kontrollen er av ”ond” utøvende karakter, men den kan være en produktiv form for makt når det primære mål er å hjelpe brukeren (ibid. 233).

doxa og de kamper som utspilles, er det som til syvende og sist er vil være med til å forklare hvordan hjemløshet konstrueres som sosialt problem. Dette vil videre tenkes å påvirke hvordan løsninger på problemet forekommer, samt hvordan den hjemløse tenkes integrert. Dermed ledes det hen til en besvarelse av problemstillingens del 2)

Del 3: Analyse

Analysedel 1: En sosialhistorisk analyse

Innledning

De kommende avsnittet har til formål å belyse hvordan hjemløshetsproblematikken utviklet seg omlag det siste hundre år i Aalborg. Eller rettere sagt, fra industrialiseringen sent på 1800-tallet frem til i dag. Grunnen til å inndra dette er som nevnt for å oppnå et viss innblikk i og forståelse av hvordan hjemløse er blitt oppfattet og behandlet, og hvorvidt utviklingen kan si noe om den situasjonen som eksisterer i dag. Samtidig vil det påpekes mulige forklaringer som kan sies å ha konstituert hjelpfeltet og hvordan relasjonen til andre felt har vært.

For å kunne si noe om dagens situasjon kan det være fruktbart å ta for seg gårsdagens situasjon. I forhold til et konstruktivistisk perspektiv er jeg enig med Margaretha Järvinen når hun spør om det gir mening å si noe om et sosialt konstruert problem som hjemløshet, uten å ta hensyn til forhold som ligger bak problemet. Og nettopp i forhold til begrepet og fenomenet hjemløshet er dette i aller høyeste grad en kulturell og historisk varierende sosial konstruksjon (Järvinen 1992:15; Järvinen 2001:73). Derfor vil oppfattelser av problemet fra sen 1800-tall frem til i dag – hvor sosiologien og sosialt arbeid som fagfelt interesserte seg i nye sosiale problemer (fattigdom og hjemløshet) som oppstod grunnet samfunnsutviklingen – belyses i det følgende. Først vil jeg supplere med et teoretisk grunnlag som kan være med til å belyse en samfunnsutvikling.

Et teoretisk supplement

Dette teoretiske supplement har bakgrunn i Max Weber og Emile Durkheims sosiologi. Supplementet føles nødvendig i forhold til å plassere Bourdieus feltteori inn i denne sammenhengen. I følge Wacquant, gir det for Bourdieu ikke mening å snakke om et overordnet samfunn. En forestilling om felt og det sosiale rom anvendes i stedet (Wacquant 1993:34). Det er sammensettingen av ulike felt som til sammen utgjør et

sosialt rom hvor det forekommer en kamp om å posisjonere seg. Habitusbegrepet er som nevnt et forsøk på å binde sammen struktur- og aktørprinsippet. På en måte kan det kanskje hevdes at Bourdieu var strukturmessig inspirert av Durkheim og aktørmessig av Webers handlingsrasjonal i ulike sosiale sfærer/felt (religiøse, politisk utdannelse (osv.)). Disse feltene var i følge Weber på en eller annen måte innordnet en moderne kapitalismen (Wacquant 1993:34).

Sosiologens klassikere var opptatt av det de mente var tilblivelsen av nye samfunnsfenomener i lys av modernitetens og kapitalismens utvikling. Begreper som arbeidsdeling, spesialisering, individualisering, sekularisering, rasjonalisering, formalisering og differensiering kan alle fungere som sosiologiske nøkkelbegreper i forhold til å si noe om de samfunnsmessige (strukturelle) vilkår som mennesker har handlet i, og hvordan sammenheng og forandring samtidig gjenspeiles i menneskers handling (Jørgensen 1998:8; Østerberg 2005). Dette kan være med til å forklare hvordan noen interesser og handlinger overordnet det enkelte felt, kan sies å ha konstituert hjelpfeltet og dets relasjon til andre felt.

Det sentrale i det følgende blir å relatere et lite segment av de ovennevnte nøkkelbegreper for å forstå problematikken rundt, og oppfattelsen av hjemløshet slik det menes å ha utartet seg i Aalborg. Når man inndrar noen teoretiske begreper og forståelser, utelates samtidig noen andre. Dermed kan det oppstå utfordringer i forhold til ens eget forskningsarbeid (eventuelt konstruksjonsarbeid). Med andre ord kan det sies at det kommende teoretiske blikk kan betegnes som noen utvalgte ideer og idealbilder av historiske komplekse fenomener og et analytisk perspektiv hertil.

En kort presentasjon av Durkheims og Weber

Kort gjengitt, så har sosiologiens klassikere som Max Weber og Emile Durkheim teoretisert en særlig utvikling av arbeidsdelingen av samfunnet i industrialiseringen. Samfunnets medlemmer blir i følge Durkheim avhengig av hverandre på en helt annen måte grunnet et integrerende aspekt i tilblivelsen av det moderne samfunnet. Han omtaler på metaforisk vis at samfunnet har beveget seg fra mekanisk til organisk solidaritet

(Jørgensen 1998; Østerberg 2005:33). Med dette menes at hvert individ i større grad fik tilpasset seg en bestemt og spesialisert arbeidsrolle i det nye industrisamfunnet. Dermed utgjorde individer forskjellige funksjoner ettersom de fleste ikke lengre hadde mulighet til å forsyne seg selv av varer og tjenesteytelser, slik man mer eller mindre opplevde i tradisjonelle og *mekaniske* samfunn. Moderne samfunn blir som flere organer som er avhengige av hverandre for å fungere som et helhetlig organ. Videre mente Durkheim at det ligger et kollektivt ansvar hos staten i å integrere alle samfunnsmedlemmer, som samtidig individualiseres og blir mer rasjonelle i deres nye rolle (Jørgensen 1998:11; Østerberg 2005:33). Dette må til for at samfunnet i det hele tatt kan henge sammen. Når samfunnet differensieres opplever det på samme tid en motsetning mellom dem som hersker og har autoritet, og mellom dem som underkaster seg autoritet. Slik får Staten en politisk art med et styrende organ (Holm 2008). I følge Bourdieu har denne altså monopol på å utøve symbolsk vold.

Med et historiefilosofisk utgangspunkt beskriver Weber på sin side en utvikling av den moderne vestlige kapitalisme. Han mener at denne har utviklet seg og blitt opprettholdt av en særlig rasjonaliseringsprosess hvorpå idealtypiske former for sosial handling er kommet til å bli dominert av forholdsvis en verdi- og en målrasjonalisering. Én forklaringssammenheng mentes å være en særlig form for kalvinistisk religiøs etikk (rasjonaliseringsprosess) som skilte seg fra andre verdenssamfunns religioner. Men når kapitalismen etablerte seg ble det mindre plass til religion og etikk. Eller sagt med andre ord; så snart den økonomiske rasjonaliseringen har etablert seg, har en slik rasjonalisering forbundet seg i nær alle samfunnsmessige institusjoner som politikken, arbeidsdisiplin, rasjonell bokføring og byråkratiske organisasjonsstrukturer. Vestens institusjoner har dermed kommet til å bli sterkt spesialisert, differensiert og rasjonalisert (Månson 2005:kap.6). Og jo mer spesialisert samfunnet blir, jo viktigere blir ekspertenes rolle (Gilje & Grimen 1998:220-221).

Som vi skal se, kan det hevdes at betingelser som Durkheim og Weber teoretiserer, har hatt en viss innvirkning i forhold til utviklingen for hjelpfeltet og det relasjon til andre felt med hensyn til myndighetenes syn på hjemløshet og henholdsvis hjemløse i Aalborg.

Eksempelvis er det karakteristisk for de fattige og utstøtte i Aalborg at det offentlige syn, historisk sett bærer preg av spesialisering og større oppdeling i kategorier av hjelpetrequende (differensiering). Grunnen til dette henger sammen med at ideer om at forskjellige individer skulle hjelpes og behandles forskjellig, fikk gjennomslagskraft hos embetsmenn og datidens sosialarbeidere fra ca. 1890-tallet (Jørgensen 1998:9-11). En slik utvikling kan delvis forklares i en samfunnsmessige tro på tanken om rasjonalisering, segregering, individualisering og spesialisering. Som Kasper Villadsen (2004a) redegjør for i sin analyse av filantropiens gjenkomst i det sosial arbeid, kan dette sies å henge sammen med at styringsproblemer hadde vist seg i fattigdomsforvaltningen. Arbeidsanstalten hadde blant annet vist seg å være omkostingsfull. Hjelpeinnsatsen kunne tenkes å være mest effektiv å i forhold til selvrealisering hos den enkelte utstøtte, og ikke gjennom tvang, slik det foregikk på arbeidsanstalter (Villadsen 2004:48b). Det sosiale arbeidet endret i den forbindelse retning og karakter, og her kan det sies at hjelpen til en viss grad gjennomgår en mål-middel tenkning, individualisering og økonomisering. Hvorvidt dette fremdeles gjør seg gjellende vil forsøke avdekkes i det følgende.

Hjemløshetsproblematikken i Aalborg - et sosialhistorisk tilbakeblikk

Gårsdagens hjemløshets situasjon i Aalborg kan på mange måter sies å være av en ganske annen enn i dag. Rettigheter og det humane har selvsagt forbedret seg, og antallet har blitt mindre. Eksempelvis var antall husvilde, familier som ikke hadde tak overhodet, ganske stor. Mye tyder på at det på 1920-tallet var omkring 400-500 mennesker som ikke hadde et sted og bo. Dette førte blant annet til at mange av kommunens bygninger i midtbyen ble oppført som midlertidige nødløsninger¹¹. Kommunen var videre avhengig av andres innsats i få ned dette antallet, blant annet fra Kirkens Korshær og frivilliges innsats (Jørgensen 1998:47-48).

I forhold til starten av industrialiseringen opplevde Aalborg, som de fleste andre byer, en voldsom tilflytning. Grunnen var dårlige kår på landsbygden og et håp blant befolkningen om å få arbeid i den nye industrien. Tilflytningen førte til en omfattende boligmangel.

¹¹ Noen av disse brukes fremdeles som oppgangsfellesskaper til utstøtte og tidligere hjemløse. Eksempelvis oppgangsfellesskapet i Signalvej.

Typisk for situasjon i Aalborg i starten av industrialiseringen er en gradvis sekularisering, og tilbøyelighet til folkelig oppbakking til politisk organisering i dette tidsrommet¹². En ny type fattigdom forbundet med arbeidløshet og boligmangel for et stort antall mennesker, gjorde at mange levde under meget trange kår sammenliknet med det vi betegner som dagens fattigdom¹³. En stor del av disse ble også hjemløse, og ble gjennom kontakt med fattigvesenet plassert i forskjellige anstalter og institusjoner, heriblant såkalte fattiggårder og arbeidsanstalter (Jørgensen 1998:8-25). Eksempelvis har det vært en bred gruppe mennesker som i forskjellige historiske perioder som i større eller mindre grad har blitt forbundet med avsondring fra omverden og samtidig vært avhengig av hvordan myndighetenes syn var på fattigdomsproblematikken (ibid.:5). Av denne gruppen var det videre forskjellig grad av fattigdom og utstøtelse som kan fordeles på fire kategorier: a) de anbrakte, b) de subsistensløse, c) de husvilde og d) de fattige med egen bopel. Mange av disse betegnelsene glir sånn sett over i hverandre og det er vanskelig å si noe sikkert om hvordan eksempelvis fattigvesenet avskilte de forskjellige grupper når både fattige og husvilde ble institusjonalisert i fattiggårder eller mottok annen fattighjelp. I forhold til husvilde tyder likevel en del på at disse ofte bestod av familier og barn som manglet penger til bolig, mens andre som ble anbrakt på fattiggården ikke hadde noen familie og brukt for mer enn økonomisk hjelp (ibid.:5-20,47).

Angående dagens syn på det å være hjemløs som en ytterst form for utstøtelse (jf. innledende diskusjon av begrepet) kan dem som ble kategorisert som de anbrakte og de subsistensløse regnes som de mest utstøtte, ettersom man ble fratatt rettigheter. De anbrakte fattige og de subsistensløse har verken hatt boliger, jobb eller familie. For førstnevnte gruppe har disse vært anbrakt i byens institusjoner, eksempelvis på fattiggårder og fattighus hvis hverdag var underlagt strenge ordensreglementer og kummerlige kår. Her levde de mer eller mindre permanent, mens de subsistensløse har forsøkt å tilpasse seg livet utenfor institusjoner men ikke klart dette (Jørgensen 1998:6).

¹² Mange arbeidere var blant de husvilde. De tilsluttet seg blant annet sosialistiske bevegelser og fagorganisering, og kjempet om rettigheter og forbedringer på sosialområdet (Villadsen 2004a:125).

¹³ Riktignok kan det tenkes at et liv i fattigdom i dagens overflod- og forbrukersamfunn - hvor størsteparten av befolkningen har en høy materiell rikdom og god levestandard – oppleves som meget vanskelig ettersom man risikerer å bli fastlåst, falle utenfor eller bli ”hengende igjen” på mange sentrale områder i samfunnslivet (Holm & Laustsen 2009).

Felles for dem er at de ikke har vært i stand til å forsørge seg selv og har blitt tatt hånd om av fattigvesenet. Utover dette ble de delt inn i tre kategorier: de gamle svake og syke, foreldreløse barn, og i tillegg dem som kunne nøyes med å få bidrag til husleie eller andre tjenester. Dette betydde at man måtte oppgi en del rettigheter grunnet fattigordningen fra 1803. Eksempelvis tilsa den at man ikke kunne gifte seg, eller oppnå stemmerett hvis man stod i gjeld til fattigvesenet. Fattiggårdene i Aalborg opplevde i takt med tilflytningen av stadig flere mennesker en økning i antallet. I perioden ca. 1890 til 1940 opplevde Aalborg (i tillegg omegn - områder som etter kommunereformen fra 2007 utgjør Aalborg Kommune) nesten en tredobling i antall innbyggere fra 19.503 til 55.652. Dette førte til en plassmessig press og en bred gruppe av mennesker ble anbrakt samme sted, selv om de var inndelt i forskjellige kategorier. Det var i starten nærmest ingen differensiering i forhold til hvem som ble anbrakt hvor (ibid.:22-23).

En nye fattiglov fra 1891 regnes som startskuddet for en ny epoke i sosiallovgivningen. Man mistet ikke lengre rettigheter som resultat av fattighjelpsvirkningen. Samtidig ble det lovfestet offentlig støtte til ulike arbeidsløshetskasser og sykekasser som et ledd av en stigende differensieringen i hjelpen til de fattige. Forskjellige fattige skulle motta forskjellig behandling, enten deres tilknytning til fattigvesenet hadde bakgrunn i alkoholisme, alderdom, prostitusjon, vagabond eller foreldreløshet. Det kan altså sies at det i det sosiale arbeidet og sosialpolitikken har forekommet en utvikling; fra fattigdom til sosiale problemers uttrykksformer.

Fattigvesenet i Aalborg var bygget opp av et meget tett samarbeid mellom den frivillige og private innsatsen. Det var en fordel med frivillige ettersom de reduserte kostnader samtidig med at de konsentrerte seg om enkelte grupper, og kunne dermed få innsikt i den enkeltes problemer og hjelpbehov (ibid.:25-27). Webers rasjonalisering og en overordnet tro på effektivitet kan sies å få gjennomslagskraft. Villadsen forklarer at en ekspansjonen av filantropiske foreninger¹⁴ i Danmark på dette tidspunktet, fører blant annet til fremleggelsen av prinsippet om at hjelpen skal ytes der hvor den er mest

¹⁴ Fra midten av 1800-tallet menes det at kirken fikk betydelig innflytelse på velgjøringspolitikken, grunnet et ønske fra kirkens side om å vende seg ”innad” mot personlige følelser og erfaringer, og ”utad” for å uttrykke omsorg for individet” (Uggerhøj 2008:38).

virksom. Det blir videre et spørsmål om *moral*, og om hvem som har viljen til å endre seg, og hvem som ikke har. Hjelpen ble rettet mot dem som viste god vilje, til å innordne seg samfunnsfellesskapets normer, slik at innsatsen ikke gikk tapt til dem som ble ansett som fortapte tilfeller. Det ble dermed foretatt en sortering om hvem som skulle få en mild behandling og hvem som skulle få en streng behandling. For førstnevnte skulle disse hjelpes av fattigvesenets frivillige og få rådgivning av moralsk karakter, mens sistnevnte skulle innrettes det offentlige fattigvesenets institusjoner (Villadsen 2004b:46-50). Politisk sett styres filantropien av et moralsk felleskap og befinner seg i en posisjon i mellom to politiske ideologier (ibid.: 50). På den ene siden står sosialismen. Grunntanken her er at sosiale problemer (i hovedsak fattigdomsproblemer) skal løses kollektivt, gjennom beskatning og gjennom lovmessigheter som Staten er ansvarlig for. På den andre siden står liberalismen og konservatismen. Her ønskes det i hovedsak at de samme problemene løses gjennom markedskrefter og en frivillig godgjørenhet. Det moralske fellesskapet styres verken av staten eller markedet. De fattige skulle integreres i det sivile samfunnets egne lokale og sivile felleskaper og dermed frigi staten som mentes å være uegnet til en slik oppgave (ibid.51). I det sosiale arbeid skapes det med filantropien en dobbeliakttakelse av den fattige og utstøtte. Det ble fremhevet av at man på den ene siden skulle møte mennesket som det er, mens man samtidig alltid leter etter egenskaper hos den enkelte som den aktivt selv arbeider med (en aktiv fremfor en passiv sosialpolitikk) (Villadsen 2004a:210-211,254). Gjennom det filantropiske hjelpeprinsipp skal det enkelte individ selv forme det handlinger, samtidig legger et moralsk fellesskap til rette for en kollektiv handling.

I 1933 kom en ny sosialreform som gikk ut på at man gjennom forsikringsordninger skulle sikre at sosiale ytelser alltid var fulgt opp av forplikteleser, og sånn sett ble det signalisert om at sosiale ytelser både var en plikt og en rettighet. Men for Sct. Jørgensgård i Aalborg (perioden 30 årene til 50 årene) ble eksempelvis kun navnforandring foretatt - fra fattiggård til arbeidsanstalt. Det ble ikke foretatt noe egentlig behandling av de innlagte og antallet av gjengangere (de subsistensløse) var høy. De subsistensløse hadde det ofte vanskelig med å klare seg på egenhånd og avsonet ofte straff på arbeidsanstalten på grunn av turbulent oppførsel i bybildet. Ofte var disse

prostituerte, alkoholikere, alfonser og mennesker som tilhørte byens mer obskøne miljøer, og som selv ikke ønsket å være på arbeidsanstalten. Først på 60-tallet begynte en hjelpebehandling av denne gruppen, og gården ble i hovedsak et forsorgshjem. Tanken var at man skulle behandle dem hurtigst mulig, slik at gruppen kunne vende tilbake til en normal tilværelse. Når gården ble nedlagt på 70-tallet ble mange forflyttet til forsorgshjemmet Svendstupsgård utenfor Aalborg sentrum. Denne eksisterer også i dag. Men selv om institusjonene igjen skiftet navn gjorde kanskje ikke oppfattelsen av menneskene dette. De subsistensløse kunne riktignok ikke idømmes avsoning på gården lengre, og ble ofte en synlig del av bybildet. Det er de subsistensløse som i senere tid nærmest kan sammenliknes med dagens hjemløse, i og med at de benyttet seg av midlertidige boformer knyttet til ulike kommunale prosjekter, slik flertallet av dagens hjemløse i Aalborg gjør. På grunn av utvidelse av rettigheter i det sosiale området, har forsørgelsen for denne gruppen primært forekommet gjennom månedlig bistandshjelp og førtidspensjon. Et av målene har vært å sikre at en bolig kan betales og opprettholdes. Historisk sett er det likevel skjedd en sentral strukturell forandring i forhold til at narkotika er kommet i omløp. Dette har forårsaket (andre former for) misbruk hos gruppen av hjemløse. Dette kan sies å være viktig årsak til at man fremdeles har forholdsvis omfattende problemer med å avskaffe hjemløshet¹⁵ (Jørgensen.:32-39).

Avinstitusjonalisering og normalisering

En tankegang om avinstitusjonalisering og normalisering gjorde seg gjellende fra 40-årene. En folkelig diskurs om avinstitusjonalisering henger sammen med en kritikk av manglende rettigheter, uverdige og respektløs behandling av det Bech-Jørgensen omtaler usedvanlige mennesker¹⁶, som blant annet omfatter en (tidligere kalt) gruppe åndssvake,

¹⁵ For dem hvor misbruket styrer hele dagen, kan det foreksempel vanskelig å skulle passe sin egen bolig. En annen viktig årsak er at mange havner i gjeldstrøbbel og blir tvunget til å overgi leiligheten til andre som en del av avbetaling, eller ”gå under jorden” på grunn av lånehaier og utpressere. Dermed kan man havne i en situasjon som hjemløs.

¹⁶ Anvendelsen av uttrykket ”usedvanlige mennesker” kan for så vidt betraktes som et individualiserende begrep.

men også hjemløse. Denne gruppen mennesker skulle ha samme rettigheter som den resterende befolkningen, hvilket blant annet innebar fokus på retten til å bo i alminnelige boliger. (Bech-Jørgensen 2003:30-31). Denne normaliseringstankgangen handlet i utgangspunktet ikke om at usedvanlige mennesker skulle bli som ”oss andre”, men handlet mer om likeverd og rettigheter. Men på slutten av 70-tallet ble det påpekt at begrepene normalitet og normalisering hadde kommet til å bli forvekslet. Førstnevnte ble et politisk planleggingsbegrep som bygget på en oppfattelse av at de usedvanlige menneskene skulle leve så tilnærmedesvis likt som det normale, dvs. det statistisk sett alminnelige liv, slik majoritetsbefolkningen levde. En av strategiene gikk ut på å nedlegge de store institusjonene og opprette små enheter for å integrere usedvanlige mennesker i selvstendige boliger, små institusjoner og enheter i byen.

Integreringsarbeidet bygget på en forstilling om at usedvanlige mennesker ønsket å leve, bo og arbeide som folk flest (Ussing Bømler i Bech-Jørgensen 2003:31). Bech-Jørgensen vurdere videre at normaliseringsdiskursen ble underlagt planleggingens økonomiske rasjonalitet og førte til at store psykiatriske institusjoner ble nedlagt, men ikke alle ble erstattet med nye (ibid.:32). Konsekvensene av dette var at mange som var kategorisert som sinnslidende ikke fikk behandlingen og omsorgen de trengte, hvilket førte til at en økende synlig elendighet hos et antall sinnslidende i bybildet, heriblant Aalborg (ibid.:32). På samme tidspunkt, gjennom 80-tallet hadde de frivillige organisasjonen vunnet stadig mer anerkjennelse, ettersom de bidro med omsorg i den grad det kommunale system ikke kunne strekke til økonomisk, og derfor oppsto en interesse i å bevare og styrke samarbeid. Dette har vært tilfellet i Aalborg hvor blant annet Kirkens Korshær og Frælsens Hær har hatt lang tradisjon for hjelp og omsorg for hjemløse. Som vi skal se senere har dette, til en viss grad ført til (skjulte) konflikter i forhold til hvordan hjelpen skal utføres.

Brobyggerselskabet i Aalborg oppstår

For sosialpolitikken resulterte den ovenstående utvikling med den nye synligheten, blant annet til en interesse på området. Fra 1991 ble det avsatt en pulje på 15 millioner kroner fra Regjeringens side til forbedring av ikke-innlagte sinnslidende. Etter to år ble enda en pulje avsatt til å omfatte en innsats overfor en bred gruppe av det man kan kalle

samfunnets svakeste, heriblant hjemløse, under betegnelsen ”socialt udstødte personer, herunder personer med psykiske lidelser og misbrugsproblemer”. Det var i denne sammenheng den kommunale organisasjonen Brobyggerselskabet i Aalborg oppstod. Det ble på bakgrunn av disse puljene søkt om midler til deres arbeid med de hjemløse. I dagens Aalborg er det Brobyggerselskabet som i hovedsak har vært hovedaktør og tatt seg av ustøtte- og hjemløseproblematikken siden 1994 (ibid:32,56-57).

Brobyggerselskabet er en selvstendig avdeling under Familie- og Beskæftigelsesforvaltningen og videre under Center for Misbrug og Socialt Udsatte. Dens hovedoppgave er å koordinere samarbeidet mellom forskjellige aktører, frivillige og private, så vel forskjellige kommunale prosjekter som arbeider med hjemløse, slik at dette arbeidet blir utført på den mest hensiktsmessige måte i forhold til å bygge bro fra den utstøttes overgang til ”normalsamfunnet” (Aalborg Kommune 2010). Brobyggerselskabet hadde og har en relativ selvstendighet overfor det kommunale system. Den første lederen blir betegnet som en ildsjel på utsatte- og hjemløseområdet, og fikk en betydning for Brobyggerselskabets utvikling. Et viktig premiss – og samtidig noe som ble oppfattet som en styrke – var fordelene med bevegelsesfrihet og kreativitet i de ulike prosjektene knyttet til ”meget svære brugergrupper”. En del av spillerrommet og kreativiteten skyldes mindre byråkrati og regler som Brobyggerselskabet delvis slapp grunnet sin relative selvstendighet (Bech-Jørgensen 2003:60-61). I forhold til samarbeidet med de private organisasjonene bestod utfordringen i å respektere forskjellene i arbeidet. Det ble påpekt at de private hadde lang tradisjon for å akseptere mennesker som de er, og møte dem med likeverd. Dette var ”*en helt anden arbejdskultur end vi har i det offentlige, en kultur der er utrolig værdifuld i arbeidet med de udstødte*” (Brobyggerselskabets leder sitert i Bech-Jørgensen 2003:62). Det offentlige på sin side bidro med å hjelpe de private med administrative oppgaver, som ansøkninger om puljer, regnskaper og prosjektbeskrivelser og faglig input, men de skulle samtidig passe på at ”*vi (Brobyggerselskabet) ikke for meget bliver specialisterne*” (ibid.:63), og ikke fikk for meget makt blant sosialarbeideren, ettersom det var brobyggerne som bestemte når forskjellige prosjekter skulle fusjoneres eller nedlegges (ibid.).

For å vende tilbake til det byråkratiske aspektet jf. Weber – med tanke på at jo mer spesialisert og komplisert samfunnet blir, jo større blir behovet for ekspertviten – kan det i denne sammenheng tenkes at en mulig konflikt vil synliggjøres i forhold til hvilken hjelp som er best. Dette er fordi det oppleves et økende krav om systematisk viten, fra regjeringens side ønskes (jf. neste avsnitt), men også fra kommunen¹⁷. Men det kan også dreie seg om kampen om å definere. I forhold til at styrken i Brobygggerselskapet var mindre regler og byråkrati, kan det samtidig tenkes at dette gikk utover en systematisk viten om hva slag hjelp som egentlig hjalp og hvorfor den gjorde/ikke gjorde det, så lenge den i realiteten viste seg å være (verdifull) hjelp. Et doxisk prinsipp kan ha oppstått i forhold til at de frivillige private og de kommunale var naturlige samarbeidspartnere i hjelpfeltet, og som det heller ikke ble stilt særlig spørsmålsteget ved. Samtidig ble det kanskje ikke stilt spørsmålsteget ved om det er nødvendig å hjelpe, og at hjelp samtidig er utelukkende noe godt. I 2000 skriver grunnlegger for Brobygggerselskapet, Ove Sørensen, at de utstøtte er mennesker som: *”ikke har klaret samfundets krav og livets utvikling, - eller som måske aldrig har haft en chance for at være med. Mange af de skæbner fortæller om personer, som er vokset op i familier eller miljøer, hvor misbrug og mistro har været det mest stabile”* (Sørensen 2000). Denne oppfattelsen av den hjemløse forteller riktignok ikke noe om hvordan det skal hjelpes, men det antas at problemet har oppstått i komplekse forhold der samfunnet og de trygge rammene rundt har sviktet. En utstøtt og hjemløs oppfattes altså som en med komplekse problemer, og denne kompleksiteten kan gi en (doxisk) forestilling om at gruppen er en ”meget svær brugergruppe”, og på samme tid vanskelig å hjelpe, men samtidig nødvendig. I dette virvar av kompleksitet, blir kanskje den eneste forutsetningen for hjelp, nettopp å møte den enkelte der den er på hans/eller hennes premisser.

Dette kan minne om de forhold i det sosiale arbeid som ble beskrevet tidligere, jf. Villadsen. Han vurderer at filantropien i dag er på fremmarsj på det pedagogiske området innenfor hjelpen i det sosiale arbeid, generelt i Danmark. Klienten anses som et sosialt,

¹⁷ Konsulentene i Brobygggerselskapet forteller at Kommunen alltid er interessert i om de ulike prosjektene det bevilges støtte til, kan kjøre videre på en hensiktsmessig måte. Dette har særlig gjort seg gjellende i økonomiske nedgangstider (bilag 2). Dette kan også ha en sammenheng med eventuelle premisser som ligger til grunn for å motta/søke puljemidler.

ansvarshavnede subjekt. Dette innebar (og innebærer) blant annet et prinsipp om å yte såkalt ”hjelp til selvhjelp”, hvilket krever at det finnes en vilje som kan reises hos den fattige (og hjemløse). Det blir derfor den hjemløses forståelse av seg selv, sine handlemuligheter og individuelle problemer, det dreier seg om å bearbeide - ikke ytre vilkår og samfunnsbetingelser, som kunne hevdes å produsere sosiale problemer i utgangspunktet (Villadsen 2004b:59). Hvorvidt disse prinsippene gjør seg gjellende i dagens arbeid vil vendes tilbake til analysen av feltets ”stemmer”.

Regjeringen og politisk innsats på hjemløseområdet

Grunnen til at en analyse av Regjeringens innsats på hjemløseområdet flettes sammen med den historiske utviklingen i Aalborg i henhold til hjelpefeltet for hjemløse, er for å belyse hvordan noen av de ovennevnte begreper som eksempelvis normalisering henger sammen med dagens hjelpeinnsats på området. Her kommer relasjonen til det politiske felt i spill. Som tidligere nevnt har det i senere tid vært en politisk bevilgning på hjemløshet som sosialt problem. Fra Socialministeriet tilbydes en prøveinnsats med hjelp for de tre kommende år, dvs. fra 2009-2012. Omlag en halv milliard kroner er satt av til nasjonale prosjekter som arbeider med å nedsette hjemløsheten. Basert på SFIs kartlegging har landets åtte mest belastede og utsatte kommuner i forhold til hjemløshetsproblematikken skrevet under på å delta i dette strategiforløpet, og mottar midler hertil¹⁸. Andre kommuner har også kunnet søke om midler til dette. Aalborg var ikke en av de opprinnelige åtte kommunene men har senere søkt om støtte fra puljemidlene.

Disse lokale puljemidlene kan være et uttrykk for et filantropiske aspekt med tanke på å bidra med hjelp på et lokalt plan (eksempelvis oppgangsfellesskaper, eller samlingspunkter rundt kafeer), uten å bli bundet til permanente relasjoner til det offentlige, slik at mer eller mindre selvstyrende prosesser kan oppstå. Her kan noe av strategien sies å gå ut på at den hjemløse skal oppfatte seg selv som en del av et moralsk fellesskap og et nettverk hertil, og gjennom dette søke hjelp og samtidig bidra med å

¹⁸ Det dreier seg om kommunene Albertslund, Esbjerg, København, Århus, Frederiksberg, Odense, Randers og Høje-Taastrup.

hjelpe de andre brukerne i tilsvarende situasjon. Som Villadsen påpeker kan dette skape rom for at alternative former for sosialt arbeid utbredes (Villadsen 2004:55-56).

I Danmark hevdes det at det ikke er noen særlig systematisk viten om hvilke innsatsformer som viker best for bestemte grupper av hjemløse (bilag 4, bilag 5). Generelt er den danske innsatsen basert på to strategier; en 'normaliseringsmodell' og en 'kjedemodell'. I den første legges det til rette for at den hjemløse kan leve i egen bolig med individuell tilpasset hjelp og oppfølging hertil. Normaliseringsbegrepet henviser i denne sammenheng til boligsituasjonen hvor hjelpeinnsatsen legges til rette slik at den hjemløse kan bo i egen bolig. Ideologien bak er at hjemløse har samme behov som andre mennesker, men at de trenger støtte til å opprettholde en "livskvalitet". I kjedemodellen siktes det også til at den hjemløse skal bo i egen bolig, men viktigheten av å gradvis bryte en eventuell "negativ" sirkel ved f.eks. å la den hjemløse få en kjede av behandlingstiltak i en klart avgrenset overgangsfase eller midlertidig oppholdssted, vektlegges. Ideologien her er at man bryter denne negative sirkelen slik at man kan tilvenne seg en uavhengig tilværelse i egen bolig (bilag 4:3). Hovedbidragene i Hjemløsestrategien går ut på å styrke og utvikle metoder som finnes på feltet av de ulike innsatsformene (forholdsvise normaliseringsmodellen og kjedemodellen). De to andre bidragene er henholdsvis økonomisk støtte som blant annet går med til oppbygging av boliger og til pedagogisk innsats på arbeidet, pluss en bedre styring av strategien hvor det samtidig legges opp til kontinuerlig dialog med Socialministeriet (bilag 5:5).

Hjemløsestrategien tar utgangspunkt i en såkalt 'housing first'-tilgang. Denne har gitt gode resultater med hensyn til å nedsette hjemløshet i andre europeiske land. Målsetningen for en slik tilgang er å komme hurtig i gang med en permanent boligløsning individuelt tilpasset den utstøttes/hjemløses sosiale problem (bilag 4; bilag 5). Sånn sett minner tilgangen om den såkalte normaliseringsmodellen. Dersom innsatsen for den hjemløse blir å kunne tilpasse seg en boligsituasjon, kan boligen betraktes som et middel til å integreres eventuelt, normaliseres i samfunnslivet. Utover regjeringens 'housing first'-strategi finnes fire overordnede målsetninger som alle har til hensikt å redusere antall hjemløse: 1) Ingen borgere skal leve et liv på gaten. 2) Ingen unge bør oppholde

seg på forsorgshjem, men tilbyes andre løsninger. 3) Opphold på forsorgshjem eller herberger bør ikke vare mer enn 3-4 måneder for borgere som er parate til flytte i egen bolig med den fornødne støtte. 4) Løslatelse fra fengsel eller utskrivning fra behandlingssentre eller sykehus bør forutsette at det er en løsning på boligsituasjonen (bilag 5:6-13). Aalborg Kommune har søkt støtte til målsetningene 2, 3 og i mindre omfang 4 (bilag 3). Disse målsetningene kan også sies å være et språkmessig uttrykk for en normaliseringsstrategi.

Overordnet sett kan det med en viss forsiktighet tolkes som at løsninger på hjemløshet som sosialt problem i hovedsak ligger i å hjelpe dem som allerede er kartlagt som hjemløs. I følge strategiene oppfattes den hjemløse som en som har samme behov som andre men i enkelte tilfeller et behov for individuell støtte til å opprettholde livskvalitet (normaliseringsmodellen), og på samme tid en som (potensielt) skal kunne klare å bryte en negativ sirkel og dermed tilpasse seg individuelt i egen bolig (kjedemodellen). På bakgrunn av disse strategiene kan det grovt sett sies at den hjemløse er en person med individuelle behov (en unik størrelse), og samtidig en med iboende potensialer hvor det kan fremmanes en vilje til å tilpasse seg ”normalsamfunnet” og en tilværelse i en bolig. Dermed kan det tenkes at det sosiale arbeidet med å hjelpe den hjemløse beveger seg i retning av den ovennevnte ”dobbeliaktakelsen” av klienten (den hjemløse), som kan tenkes å romme både en normaliserings og kjedemodell.

Den landsdekkende kartlegging har gitt noen konkrete tall og karakteristika for målgruppen, som kan bidra til å oppstille konkrete innsatsområder som har som mål å nedsette tallene. Disse tallene har Aalborg kommune forholdt seg til i ansøknings om støtte. Selv om Aalborg Kommune på mange måter er en selvstyrende enhet som samtidig er pålagt en stor oppgave mht. å administrer sine egne sosiale problemer i forhold til hjemløshet, kan Hjemløsestrategien og de tilhørende puljemidler være ett eksempel på noen vilkår og diskurser som kan tenkes å få innvirkning på det videre arbeidet med hjemløseproblematikken, og selve konstruksjonen av den hjemløse. Ettersom Aalborg kommune har lang tradisjon for å være sosialdemokratisk styrt, kan et diskursivt aspekt i forhold til sosialpolitiske utsikter, trekkes frem i denne sammenheng.

På hjemløsområdet etterlyses det fra Socialdemokratene at de ønsker flere ”fleksible botilbud” i forhold til dem som fører en livsstil som gjør at de ikke kan finne seg til rette i en alminnelig leilighet. Partiet foreslår blant annet at:

(...) der opprettes flere bosteder, hvor der tilknyttes en ”social vicevært” samt en ”praktisk vicevært”. Hjælpen fra viceværten skal den enkelte bruger af bostederne kunne vælge til eller fra, afhængigt af hvilken form for støtte og hjælp, de selv vurderer at have brug for (Socialdemokraterne 2006).

Slike bosteder har det vært satset på i Aalborg siden slutten av 90-tallet. Det skal altså være mer eller mindre opp til hvordan den enkelte selv vurderer hvilke behov som trengs. Hjelpen og støtten skal dermed tilrettelegges i forhold til det enkelte individs behov og premiss. Videre forslåes det at:

Det er samtidig viktig, at vi også er opmærksomme på, at ikke alle mennesker har brug for den samme type hjælp. De borgere som er på vej i den rigtige retning, skal vi derfor også være parate med et tilbud til. Vi skal ikke fastholde medborgere i en marginaliseret position ved kun at tilbyde ”specielle boliger i specielle miljøer”. Til de borgere, der er parate til at tage det næste skridt, skal der derfor også tilbydes boliger, som integreres i den almene boligmasse (ibid.).

Samtidig ligger en del av ansvaret tilbake hos den enkelte i forhold til om hun/han egentlig er parat til dette. Det kan tolkes dit hen at dem som likevel vurderes å ikke være på vei i ”riktig retning”, dermed fastholdes i ”specielle boliger i specielle miljøer”. Bofellesskapene kan på mange måter sies å være et slikt ”spesielt” sted. Hvem som så skal bestemme om det neste steg kan tas eller er på vei til å bli tatt, kan dermed virke litt uklart hvis eksempelvis beboeren selv mener at de hjelpes best ved å havne i en almen boligmasse (på hennes/hans premiss). En slik strategi kan delvis sies å likne en normaliseringstankegang, like den regjeringen foreslår. Begrepet ”riktig retning” kan tenkes å skulle fungere som en motiverende faktor for å komme seg ut av en marginalisert posisjon, og videre få ”innpass” i et alminnelige bofellesskap, tilnærmet likt

en ”normaltilværelse”. Oppfattelsen av at ikke alle hjemløse har bruk for samme hjelp, men variasjon henføres til ideologien bak kjedemodellen. Hvorvidt en slik tolkning stemmer overens med sosialarbeiderens opplevelser vil det kommes nærmere inn på i neste analysedel.

Oppsamling

Med utgangspunkt i noen strukturelle forhold (kartleggingen av hjemløse og den følgende Hjemløsestrategi) har jeg forsøkt å synliggjøre noen handlemuligheter og strategier i forhold til en nasjonal sosialpolitisk innsats mht. nedsettelse av antallet av hjemløse. Poenget med å skildre en historisk utvikling har vært å avdekke en kompleksitet i forhold til ”konstruksjonen” av hjemløshet som sosialt problem og slik myndighetene og hjelpeapparatet har forholdt seg til det. Her tenkes det på hvem de hjemløse var og hvordan behandlingen og hjelpen ble tilrettelagt. Det har vært økonomiske og politiske interesser på spill som kan sies å ha formet den måten hjelpen utføres på.

Som det ble forsøkt skildret, henger eksempelvis tilblivelsen av Brobygggerselskabet naturlig nok sammen med en rekke historiske forhold, og har sånn sett kommet til å prege innsatsen for det sosiale arbeidet for hjemløse, slik det er tilrettelagt og foregår i dagens Aalborg. For å vende tilbake til de teoretiske begrepene det ble redegjort for hos Durkheim og Weber, kan det tenkes at denne slags sosiale forandringer har vært sentrale i forhold til den antatte sammenhengen, og de forskjellige interesser som det er kjempet om i hjelpefeltet og relasjonen til andre felt. Det ble i denne sammenheng påpekt en viss form for målrasjonisering med tanke på å effektivisere hjelpen via oppstilte puljemidler og økonomiske tilskudd. Dette skjedde i forbindelse med en (fornytt) interesse på området, ettersom avinstitusjonaliseringen opphørte og en ny synlighet oppsto i forhold til hjemløse i gatebildet. En doxisk relasjon mellom forskjellige felter, hjelpefeltet (sosialarbeiderens virke), det politiske og det økonomiske, kan i denne sammenheng sies å gå ut på at hjelp er noe nødvendig, og samtidig noe godt for den hjemløse. Samtidig kan dette skape konkurrerende optikker, i forhold hvems hjelp og oppfattelse av den hjemløse som er best/riktig. Dermed bidrar doxa til at å gjøre kampen meningsfull

og verdt å kjempe. Relasjonen mellom ulike felt kan dreie seg om en kamp og interesse i å bevare retten til å definere den hjemløses behov.

Analysen vil nå bevege seg videre med utgangspunkt i noen av disse teoretiske begreper (jf. Bourdieu). Målet er å belyse ulike maktkamper og konflikter som videre tenkes å ha betydning for oppfattelsen av hjemløse og hjemløshet som sosialt problem, og videre den hjelpen som ytes og hvordan den hjemløse tenkes integrert. Her tenkes det på hvordan problemet forstås i praksis blant ulike aktører i det sosiale arbeidet rettet mot målgruppen. Hvordan oppfattes målgruppen? Hvilken grad oppfattes en normaliseringsdiskurs og hvordan gjør eventuelt denne seg gjellende i arbeidet? Hvordan skal man egentlig hjelpe den hjemløse, skal det først og fremst foregå på den hjemløses premiss, eller med bestemte forandringsmål for øyet (effektivitet, målrasjonelt)? Finnes det noen metoder som er bedre enn andre, eller gjelder det å møte den enkelte der den er, og vil dette eventuelt bidra til å gjøre arbeidet mer kompleks og føre til en ytterligere differensiering av målgruppen den hjemløse? Hvem ville i så fall ha interesse i dette?

Analysedel 2: Konstruksjonen av den hjemløse og tilrettelegging av hjelp

Innledning

I det følgende vil jeg analysere hvordan de forskjellige aktørene oppfatter arbeidet med hjemløse, og hvordan den hjemløse konstrueres på denne bakgrunn. Rekkefølgen vil være å starte med å beskrive sosialarbeidernes beskrivelse av den hjemløse. Dette henger sammen med forutsetninger for å utføre arbeidet. Det tidligere diskuterte prinsippet om å ”møte den enkelte hvor den er” har i stor utstrekning vist seg å gjøre seg gjellende for det sosiale arbeidet med den hjemløse i Aalborg blant de intervjuede sosialarbeiderne.

Forutsetning for å utføre arbeidet og den etterfølgende hjelp kan dermed i størst grad tenkes å ta form etter hvert som sosialarbeideren har vært i kontakt med, og lært å kjenne hvem den hjemløse er og eventuelt hvorfor vedkommende er blitt hjemløs. Med andre ord kan det sies at hjelpen i stor grad varierer avhengig av den individuelle erfaring. På den bakgrunn oppnåes en forståelse av hvordan hjelpearbeidet eventuelt som

forebyggende behandling eller omsorg skal foregå, og dermed også en forståelse av hjemløshet som sosialt problem. Ovenstående vil fremgå av følgende analyse.

En tvetydig definisjon av den hjemløse

Etter å ha vært i samtale med en rekke sosialarbeidere som arbeider med hjemløse, viser det seg forskjellige oppfattelser av den hjemløse samt hjemløshet som sosialt problem. At det forekommer forskjeller kan - utover at det er forskjellige individer med hver deres subjektive opplevelser og fortolkninger av virkeligheten - blant annet forklares med forskjellen i arbeidsoppgavene de til daglig utfører, eventuelt sosialarbeiderens forskjellige posisjoner. Eksempelvis møtes den hjemløse på noen andre premisser, og i en annen kontekst ved Nattevarmestuen, enn ved Satellittkontoret Øst. I førstnevnte konsentrer sosialarbeideren seg i hovedsak om omsorgsarbeid (bilag 2:57) og forsøker å dekke brukerens basale behov. Her gjelder det eksempelvis å sørge for ly for natten og organisering av mat, bad eller hjelp til å skaffe nytt tøy. Ved Satellittkontoret Øst er sosialarbeidernes hovedoppgave å fungere som bindeledd mellom sosialt utsatte og det kommunale system. Eksempelvis kan det dreie seg om å yte hjelp som medstøttende eller ledsager i forhold til den hjemløses møte med saksbehandler o.l. Til tross for forskjellig arbeidsoppgaver er det likevel mange likheter i forhold til oppfattelsen av hvem en hjemløs er.

En ting alle sosialarbeiderne er enige i – det er samtidig her likheten kommer inn i bildet – er at det *ikke* er noen entydighet i forhold til en oppfattelse av hva og hvem en hjemløs person er. Sagt med andre ord er tvetydigheten av en definisjon entydig, slik overskriften til dette avsnittet forteller. Den hjemløse beskrives som en som kan være både en såkalt gatesover (posefolk er også en velkjent betegnelse), rusmisbruker, funksjonelt hjemløs, psykisk syk, kriminell eller kanskje flere eller samtlige karakteristika på én gang. Betegnelsen som borgeren, brukeren, beboeren, den sosialt utsatte, eller utstøtte brukes like gjerne når sosialarbeideren beskriver det individet de enkelte innsatser og tilbud er rettet mot. Sosialarbeiderne i Aalborg Kommune bruker formelt sett betegnelsen ”sosialt utsatt”. Den hjemløse hører videre inn under kategorien, eller beskrives som ”mest sosialt

utsatt”. Eksempelvis forklares det av to konsulenter fra Brobygggerselskapet på følgende måte:

Sosialt utsatte borgere det rommer jo alt fra... Eller, hvis du bare er sosialt utsatt så kan du f.eks. være arbeidsløs og... Men det er dem som er særlig sosialt utsatte, hvor man har dem som er alt fra misbrukere og psykiske syke, eller folk med svære psykiske problemer, folk som ikke klarer å ta vare på seg selv. Så det er en hel masse faktorer som til sammen gjør at vi definerer dem som mest, eller særlig sosialt utsatte. (...) I gamle dager brukte man betegnelsen utstøtt. Nå skal vi kalle det ”de mest sosialt utsatt”, eller ”de særlig utsatte”. Og en del av det kan være å være hjemløs eller funksjonelt hjemløs (...) men de fleste karakteriseres av flere deler. Og det er det som er svært av å finne ut av i forhold til arbeidet. Hva er de mest? Hva kom først? Er de mest misbrukere, eller ble de hjemløse pga. av misbruket? Alt er avhengig av hvordan du definerer den enkelte personen, så havner personer et eller annet sted i systemet (...) Men det samme gjelder jo i forhold til misbrukerdefinisjonen. Hva slags kriterier ligger nedover det? Hvornår kan man egentlig definere at en har et misbruk?¹⁹

Sitatet er interessant på flere måter. For det første er det med til å innkapsle en kompleksitet sosialarbeidere i dette tilfellet reflektere over i forhold til å definere en hjemløs, eller misbruker. Samtidig påpeker konsulentene at flere faktorer ligger til grunn for å anvende betegnelsen som hjemløs eller ”mest sosialt utsatt”. Disse faktorene henger dels sammen med hvordan en forstår hva eller hvem en hjemløs er, dels hvordan en hjemløs er blitt hjemløs og eventuelt hvilke andre sosiale problemer som lar seg identifisere i denne sammenheng. Det er altså en flerhet, eller multikausalitet av problemer knyttet til forståelsen og videre forklaringen av hjemløshet som sosialt problem. Deretter vil denne definisjonen være avgjørende i forhold til hvilken hjelpeinnsats vedkommende møter fra det samme ”system” som er med til å definere.

Som konsulentene i Brobygggerselskapet forteller forholder de seg til begrepet sosialt utsatt, mens de tidligere brukte begrepet utstøtt. Hvorfor utsatt-begrepet foretrekkes, eller ”skal” anvendes gis ikke noe svar på. Fra et sosialpolitisk perspektiv kan det tolkes at det muligvis ligger en viss strategi eller en viss symbolikk/logikk bak anvendelsen av dette

¹⁹ Intervjuet med de to konsulentene ble gjennomført som et dobbeltintervju hvor begge ble intervjuet på samme tid. Samtalen og svarende går dermed over i hverandre. Det er altså to stemmer og utsagn som overlapper hverandre, og som her er konstruert til å være fremstå som én stemme. For ordensskyld kan det repeteres at ”(...)” indikere at det forekommer en redigering i uttalelsen, mens ”...” indikerer ufullstendig setninger jf. talespråk.

begrepet i forhold til den utsattes muligheter for å komme på fote igjen. Disse kan kanskje tenkes å være bedre hvis en ”kun” kategoriseres eller oppfattes som utsatt. Utsatt kan med andre ord virker mindre alvorlig; som i betydning at en er i fare, eller befinner seg i en risikogruppe eventuelt sårbar posisjon, men hvor det stadig er håp. Hvis en opplever å være (eller karakteriseres som) utstøtt, kan det tenkes at noe eller noen allerede har drevet en bort, avvist og oppgitt en. Skaden er allerede skjedd. Et hovedansvar for å drive en tilbake igjen vil dermed ligge hos dem som forårsaket utstøtelsen, ettersom en vanskelig kan støte seg selv ut. Derimot kan det å utsette seg eller bli sosialt utsatt, i større grad gå begge veier; det er uforskyldt men kan også være selvforskyldt. En kan utsette seg selv hvis en ikke tar seg sammen, endrer holdning eller forandrer ens væremåte, og sånn sett vil en del av ansvaret komme til å ligge hos den enkelte. Tolkes begrepsendringen på denne måten - som en måte å påvirke diskursen overfor en målgruppe på - kan dette minne om et sosialpolitisk aspekt i forhold til filantropiens gjenkomst i det sosiale arbeid, slik Villadsen påpekte. Her tenkes det mer konkret på borgeren som selvansvarlig og handlende aktør, og at velferdsstaten ikke lengre er ansvarshavende (Villadsen 2004a:259). Denne målgruppen vil potensielt kunne komme til å dekke over flere. En annen tolkning kan være at begrepet bevisst er endret for å yte vedkommende som er rammet, en større grad av respekt ved å minske en viss stigmatisering (Olsen & Rasmussen 2004:65), som kan tenkes å være større hvis en betegnes som utstøtt fremfor utsatt.

Som Brobyggeren forteller, inndeles en i forhold til hvilken grad en er utsatt, og sånn sett kan det tenkes at en kan kategoriseres som minst, mindre, mer eller mest utsatt osv.. Men den som betegnes som hjemløs menes å befinne seg i en mest utsatt posisjon, i følge Brobyggersleskabet. Som konsulentene antyder behøver nødvendigvis ikke de fysiske premisene ved hjemløshet være det grunnlegende problem. Her tenkes det på mangel på bolig. I stedet kan det eksempelvis være rusavhengighet som har forårsaket problemet. Videre påpekes det av konsulentene at det også er snakk om en gruppe som kan identifiseres som funksjonell hjemløs. Dette er samtidig den gruppen det er flest av i Aalborg, mens de *riktige* hjemløse (”dem som intet har”), er det meget få av (bilag 2:48).

Angående kartlegging, definisjonen av, samt egenskaper ved en såkalt funksjonelt hjemløse fortelles det av samme informanter at:

Vi har ikke tall på hvor mange funksjonelt hjemløse det er i Aalborg. Det er jo vanskelig å avgjøre. Det er jo meget subjektivt i forhold til hvordan du vurderer det. Hvornår er man funksjonell hjemløs? Det er jo skjønn. Det blir et spørsmål, f.eks. i forhold til dem i oppgangsfellesskapene. Hvor lang tid skal de oppholde seg der, eller i stedet for at de i en periode er i varmestuer og sover. Når kan man lage det skillet? Eller er det funksjonelt hjemløs å kunne bo der ute, men ikke uten støtte? De funksjonelt hjemløse det er jo også folk som ikke kan rydde opp, gjøre rent, betale deres regninger til tide så de risikere å bli kastet ut, fordi de ikke kan finne ut av å bo. De glemmer de helt elementære ting ved å bo i en leilighet.

Som det ble diskutert i prosjektoppgavens innledning forbindes det å være hjemløs med en barsk tilværelse. Når fysiske rammene som et hjem oppstiller ikke finnes, vil også en ideelt sett trygghet og andre forutsetninger for å klare seg, eller delta på viktige samfunnsområder minskes (Halvorsen 2002:140). Sånn sett kan det gi mening at en nettopp er mest sosialt utsatt hvis en opplever en fysisk tilværelse som hjemløs. Men selv om de fysiske rammene eksistere kan en likevel betegnes som funksjonell hjemløs, slik konsulentene forklarer. Utsagnene bekrefter til en viss grad denne prosjektoppgaves innledende konklusjon i diskusjonen om de mange tvetydigheter som ligger i begrepet hjemløs, eventuelt funksjonelt hjemløs. Samtidig blir egenskaper ved personen avgjørende i forhold til å definere hjemløshet som sosialt problem – dem som ikke kan finne ut av de elementære ting ved å bo. Dessuten stiller konsulentene spørsmålstegn ved om når man egentlig kan lage et skille i forhold til å kunne beskrives som funksjonelt hjemløs. Et definisjonsspørsmål i denne sammenheng hviler i enkelte tilfeller delvis på skjønsmessige vurderinger. Samtidig fremholder dette hvilke deler av systemets hjelpeinnsats vedkommende faller inn under, eventuelt faller utenfor.

I det ovenstående ble det diskutert hvorvidt konstruksjon av den hjemløse som utsatt/utstøtt kan ha en sammenhenge med hvorvidt det enten dreier seg om ansvarliggjøring av den enkelte (utsatt), eller om at begrepet virke mindre stigmatiserende (utstøtt). Det kan også tenkes at når et så tvetydig og forholdsvis åpent begrep som utsatt anvendes, skaper dette er en slags reaksjon fra sosialarbeiderens side.

Det kan tenkes at sosialarbeiderne, ut fra et profesjonsbetinget grunnlag, forsøker å motvirke enten en totalt ansvarliggjørende eller stigmatiserende strategi. Når man på den andre siden defineres som funksjonelt hjemløs, som en del av det å være utsatt, åpner dette kanskje for en mer omfattende og inngripende innsats enn det å bli definert som utstøtt. Dette kan tenkes fordi innstaten og hjelpen vil omhandle personens tilværelse og levestil i et eventuelt forsøk på å endre ved egenskapen ”ikke kunne finne ut av de elementære ting ved å bo”. Når hjelpen skal tilrettelegges, blir det altså ikke tilstrekkelig å tildele en bolig og økonomisk støtte, men sosialarbeiderens ekspertviten.

Og dersom prinsippet om å møte borgeren som hun/han er, kan dette resultere i at den hjelpen som ”virker” i praksis dermed vil være mer inngripende og samtidig stigmatiserende. Hjelpen kan komme til å handle om å se etter forutbestemte egenskaper som en forutsetning ved det å kunne bo.

En målgruppe i endring

Et annet eksempel på oppfattelsen av hvem og hva som kjennetegner eller karakteriserer den hjemløse er at målgruppen i Aalborg oppleves som værende i endring. De fleste sosialarbeideren påpeker blant annet en endring i at gruppen av hjemløse blir stadig yngre (de befinner seg i risikogruppen) og den hjemløse oppleves samtidig som værende ”tyngre”. En av de sosiale visevertene beskriver brukergruppen:

(...) de som kommer inn i dag er meget dysfunksjonelle og meget belastet. Noen har diagnoser som ikke er klarlagt, misbruk og brukerne virker tunge. Det kan være snakk om hjerneskader. Deres egen bakgrunn. Det er mange blandingsmisbrukere. De er tyngre å arbeide med. Det er ikke så mange alminnelige alkoholiker tilbake.

Målgruppen oppleves altså som endret og samtidig mer kompleks med en opphoping av multiple problemer. Men i dette tilfellet oppleves en hjemløs som en man kan lave et skille ved angående det alminnelige (alkoholikeren) og det eventuelt ualminnelige (hjerneskader, stoff, osv.). Den ualminnelige er samtidig en som krever større resurser og mer innsats overfor (bilag 2:35). Komplexiteten ved å konkretisere hjemløshet som sosialt problem vil nødvendigvis gjenspeile en tilsvarende kompleksitet i forhold til hva slags hjelp (god/dårlig eller riktig/feil) som skal ytes. Målgruppen oppfattes som endret

til dels yngre, dels mer belastende og med tyngre problemstillinger. Som de neste avsnitt vil vise, er dette noe som sosialarbeideren forholder seg til i deres arbeid.

En individuell nøkkel til det gode arbeid

Videre er det en enighet blant sosialarbeideren at det er en meget kompleks årsakssammenheng som fører til at noen havner i en situasjon som hjemløs. Eksempelvis gjelder dette at årsaken, som tidligere diskutert, menes å ligge i krysningen mellom individuelle og strukturelle forhold. Den hjemløse menes ofte å ha problemer med å oppnå tillitt til velferdssystemet, samtidig som hun/han som regel er utsatt for massiv svikt gjennom store deler av oppveksten. Eksempelvis forklarer sosialpedagogene fra Satelittkontoret Øst blant annet:

Vi er alltid interessert i å finne en nøkkel. Men vi prøver selyfølgelig å se etter årsakssammenhenger (...) Men vi fokuserer mer på; "hva står vi lige i nå", og møter folk på deres glatte ansikt, og prøver å lave en struktur og handle ut fra det. Få et overblikk. Vi har ikke journaler på forhånd, men det kan hende vi får en henvendelse fra en saksbehandler og kollega som sier; "det er sånn og sånn". Men vi møter dem på deres glatte ansikt.²⁰

Riktignok er Satelittkontoret Øst et prøveprosjekt, hvor det å "møte dem som de er" er en bevisst strategi. Som vi etter hvert skal se, blir det for mange av sosialarbeiderne ofte først og fremst egenskapen ved personen og hva personen uttrykker, det man forholder seg til når hjelpen ytes til den hjemløse, enten denne er omsorgsbasert, pedagogiske eller som forebyggende behandling. I ovenstående sitat formulerer sosialarbeiderne i dette tilfellet en interesse i å finne en *nøkkel* i forhold til å hva som kan være medvirkende til at en person er havnet i en utsatt posisjon, eventuelt situasjonen som hjemløs.

Sosialarbeiderne fremlegger blant annet selv en "teori" og reflektere om hvorvidt en ADHD-diagnose, eller den slags symptomer i enkelte tilfeller kan være med til å forklare hvorfor noen havner i en situasjon som hjemløs. I dette tilfellet handler tolkingen om hvorvidt en misbrukadferd kan ha oppstått grunnet hyperaktivitet knyttet til ADHD-symptomer ved at vedkommende anvender stoffer for å roe seg. Samtidig kan impulsive handlinger som en del av symptomet, føre til at lite gjennomtenkte handlinger tar overhånd. Dette gjør at vedkommende ikke har orden i sakene og opplever dermed

²⁰ I likhet med intervjuet med konsulentene fra Brobygggerselskapet ble også intervjuet med Satelittkontoret Øst gjennomført som et dobbelt intervju.

vanskeligheter med å oppnå en stabil adferd. Vedkommende tar eksempelvis på drikketur og fester fremfor å betale regninger etc. En kombinasjon av spontanitet/impulsivitet og hyperaktivitet trekkes frem som mulige forklaringer (eller en mulig nøkkel) til at noen havner i en hjemløssituasjon, i følge sosialarbeiderne. Posttraumatiske stress-symptomer blir også vurdert (bilag 2:20).

Denne nøkkelen kan på metaforisk vis symbolisere et ønske og interesse i en slags fasit, retningslinjer eller en tilstrekkelig meningsfull sammenhengende problemdefinisjon for det videre hjelpearbeid. Nøkkelen finnes kanskje ikke i utgangspunktet, men hvis sosialarbeiderne finner den vil den få avgjørende betydning i forståelsen av hjemløshet som sosialt problem og løsninger hertil. Nøkkelen vil kanskje (på magisk vis) kunne åpne opp og gi svaret i forhold til hvilke eventuelle symptomer eller sammenhengen mellom forskjellige symptomer den enkelte har, og på den måte finne frem til riktig hjelp som kan ytes på den bakgrunn. I tilfellet med ADHD menes det eksempelvis at medisin sammen med annen behandling kan være en løsning (bilag 2:20). Det er ikke nødvendigvis en fullkommen problemdefinisjon, men tilstrekkelig nok til at en kan foreta en eller annen form for handling overfor den enkelte. Slike former for handling kan videre betraktes som værende en slags pragmatisk strategi, ettersom det legges vekt på å oppnå løsninger og resultater. Som sosialarbeiderne på Satellittkontoret videre reflektere, forsvinner fokuset fra eventuelt strukturelle forklaringer i forhold til hva årsaken(e) til hjemløshet er (bilag 2:20). Det blir altså igjen egenskapen ved den enkelte (og en nøkkel hertil) som kan forklare det. Det kan samtidig tenkes at nøkkelen (kun) bidrar til at små skritt og endringer i riktig retning taes. Som en av sosialarbeiderne videre uttrykker: *Noen ganger er odsene så dårlig at det kan være en suksesshistorie hvis vi kan holde status qua* (for vedkommende).

På en annen side reflekter lederen for Kirkens Korshær Herberg over hvilket ansvar samfunnet har i forhold til å stanse utstøtning som til fører til hjemløshet. Dermed belyses det strukturelle fokus på hvorfor noen blir hjemløse og samtidig at samfunnet bærer en stor del av ansvaret:

Mange gode ting har skjedd. De hjemløse har organisert seg gjennom opprettelsen av SAND, og de selger avsier osv. osv. Men likevel er det et hull i båten. Pumpene kjører, men noen har glemt å sette proppen i - eller så er det noen som vil ta den ut - slik at samfunnet utstøter altfor mange nye hjemløse. Og det er et problem. Vi kan glede oss over at noen har bruk for våres hjelp, og dem skal vi prøve å hjelpe. Men det er for lite fokus på hvordan man skal lukke det hullet (...) Men det er virkelig komplekst. Men det har jo også noe med samfunnets krav å gjøre. Det er så meget spesialisering, og mange flere områder man kan utstøtes på i dag. Stoffer er billig, og det er mange områder man kan mislykkes på. Går det dårlig i skolen får man ikke arbeid, så får man kanskje ikke kjæreste osv.

Det strukturelle fokus det reflekteres over her, i forhold til et spesialisert samfunn, kan blant annet henføres til teoretiske forklaringer hos Ulrich Beck og Anthony Giddens. Disse omtaler det moderne samfunnet som et ”risikosamfunn” hvor den enkelte har større valgmuligheter, og hvor det i større grad er opptil den enkelte og ta disse valgene. Dermed bryter en kanskje mer enn i tidligere samfunn med en mer eller mindre tradisjonsbunnet sosial arvelighet i forhold til ens ”livssti”. Men ved disse valgene foreligger også en usikkerhet og opplevelse av risiko for å falle utenfor, dersom en begår feil valg. Samtidig kan en uoversiktighet over flere frie og isolerte valg føre til utilsiktede konsekvenser og samtidig komme bakpå oss. (Buaman & May 2003:156-157; Rasborg 2005). Dersom tilfellet er at en i Danmark opplever større sosial ulikhet på sentrale samfunnsområder (Olsen 2007; Vilby 2007), kan utsagnet tolkes som at samfunnets spesialisering skyldes strukturelle (usynlige) makt- og dominansforhold. En slik tolking kan forenes med Bourdieus perspektiv. Det kan tenkes at det i et felt som utdanning og jobb stadig blir vanskeligere å oppnå anerkjennelse på bakgrunn av den kapitalform det kjempes om. Samfunnet kan tenkes å reproduseres på dette området. En større dansk middelklassen har kanskje kun sympati med, men ikke lengre en felles interesse eller solidarisk ”kampsak” med en voksende ”underklasse”, heriblant utsatte og hjemløse. Middelklassen er kanskje mer interessert i å ivareta en posisjon som ”vellykkede forbrukere”. Et ønske om eksempelvis lavere beskatning kan skape premisser for å være forbruker og i større grad velge etter eget ønske. Disse kan videre gå

utover den defekte forbruker og underklassen som må ”nøyes” med stadig falleferdig offentlige tjenesteytelser²¹ (Bauman 1997/2002; Olsen 2007).

Men uansett i hvilken sammenheng sosialarbeideren tenker om samfunnets spesialisering og krav, er dette forholdsvis komplekse forhold. Hvorfor noen blir hjemløse tenkes til og med kanskje å skyldes at *noen* ønsker dette, ifølge sosialarbeideren. Disse forholdene vil nødvendigvis oppleves som abstrakte mekanismer på samfunnsnivå, og samtidig som noe det i det hele tatt virker umulig å endre ved for sosialarbeiderne. Sosialarbeidernes oppgave er dermed å eksistere som et tilbud, klar til å ta i mot og hjelpe den enkelte som allerede er falt utenfor og beveger seg i samfunnets periferi.

Konsekvenser av kategorisering

En beskrivelse, kategorisering eller typifisering av den hjemløse vil som beskrevet ovenpå få konsekvenser for hvordan det sosiale arbeidet utføres. Som en form for sosial kontroll påpeker Järvinen m.fl. (2003) at en slik prosess i det sosiale arbeidet handler om avklaring. Dvs. at det sosiale arbeidet i stor utstrekning kommer til å handle om å fiksere bestemte klientkategorier, som deretter skal passe sammen med de til tilbud som velferdsinstitusjonen har å tilby (ibid 233-234). En slik kategorisering er også nødvendig for å kunne ”gjøre noe”, og ikke bare for standardiseringens skyld. Dette peker tilbake på det tidligere nevnte paradokset ved det sosiale arbeidet, jf. dobbeltrollen sosialarbeideren påtar seg i forhold til både å yte hjelp, men også kontrollere/diagnostisere. Kategorisering er noe sosialarbeiderne i en eller annen grad må forholde seg til, eller selv er med til å påvirke. Et eksempel på dette tydeliggjøres i samtalen med en sosialrådgiver for Kirkens Korshær i forbindelse med å forberede den hjemløse på at tilbudet og overnatingen på herberget er midlertidig:

Jeg tenker at mange av tilbudene blir mer og mer spesialisert. Og de folk som vi har boende; det er lige presis dem som lander i mellom alle kassene. ”Det er fem kasser her”, men de passer ikke inn i noen av dem. Så blir det vanskelig å finne ut av; hvor skal vi så plassere vedkommende? Især hvis det er mange problematikker. Altså, det kan være en som både er psykisk syk, er hjerneskadet,

²¹ Riktignok er Baumans analyse myntet på delvis en amerikansk og en britisk samfunnsmodell, og det kan diskuteres hvorvidt dette gjør seg gjellende i Danmarks velferdssystem. Likevel har underskrivende i tidligere prosjekter (Holm & Lausten 2009) satt fokus på at liknende tendenser kan sees i Danmark, særlig med tanke på etniske minoriteter.

har et misbrukproblem og er kriminell. De passer ikke inn i noen kasser som er. Så blir det vanskelig å finne et sted.

I dette tilfellet vil sosialrådgiveren i en eller annen forstand kunne komme til å påvirke kategoriseringen av den hjemløse, og dermed konstruksjonen. Som sosialrådgiveren videre forteller gjøres dette i dialog med en saksbehandler, men også med den hjemløse selv i forhold til hvilke ønsker hun eller han har (bilag 2:12). Sånn sett er den hjemløs i dette tilfellet ikke passiv uten ord.²² At tilbudene oppleves som mer spesialisert, slik sosialrådgiveren beskriver, kan ha en sammenheng med en tendens til at brukeren oppleves som en unik størrelse, samtidig med at stadig flere spesialisters blikk er med til å kategorisere den hjemløse. Som lederen for Herberget uttrykker det: *”man kan jo si at det er jo aldri to folk som er ens...”*. Dette vil det vendes tilbake til i analysedelen som tar for seg hvilke krav som sosialarbeidere møter. Men generelt kan det tenkes at vitensbasert sosialt arbeid og krav om dokumentasjon har fått større innflytelse generelt for det sosiale arbeidet (Nissen 2010:17). Samtidig ligger det en profesjonsmessig interesse i at kategoriseringen er åpen. En mulig konflikt i hjelpfeltet her kan komme til å handle om kampen om den riktige definisjon. For å trekke inn det sosialhistoriske perspektiv innover det ovenstående sitat, kan en til sammenlikning si at tendensene til at en spesialisering, og individualisering ikke blir mindre i hjelpfeltet for den hjemløse. Samtidig kan en med tilfellet ovenpå stille spørsmålstegn ved om ikke betraktningen *”hvor skal vi så plassere vedkommende”* på en måte gjør at den hjemløse nærmest faller helt utenfor det sosiale rom, i følge Bourdieus tankegang. Det forsøkes ytes hjelpe ved å ta vare på den hjemløse som en som tilsynelatende ikke passer inn noen steder, men hvor det forsøkes oppstilles (spesialiserte) alternative sosiale rom med tilhørende posisjoner og muligheter.

Som Järvinene påpeker vil det være et strukturelt forhold i alt sosialt arbeid at klienten og vedkommendes situasjon bestemmes før systemet kan handle. Samtidig vil dette være i begges interesse ettersom både sosialarbeideren og klienten (den hjemløse) er avhengig

²² Hvorvidt, og i hvilken grad rådgiveren utøver makt (eller symbolsk vold) overfor den hjemløse på bakgrunn av eksempelvis Bourdieus kapitalformer, er riktignok ikke fokus i denne oppgave. Men som tidligere nevnt, vil en hjemløs være den som befinner seg nederst i samfunnsordene, eller knapt oppta en posisjon i det sosiale rom, i følge Bourdieu.

av et sosialt system som ikke er handlingslammet (ibid.:237). Det er altså en avgjørende prosess å finne ut av hva som karakteriserer og identifiserer den hjemløse for den videre hjelpen. Hovedproblemet for den hjemløse behøver nødvendigvis ikke være den fysiske situasjonen ved det å ikke ha en bolig, men at det kan være andre sosiale problemer som den enkelte hjemløse har med seg i bagasjen. Som vi har sett oppfattes disse ofte som meget komplekse av sosialarbeiderne.

I de ovenstående avsnitt har fokuset vært på hvem den hjemløse er. Til tross for at bildet er komplekst har sosialarbeideren likevel et fokus på at det i hovedsak er misbruksproblemer som i en eller annen grad avspeiler den hjemløse som sitt hovedproblem (bilag 2:19,49,56). Som det ble beskrevet i innledingen viser også den nasjonale kartleggingen at omlag 70 % av samtlige hjemløse også knyttes til misbruk. Sånn sett kan en kanskje si at sosialarbeideren delvis er avhengig av å snakke seg inn i en eksisterende diskurs i forhold til å skulle innramme problemet og handle deretter. Et misbrukerproblem, og hvordan hjelpen skal ytes deretter er altså blitt et gjennomgående tema for alle de intervjuede sosialarbeiderne. Dette vil det derfor komme eksempler på i de følgende avsnitt som tar for seg oppfattelsen hjelpearbeidet.

Den enkelte hjemløses ønske om hjelp – livskvalitet som målsetning

På spørsmålet om hva et godt sosialt arbeide er overfor hjemløseproblematikken, trekker en av de oppsøkende sosialarbeideren i Bo- og Gadeteamet frem et eksempel på hvordan han oppnådde kontakt med, og derigjennom hjulpet en hjemløs borger. Denne borgeren befant seg nederst i misbrukerhierarkiet. Etter at sosialarbeideren hadde vært i kontakt med ham i lang tid, fikk den hjemløse etter hvert uttrykt et ønske om å få sin egen leilighet etter å ha levd som hjemløs i syv år. Den oppsøkende sosialarbeideren hjalp ham med å skaffe en bolig i et av oppgangsfellesskapene hvor dette endret situasjonen for den hjemløse:

Og det var skide godt for ham, det der med at han kunne få en bolig. Han behøvde ikke å være på gaten hele dagen, eller om aftenen til Nattevarmestuen åpnet, eller til han kunne komme inn ved en eller annen. Men nå kunne han gå hjem til seg selv, og fikk noen møbler, fjernsyn og en dvd, og kunne høre musikk. Han kunne komme vekk fra jaget på gate. Så det var godt for ham og det gav ham en annerledes livskvalitet. Og hans misbruk ble også minsket i perioder. Men bare

det at han slapp å være på gaten... Han var utrolig meget ute, og han gikk rundt i en sånn flyvedress. Men nå bestemte han selv når han kunne gå hjem til sin egen bolig (...) Han ble også mer og mer åpen, og gjennom den åpenheten var jeg med til med å hjelpe ham, slik at han fikk sin pensjon, og fikk mer penger. Det kunne jo bety mer penger til misbruk, men det kunne også bety bedre tøy og bedre mat.

Hjelpen som beskrives her, består i relasjonsoppbygging slik at sosialarbeideren kunne oppnå et tillitsforhold. Som tidligere nevnt oppfattes den utsatte ofte som en som har misstillit til systemet. Det kan tenkes at vedkommende eksempelvis føler seg sviktet av saksbehandlere. Mange av sosialarbeiderne påpeker samtidig at relasjon og tillitt er en tidkrevende men samtidig en nødvendig prosess for å kunne yte hjelp. (bilag 2:3).

Gjennom en oppbygget relasjonen fikk sosialarbeideren hjulpet den hjemløse med å øke livskvaliteten grunnet den hjemløses nye tilværelse i egen bolig, hvilket også gav økonomiske goder. I noen tilfeller kunne den nye livssituasjonen være avdempende på den hjemløses misbruk, men den økonomiske hjelpen kunne også resultere i mer penger til misbruket.

Den ovenstående fortellingen tegner et godt bilde av en situasjon hvor den hjemløse hjelpes fra å være fysisk hjemløs til ikke-hjemløs ved at vedkommende får en bolig (etter eget ønske). Dette kan beskrives som selve essens av hva den overordnede sosialpolitiske løsninger på problemet er, jf. eksempelvis housing first- eller individual casemanagement-metoden, med fokus på oppfølgende hjelp når den hjemløse får tildelt en bolig. Men en viktig sjargong for hjelpen som ytes for misbrukerne er nettopp økt livskvalitet. Dette er ofte en felles holdning sosialarbeideren i Aalborg har når det oppleves, eller antas at den hjemløse ikke ønsker, eller hvorvidt det er reelle muligheter for å endre misbruktillværelsen (eventuelt dem ”alt håp er ute for”). Samtidig kan hjelpen med å øke livskvaliteten være ensbetydende med verdighet, respekt eller anerkjennelse som videre kan fungere som en motiverende og forebyggende faktor for at den hjemløs indirekte hjelpes til å redusere sitt misbruk. I samtale med sosialpedagog og leder for Bo- og Gadeteamet reflekteres det følgende:

S: Men, jeg tenker... det er jo også mange som har vært alkoholikere nesten hele livet, og ikke vil lave om på den delen. De har vanskelig å begå seg i alminnelige boligforeninger som er normalt fungerende, og de er kanskje heller ikke ønsket i

boligforeningene fordi de laver måske uro på en eller annen måte. Så på den måten er det godt vi har oppgangsfellesskapene. For med oppgangsfellesskapene er det plass til dem. Det er plass til forskjelligheten. Det er ikke noen som ser ned på en.

I: Skurbyen kan også være et eksempel på det?

S: Den er et godt eksempel. Og det som skjer for mange, det er at de stille og rolig retter seg litt mer, fordi de får en stabilitet omkring seg. For jeg tror uansett hvem du er, og hvordan du er skrudd sammen, så har alle mennesker bruk for å bli sett og hørt, og få oppmerksomhet i en eller annen forstand. Og det har jo de her folk også, altså dem som er langt ute i misbrukerverden. Og det med at det er den menneskelige kontakt, at det er noen som bryr seg om dem, og at det er noen som ser dem. Det byter nok meget i forhold til at man kanskje har lyst til å lave litt forandring (...)

En felles oppfattelse hos mange av sosialarbeiderne er nettopp at ikke alle kan eller vil endre deres adferd, eksempelvis deres misbruk. Målsetningen for hjelpen blir i mange av tilfellene å imøtekomme den hjemløses umiddelbare ønsker og behov²³. Som en av sosialarbeiderne formulere det: *Jeg mener jo at borgeren skal hjelpes, men borgeren har også selv et ansvar eller kan fravelge hjelpen.* Det er ofte på dette premisset man møter den enkelte på og derigjennom tilbyr hjelp. Men samtidig kan det være store utfordringer knyttet til den personlige relasjonen og medmenneskeligheten når hjelpen skal ytes. Dette vil det komme noen eksempler på i det følgende.

Hjelp som styring og hjelp til selvhjelp

I noen tilfeller må sosialarbeideren akseptere at de må forholde seg til retningslinjer som tilsier at en ikke skal oppsøke brukeren og hjelpe på det grunnlag, men at det er brukeren som skal oppsøke sosialarbeideren. En av de sosiale visevertene forteller blant annet følgende:

Det er en utfordring å være på sidelinjen å være vitne til det man opplever som et langsomt selvmord. Det er jo reelt mange som ikke ønsker å leve mer. Nå tolker

²³ Et eksempel på dette kan altså være Skurbyen, eller ”stedet for skjeve eksistenser”. Stedet ble opprette på bakgrunn av hardt alkoholisererte hjemløses beskrivelser av hvordan deres drømmehjem så ut. Svaret var; et kolonihavehus mitt i sentrum, med kort avstand til kameratene, og et sted hvor de kunne være i fred med sitt misbruk uten å bli jagd vekk (Bech-Jørgensen 2003:122). Skurbyen kan også være et eksempel på alternative sosiale rom.

jeg; de er selvdestruktive, og misbruk er et langsomt selvmord. Det skal jeg holde ut og forholde meg til. De skal henvende seg til meg, og min funksjon er ikke å motivere dem til å slutte. Hvis jeg kan er det fint. Hvis de ønsker behandling hjelper jeg dem den veien. Som utgangspunkt skal jeg ikke det, men det kan jeg jo ikke la være med. Jeg har opplevd 27 dødsfall, hvor hovedparten er pga. misbruk. Det er en del av det (arbeidet). De fleste av dem har jeg jo en relasjon til (...) Jeg må akseptere at jeg ikke kan frelse alle mennesker, pga. at noen ikke lengre ønsker leve ved å drikke seg i hjel. Det har systemet vanskelig med å akseptere og godta det valget.

Ovenstående sitater tegner et bilde av en sosial visevert som reflektere over sin egen rolle, og at han samtidig er en del av systemet. Dette systemet menes å ha vanskeligheter med å forholde seg til at botilbudet skal skje på brukerens premiss i forhold til eventuell oppsøkende hjelp ("hjelp til selvhjelp"). Et eksempel på dette kan være utfordringen mange av de intervjuede sosialarbeidere møter i forhold til i hvilken grad de skal involvere seg og forsøke å "styre" den hjemløses liv i "riktig retning". Spesielt gjelder dette for visevertene. Det handler ofte om i hvilken grad den hjemløses selv skal bestemme over sitt eget liv, selv om livssituasjonen oppfattes som værende meget dårlig. I samtale med en av de sosiale visevertene ble det blant annet fortalt følgende:

(...) man skal hele tiden holde seg selv i nakken, så det ikke blir et overgrep. Fordi det er viktig å holde fast i at de [beboerne] har, eller skal ha ansvaret for deres eget liv. De kan være i en situasjon som er så håpløs og umulig, hvor de bare ikke har styr på noe, hvor jeg i en periode, så og si kan gå inn å ta styring i deres liv, og f.eks. si; "Nå skal du altså på sykehuset!". Men så snart de er i stand til det igjen, så skubb ansvaret tilbake til dem. Det er en ballansegang, og noe av en kunst og finne ut av. Når skal man presse på, og når skal man trekke seg tilbake, og når skal man holde hånden under dem? Det er vanskelig å finne ut av. Noen ganger vurderer jeg selvfølgelig galt. Det er klart. Men jeg synes at jeg har blitt bedre og bedre til det. Men det har også med at jeg har fått mer kjennskapet til den enkelte person. Jo bedre jeg kjenner dem jo bedre kan jeg intervenere i ens situasjon. Men det er noe av det vi diskuterer meget i mellom oss vi sosiale viseverter. Hvor hurtig skal man intervenere, og hvor hurtig skal man gå inn med styring og... eller om man bare skal lene seg tilbake og si: "du kan komme til meg hvis det er noe, så skal jeg nok hjelpe deg, hvis ikke så får du bare seile din egen sjø. Det siste er en holdning jeg har svært ved.

I de ovenstående eksempler kan det sies at en bolig kanskje ikke er et mål i seg selv, men heller at det bidraes med hjelp slik at den hjemløse (misbruker) opplever anerkjennelse og derigjennom økt livskvalitet. Denne livskvaliteten kan tenkes oppnåes hvis en

eksempelvis lar den hjemløse havne i oppgangsfelleskaper som rommer ”forskjelligheten”, og at en ikke aktivt går inn og påvirker den hjemløse sitt misbruksadferd. Men likevel kan det tenkes at adferden til en viss grad påvirkes og forandres ved at misbruket reduseres, dersom vedkommende blir sett og hørt. En slik forandring vil av sosialarbeiderne oppfattes som positiv ettersom en normativ forestilling kan tenkes å være at ingen egentlig ønsker å være misbruker (eller/og på den måten begå selvmord). ”*For det er jo ikke slik at det er sjovt å være misbruker altså... Det er en grunn til at man ender der, og for noen kan det være et tegn på selvmedisinering.*” Dermed kan det sies at en slags form for ”normalisering” foreligger dersom økt livskvalitet oppnåes, ved at den hjemløse vil forsøke å tilpasse seg en adferd tilnærmende likt samfunnets resterende borgere som ikke-misbruker.

I forbindelse med en slik adferdspåvirkning, anvender Jørgen Elm Larsen (2003) begrepet sosialteknologi. Med sosialteknologi menes at det foreligger bestemte mekanismer og midler som kan anvendes for å realisere forskjellige former for styring og adferdspåvirkning i sosialt arbeid. Disse styringsformene kan foreligge som en sosialpolitisk strategi (makroplan), meso- eller på mikroplan. Hvis tilfellet gjelder sistnevnte kan det være snakk om selvteknologier²⁴ som en spesifikk form for sosialteknologi. Ved påføring av selvteknologier opplever marginale mennesker en ”styringsrasjonalitet”, eller adferdspåvirkning. Dette gjør at dersom de ved egen vilje, eller ved hjelp av andre (eks. viseverter) igangsetter bestemte typer operasjoner i forhold til deres ”*krop, tanker, adferd og måder at være på, således at de kan transformere sig selv med henblikk på at opnå en vis grad af lykke, renhed, visdom, perfektion, eller udødelighed* (Foucault i Larsen 2003:154).

I de ovenstående sitatene fra de to sosiale visevertene, foreligger en ambivalens med tanke på om hjelpen skal/kan utføres ved at beboeren i oppgangsfellesskapet opplever autonomi, eller hvorvidt viseverten selv skal forandre/styre (eventuelt frelse). Riktignok kan sistnevnte handling lettere oppnåes hvis relasjonen og kjennskapet til den enkelte er

²⁴ Sistnevnte begrep finner sitt opphav hos den franske filosof Michael Foucault.

sterk. I dette ligger det en subjektivering, ved at styringsformen foregår på en indirekte måte gjennom kjennskap og individet.

I aspektet omkring at ”beboeren ikke bare skal seile sin egen sjø” fremkommer en idé om at den sosiale viseverten og beboerne er avhengige av, eller har bruk for hverandre selv om de besitter vidt forskjellige posisjoner. På en måte kan det tenkes at det her ligger et doxisk prinsipp om nødvendigheten av et samarbeid mellom de to, og at man ikke kan styr den enkeltes valg. For at arbeidet skal lykkes er sosialarbeideren avhengig av den utsattes tillitt og aksept for å utføre hjelp. Selv om en skal møte den enkelte som den er, finnes det selvfølgelig også regler og forventninger. I arbeidet med den hjemløse er det legitimt å styre dersom voldelig adferd og trusler mot visevertene eller beboerne seg i mellom inntreffer. Men for å kunne hjelpe og ”ta styring” når det oppleves at det trengs, jf. eksempelet med å oppfordre noen til å oppsøke legehjelp, vil en slik beslutning nødvendigvis hvile på en vis grad av aksept og tillit til sosialarbeideren fra beboeren (bilag 2:3,12,49). Motsatt er den utsatte avhengig av sosialarbeiderens sosiale kapital og mulighet til å forhandle med ansatte ved sosialkontoret i forhold til utbetaling av penger, eller kontakt til legekontor og andre (service)organer, enten dette betyr økt misbruk eller bedre helse. Avgjørende for hjelpefeltet i den sammenheng kan være at en felles anerkjennelse mellom de to om hva som er viktig, eller hva som er på spill (illusio) i denne sammenheng. Sosialarbeiderens og klientens posisjon er forskjellige, men de kan begge agere ut fra en mer eller mindre bevisst viten om, hva som gjelder, og kan i den sammenheng være avhengige av hverandre. Som det skal komme eksempler på i neste analysedel, kan det også dreie seg om at den hjemløse og sosialarbeideren forenes i kampen mot systemet sosialarbeideren selv er en del av. For at sosialarbeideren kan posisjonere seg og trumfe sine saker igjennom blir han samtidig avhengig av samarbeidet og relasjonen til den hjemløs, slik at hjelpen tilrettelegges på dette premiss.

Hvems behov for hjelp - en velferdstankegang

Videre kan dette skape problemer i forhold til behovet for hjelp, og hvems behov en egentlig kommer til å dekke. Som noen av sosialarbeiderne uttrykker det: ”*Man vil jo gjerne frelse hele verden*” (sosial visevert). Eller: ”*Det gode man har det beholder man*”

kun hvis man gir det videre til andre” (konsulent fra Brobygggerselskabet). Og: ”Jeg synes man skal ta seg av dem der klarer seg mindre godt, der har vi andre som klarer seg bedre en forpliktelse” (sosialpedagog fra Bo- og Gadeteamet). Disse sitatene kan sies å oppstille noen grunnantagelser og verdier om likhet; at alle har behov for, og rett til et godt liv. I disse tilfellene kan det sies at en klassisk velfredstankegang gjør seg gjellende i innstillingen man har til hva det sosiale arbeid prinsipielt skal handle om.

Sosialarbeideren har en forestilling om menneskelige behov (Villadsen 2004a:156).

Sosialarbeiderne har – utover at dette selvfølgelig er en vesentlig del av arbeidet - selv personlige ønsker om å hjelpe den hjemløse. Dette kan være en viktig motivasjonsfaktor for å tiltre stillingen. Men i noen sammenhenger kan det være vanskelig å forholde seg til at en ikke alltid kan, eventuelt skal hjelpe, eller at en også skal trekke seg tilbake. Som lederen for Nattevarmestuen forklarer:

Jammen, er det mitt behov at han får den der hjelp, eller ønsker han det reelt? Og der synes jeg at man mange ganger står i et dilemma hvor man tenker; hvor langt skal jeg nå gå? Nå har jeg så valgt å si til ham at hvis du har brukt for hjelp til det her, kommer du bare og sier til. Og det er fint nok. Fordi nå vil jeg ikke presse ham mer, for det gir ingen mening. Det gir meg frustrasjon, i forhold til at jeg jo synes det kunne vært en riktig god ide å gi ham hjelp. Men samtidig har jeg også stor respekt for... det er jo hans valg. Det er ikke mine behov, det er hans behov. Og det er det jeg synes vi løper meget inn i her, hvor jeg tenker at det skal vi være meget oppmerksomme på, og ha stor respekt omkring.

Som det er diskutert tidligere kan det angies at et doxisk prinsipp for hjelpefeltet er at hjelp er noe nødvendig, positivt og noe det er behov for. Men på en annen side forefinns det blant sosialarbeideren en tvetydighet i forhold til hvordan hjelpen virker. Enten oppnåes kanskje økt livskvalitet og verdighet samtidig med at misbruket får fortsette, eller så minskes misbruket i noen tilfeller. Men begge hendelser oppleves som noe positivt. Som vi har sett ovenpå oppleves også et dilemma omkring dette. Dilemmaet kommer til å dreie seg om hvorvidt hjelpen skal foregå ved at sosialarbeideren aktivt intervenerer og styrer den hjemløses liv (og passivt mottar hjelp), eller om hjelpen skal foregå ved at den hjemløse ansvarliggjøres (hjelp til selvhjelp). Likevel forutsetter begge deler at den hjemløse er en person som i mindre grad kan styre seg selv, og som samtidig har behov for en eller annen styring. Dermed kan et doxisk prinsipp dreie seg om at den

hjemløse er en som bør styres for å hjelpes. Sånn sett kan det sies at den hjemløse havner i en ikke-likeverdig posisjon.

Utover disse prinsippene er det samtidig en bred enighet blant sosialarbeiderne om at samarbeidet mellom de forskjellige aktørene fra de ulike tilbudene er av godartet karakter og noe nødvendig for at en hjelp kan finne sted. Eksempelvis forklarer sosialpedagog og leder for Bo- og gadeteamet;

Fordi folk vil gjerne; ”Hvis en borger ikke passer inn her kan han være der”. Det er en rommelighet og forståelighet. Eksempelvis har det nylig vært en meget dement borger. Han har gått rundt i bybildet og han har det meget skidt, og kan ikke finne ut av hvor han skal være. Men uansett er alle opptatt av, og det er et fokus på ham her: ”Hvor kan han være?” Og så lykkes det å få ham i bad, eller få noen klær der og... Men det henger nødvendigvis ikke alltid sammen, men likevel blir det et samarbeid omkring den borger på en eller annen måte. Og, det synes jeg er rett flott.

I dette eksempelet foreligger en viss synlighet og derigjennom en felles forståelse av at dette er en borger som tydeligvis trenger noens hjelp. Denne hjelpen fåes samtidig fra forskjellige aktører som samarbeider. Disse tankene kan også tilføyes en slags velferdsdiskurs om at man kan utrette noe i samarbeid. Som sosialarbeideren vurderer, henger innsatsen nødvendigvis ikke alltid sammen, men samtidig har alle en felles interesse i samarbeidet om å få hjulpet borgeren, enten det er de private, frivillige eller kommunale aktørene (bilag 2:40). For å vende tilbake til Bourdieus tankegang kan det på bakgrunn av aktørenes ulike erfaringer og stillinger sies at de posisjonere seg i hjelpefeltet. Dette vil det vendes tilbake til i forhold til analysens neste del. Denne delen vil handle om hvorvidt arbeidet med hjemløse representere særlige posisjoner, kampe og konflikter. Videre vil det undersøkes om man på den bakgrunn kan identifisere et hjelpefeltets relasjoner til eksempelvis et økonomisk felt og videre de kamper og konflikter sosialarbeideren forholder seg til angående den politiske side.

Oppsamling

For å vende tilbake til denne oppgaves problemstilling har de foregående avsnitt (inkludert den sosialhistoriske analysen) hatt til hensikt å besvare oppgavens første del av problemstillingen:

Hvordan er hjemløshet henholdsvis hjemløse blitt konstruert som et sosialt problem, og hvordan forståes problemet i praksis blant ulike aktører i det sosiale arbeidet?

De følgende analyseavsnitt har hatt til formål å beskrive hvordan den hjemløse oppfattes, og hvordan arbeidet utføres og hjelpen tilrettelegges. En entydig definisjon av en hjemløs finnes ikke blant sosialarbeiderne. Den ser ut til å forbli mer eller mindre åpen. Derimot er det en felles oppfattelse av at dette er en mest sosialt utsatt målgruppe med bærer av komplekse sosiale problemer som har behov for, og bør tilbyes en eller annen form for hjelp. I forhold til misbrukerproblematikken er dette ofte noe som oppfattes som den primære årsak til at noen blir hjemløse. Dermed er dette et vedliggende sosialt problem sosialarbeideren i stor grad kommer til å forholde seg til når hjelpen tilrettelegges. Samtidig oppfattes også den hjemløse som tyngre, og at flere unge er berørt. Som det ble belyst ytes hjelpen i stor grad ved at sosialarbeideren forholder seg til å være på tilbudssiden, og at hjelpen i stor grad foregår på den hjemløses premiss og ønsker. Men dersom en finner ”nøkkelen” til det enkelt individ og dets egenskaper kan dette kanskje oppstille noen retningslinjer i forhold til hvordan god hjelp kan tilrettelegges.

Dette kan videre skape et dilemmaer omkring hvordan hjelpen skal utføres, og eventuelt hvordan hjelpen egentlig virker. Viktigheten av å bli kjent med den hjemløse og dens behov gjennom relasjonsbygging (en tidkrevende prosess) understrekes av sosialarbeiderne. Denne prosessen kan etter hvert skape små forandringer gjennom hjelp til selvhjelp, hvor forandringene samtidig tenkes å skulle komme innenfra; den hjemløse minsker sitt misbruk, men også ved støtte utenfra i form av personlig og materiell hjelp. På en måte står dette i kontrast til, eller kan skape konflikt i forhold til mange av sosialarbeiderens velferdstenkning og motiver for deres handlinger. I en slik tenkning foreligger kanskje et ønske om at de store forandringer utenfra gjerne skal foreligge (eks

”frelse verden”).) Dermed kan det oppstå et dilemma i forhold til når en skal trekke seg tilbake, og i hvilken grad man skal lytte til, og respektere den enkelte hjemløses ønsker og behov.

Analysedel 3: Kamper på feltet

I det følgende analysearbeid vil det gåes nærmere inn på problemstillingens andre del: *Hvordan er ulike konstruksjoner forbundet med kamper på feltet, og hvilken betydning har dette for den sosiale integrasjon av hjemløse?*

Helt konkret vil det første spørsmål gripes an i de forekommende avsnitt. Spørsmålet om integrasjon vil vendes tilbake til i oppgavens fjerde og oppsummerende del.

Innledning

Som det ble avsluttet med i forrige analysedel viser det seg at samarbeidet oppfattes som noe godt og nødvendig. På samme tid ble det antydnet at hjelpen ikke nødvendigvis alltid henger sammen. Det forekommer altså holdninger blant sosialarbeiderne at til tross for at samarbeidet er verdifullt og uunnværlig, er det enkelte områder som kanskje fungerer mindre godt, og som samtidig påvirker måten hjelpen formes og selve logikken ved hjelpefeltet. I de første kommende avsnitt vil kamper og konflikter på hjelpefeltet, i betydning forskjellige oppfattelser av hva som er riktig/feil eller god/dårlig hjelp internt blant sosialarbeideren undersøkes. Her kan posisjoneringer i feltet være med til å forklare hva som konstituerer hjelpefeltet. Disse oppfattelsene henger sammen med hvordan den hjemløse og henholdsvis hjemløshet har blitt konstruert som sosialt problem og hvordan hjelpen utføres, slik det fremkom i forrige avsnitt. Avslutningsvis vil hjelpefeltets logikk relatere til andre felt og sosialarbeidernes overordnede kamper med statens, det politiske, det byråkratiske administrative, økonomiske og juridiske felt belyses. Som vi skal se er blant annet sosialpolitiske og overordnede krav om aktivisering for den hjemløse med til å skape konflikt, og samtidig påvirke både hjelpeinnsatsen og den måten sosialarbeideren oppfatter den hjemløse på.

Når brukeren og hjelpen spesialiseres – et behov for profesjonalisme i det sosialarbeid med den hjemløse

En av de sosiale visevertene meddeler sitt syn på tilbudene for hjemløse (og utsatte) i Aalborg, og uttrykker følgende: ”*Det at det er en god bredde er ikke ensbetydende med at det er konstruktivt nok eller fyllsgjørende*”. Det at tilbudene ikke oppleves som konstruktive nok, slik viseverten uttrykker, kan tolkes som om at man egentlig alltid ønsker at ting skal være bedre. Som en annen uttrykker det mer direkte: ”*Det virker som man arbeider godt sammen på kryss og tvers (i Aalborg Kommune). Jeg synes det mangler noen faglighet noen steder, men forstå meg rett når jeg sier det, så er det i forhold til at jeg synes vi alltid kan bli bedre*”. Med et slikt utgangspunkt vil en derimot aldri kunne slå seg til ro med at det sosiale arbeidet oppleves som godt, eller konstruktivt nok. Man tilstreber i dette tilfellet kanskje et endeløst mål. Samtidig reflekterer andre over at man aldri vil kunne ”komme av” med hjemløshet (bilag 2:70). En slik oppfattelse innebærer at det alltid vil være noen som er hjemløse og som trenger ens hjelp. Men på samme tid oppfattes en viktighet ved at sosialarbeideren og deres faglighet hele tiden skal bli bedre i hjelpeinnsatsen. Hva dette kan dreier seg om vil belyses i det følgende.

Som det ble antydnet i forrige analysedel oppleves den hjemløse som bærer av komplekse sosiale problemer. Dette innebærer på samme tid at hjelpen bør utføres med en ekspertise. Som lederen for værestedet Café Parasollen beskriver:

I forhold til den målgruppe vi har, er jo meget bred. Det heter at den består av både hjemløse og utstøtte, tidligere og nåværende misbrukere, sinnslidende og utviklingshemmede og personer med ensomhetsproblemer. Men dem som er hjemløse er dem vi egentlig gir vår førsteprioritet til. De har brukt til noe annet enn f.eks. de ensomme har. Dem kan ofte de frivillige ta seg av. Mens de hardt belastede hjemløse har bruk for en annen kvalitet av den hjelp de får, og dem tar det lønnede personalet av.

Dels fortelles det i ovenstående at målgruppen som benytter seg av kafeen er forskjelligartet, dels at den (hardt belastede) hjemløse karakteriseres som en som trenger

en særlig kvalifisert hjelp. Denne hjelpen skal samtidig det lønnede personalet ta seg av, eller ekspertene. For å vende tilbake til Bourdieus begrep om kapitalformer kan det her tenkes at for den som tiltreder hjelpefeltet, besitter en viss mengde av en bestemt kapitalform (eksempelvis utdannelse, eller kulturell kapital) for å kunne påvirke den måten hjelp til den hjemløse ytes. I dette tilfellet forventes det så og si en viss ekspertise dersom man skal hjelpe den hjemløse. En eller annen form for ekspertise vil altså kunne verifiseres som en kapitalform og verdi som er på spill i hjelpefeltet. Det kan dog tenkes at det vil eksistere en tvil eller kamp omkring oppfattelser av hva denne ekspertisen er for en størrelse. Som vi skal se kan det tenkes at denne oppfattelsen består i en blanding av både erfaring, faglighet og profesjonalisme.

”Det store hjelpehjertet kan være farlig”

Overskriften til dette avsnittet er et utsagn til en av sosialarbeiderne (bilag 2:43). Det formidles i dette tilfellet at mange av medarbeideren har tiltrådt stillingen uten å ha tilstrekkelig faglighet og profesjonalisme med seg. I stedet har grunnlaget for ens arbeid i høy grad båret preg av ”det store hjelpehjertet”. Som det skal komme nærmere inn på i følgende analyse, menes det at et slikt grunnlag skaper problemer for sosialarbeideren. En annen sosialarbeider forklarer at det i arbeidet med den hjemløse skal passes på at det holdes en viss profesjonell distanse slik, at en ikke blir for privat engasjert når hjelpen foreligger: *Jeg synes heller ikke man skal være omklamrende. Der synes jeg ofte noen hjelpearbeidere blir for omklamrende, eller blir fraværende i forhold til ansvar, slik at man blir medavhengig.* Hvis en blir for personlig involvert og tilknyttet, snakker mange av sosialarbeideren om at det er fare for å brenne ut. Lederen for Bo- og Gadeteamet forteller blant annet at:

Eksempelvis har vi en praktikant (...) Hun kom til å gi nummeret til en av beboerne fordi; ”hun har meget brukt for det”. Ja, det kan jeg forestille meg hun har, men det skal man ikke. Det hjelper ikke henne med å grave seg inn i ens problemer. Jeg setter grenser. De (hjemløse) kommer ofte fra et liv uten grenser. Man skal også hjelpe dem med å sette grenser (...) Før var det mange frivillige. Men de ønsker mer profesjonalisme inn. De kan se det er nødvendig.

Hvorfor det er nødvendig med mer faglighet og profesjonalisme forklares av sosialarbeideren, blant annet med at brukeren oppleves som tyngre. I forhold til denne

utviklingen oppleves en viss kompetanse/faglighet og særlig erfaring på området som sentralt hvis hjelpen kan forekomme. Ut fra Bourdieus tanker om posisjonering i feltet, vil det forekomme en avstand mellom praktikanten og den profesjonelle. Hvis man (kun) tiltreder hjelpfeltet med det stor hjelpehjertet, eventuelt som frivillig, kan dette skape problemer ved at arbeidet i praksis blir vanskelig å håndtere. Byrden den enkelte sosialarbeider kan komme til å bære, kan bli for tung dersom en ikke er profesjonell nok.

Men på en annen side kan det nesten tenkes å være umulig å unngå en slik byrde. Som tidligere nevnte tilrer man gjerne en slik stilling fordi ønsket om å hjelpe (så mange som mulig) er en helt sentral del av arbeidet med den hjemløse. Med andre ord vil hjelpehjertet være en del av det. Etersom den hjelpen som ”forventes” enten/både fra øverste politiske hold eller fra den hjemløse selv, i stor grad hviler på den enkelte sosialarbeider skuldre og samtidig på hennes/hans erfaringsgrunnlag. Da et overordnet prinsipp om å møte den enkelte som den er på hennes/hans premiss foreligger i hjelpearbeidet - enten behovene innebærer intensiv og individualisert oppfølging eller hjelp i form av til hjelp til selvhjelp (begge avhengig av tillit og relasjonsbygging jf. det ovenstående dilemma omkring styring) kan dette føre til dilemmaer i forhold til profesjonalisme og medlidenhet. Det kan være problematisk å forholde seg til hvor meget en *skal* hjelpe. Som en av de sosiale visevertene uttrykket det ovenpå; *”jammen, jeg kan jo ikke la være med at engasjere meg (i den enkeltes liv)”*. Den samme sosialarbeider uttrykker samtidig at han oppfatter seg som en profesjonell sosialarbeider fordi han også kan distansere seg til brukeren (bilag 2:4), og at dette er nødvendig for ikke å brenne ut. Hvordan den enkelte sosialarbeider kommer til å takle denne ballanse mellom profesjonalisme og (det store) hjelpehjertet, kan tenkes forbli åpen, eller som i feltet eksistere som *”noe av en kunst og finne ut av”* (ovenstående sitat fra sosialvisevert). Et slikt dilemma og samtidig åpenheten omkring det, kan tenkes å foreligge som et doxisk prinsipp i hjelpefeltet. Den enkelte sosialarbeider antas å innhente dette etter hvert som ens erfaring blir større. En konsekvens av dette kan være at det vil forekomme problematisk å profesjonalisere det (personlige) sosiale arbeidet, hvis det kommer til å handle om hvem man er som person.

På en annen side kan det tenkes at hvis en doxa omkring ”profesjonalitet” (eller faglighet) er etablert, kan det oppfattes som et forsprang eller fordeler i forhold til å kunne mestre dilemmaet. En doxa om profesjonalitet/faglighet kan tenkes kontrollert av konserverende krefter, og hvis man har staten (offentlig ansatt) i ryggen, har man samtidig en særlig mulighet for å sette sine oppfattelser igjennom som doxa (Järvinen & Mortensen 2002:16) i hjelpefeltet. En maktkamp som dermed utspiller seg i hjelpefeltet kan komme til å handle om hvilket grunnlag en tiltreder hjelpefeltet; med hjelpehjertet og/eller som profesjonell. Som en av sosialarbeideren påpeker ser man ikke så ofte de frivillige gamle ”hattedamene” lengre i arbeidet med de hjemløse (bilag 2:55). Det kan det være flere årsaker til, men det kan tenkes at en diskurs om utbrenthet, den hjemløse som tyngre og mer krevende, eller ”farene” ved det store hjelpehjertet har kommet til å dominere i maktkampen, slik at innholdet i det sosiale arbeidet endres. Her tenkes det mer på hvilken retning de forskjellige aktørene, henholdsvis de private og de offentlige ønsker hjelpefeltet skal bevege seg. Hvorvidt denne profesjonalisme har å gjøre med krav og hjelpefeltets relasjon til statens felt, det vil si det administrative, økonomiske og delvis det juridiske, kan på mange måter tenkes.

Eksempelvis: For å vende tilbake til det sosialhistoriske perspektivet, kan det i forhold til hjelpefeltet tenkes at en såkalt postmodernistisk retning og ”eksperimenterende” fase i det sosiale arbeidet har vært med til å fremkynne en slik konflikten om hvorvidt man er (faglig) profesjonell nok, eller ei. Som en del av sosialpolitikken menes denne eksperimenterende fasen å ha startet i tidsepoken slutten av 80-tallet/begynnelsen av 90-tallet (Villadsen 2004a:234), omtrent på samme tidspunkt som Brobyggerne søkte om de nye puljemidlene som samtidig ble tilgjengelig. I denne fasen gjorde en ambisjon om ny metodeutvikling seg gjellende. Bakgrunnen for dette var å skaffe viten om en ny konstruert gruppe av utstøtte/marginaliserte som samtidig var kommet til å være mer omfattende (ibid.:235). Den store avinstitusjonaliseringstiden var som nevnt forbi. For de nye ”forsøksprosjektene” (skurbyer, brobyggende, oppgangsfellesskap, cafeer) ble det i stor grad oppstilt noen rammer for hvor utstøtte kunne oppleve alminnelig menneskelig samvær, og basal omsorg. Samtidig opplevdes den faglig ekspertise ikke lengre påkrevd (ibid.), eller nødvendig for å tiltre feltet. Videre gikk denne fasen ut på å være ikke-

behandlende, og at det i mindre grad ble stilt bestemte krav i forhold til utviklingsforløp. Flere steder ble det samtidig fremhevet at tradisjonell faglig metode ville kunne komme til å blokkere for at man kunne møte klienten som hun/han er. Det er klienten (eller den hjemløse) selv som vet hvilke behov som er best for hun/han (ibid.236,243). Disse forholdene kan i en viss utstrekning tenkes å ha gjort seg gjellende for det sosiale arbeidet med hjemløseproblematikken i Aalborg Kommune. Som en av de sosiale visevertene forteller:

Vi har jo en utstrakt frihet i vårt arbeid. Jeg bestemmer stort sett alt selv. Det har jeg nok savnet de første årene. Jeg savnet konkrete utmeldinger fra starte, både fra ledelse, men også fra politisk hold om hva de egentlig ønsket. Jeg savnet noe mer metodikk og.... Noe mer teori på; hvordan er det lige jeg skal gjøre det her (Sosial visevert).

Veien har blitt til mens man har gått den, eller mens sosialarbeideren fikk ”eksperimentere” og gjorde seg erfaringer. Men etter hvert som erfaringer er oppnådd, reflekteres det fra samme visevert, at en ny metodeorientering grunnet utskiftninger i ledelsen, samtidig er en ønskelig forandring (bilag 2:31). Den postmoderne retningen åpnet kanskje for mer eksperimentering i forhold til måten den hjemløse ble møtt på. Flere ting ble kanskje tillatt i det sosiale arbeidet. Dette kan videre ha kommet til å utfordre fagekspertenes kompetanse og status, eller rettere sagt deres posisjon i hjelpfeltet. Det kan tenkes at de aktørene som var faglig orientert og hadde utdanning, følte seg ”truet” av disse endringene, og dermed tok opp ”kampen” for å fremkynne sin egen ekspertise. De følte seg kanskje mindre anerkjent tross for deres tilegnede kapitalformer i form av utdanning og fagkunnskap. På den måten kan det kanskje tenkes at en diskurs/oppfattelse av den hjemløse som særlig tung har ”vendt tilbake”. Ved dette aspektet kan det også tenkes at ens faglige kompetanse utfordres i relasjon til det politiske og administrative felt.

Dette kan tenkes å være en forklaring til at en slags skjult strid, mellom det omsorgsbaserte arbeidet og det pedagogiske delen av det sosiale arbeidet med den

hjemløse i Aalborg, fremkommer av det innsamlede materialet. Denne skjulte striden vil analyseres nærmere i de neste avsnitt. Det kan selvsagt tenkes at den hjemløse reelt er blitt tyngre, og mer krevende. Sånn sett kan det kanskje sies at den nevnte eksperimenteringen, hvilket på noen områder åpnet for muligheten til å tiltre hjelpefeltet med (kun) det store hjelpeherte, kan sies å være et resultat av en ikke-feilbar politisk logikk/strategi, dersom det reelt er større fare for at sosialarbeideren faktisk opplever utbrenthet grunnet manglende retningslinjer for hvordan arbeidet skal utføres. Likevel forklares det: *Der finnes noen retningslinjer i forhold til hvordan man skal hjelpe dem med deres problematikker. Men de er stadig vekk forskjellig innvendig* (sosialpedagog). Selv om det finnes retningslinjer kan det tenkes at prinsippet om å møte den enkelte som han/hun har kommet til å fylle for meget i oppfattelsen av den hjemløse. Strategien omkring individuell erfaring har kanskje ikke vært nok til å si noe konkret om hva som egentlig er god/dårlig hjelp. Det har kanskje ikke vært nok å si at man har oppbygget en relasjon til brukeren, og kjenner hennes/hans behov. Dermed oppleves mindre gjennomslagskraft i relasjon til det politiske og administrative felt. Hjelpen har kommet til å bli styrt mer etter politikkens premiss.

En skjult strid

Et eksempel på ekspertise kommer til uttrykk når en av gatemedarbeideren forteller om opplevelser i møtet med en saksbehandler på vegne av den hjelpetrengende: *Men i forhold til ham (den hjelpetrengende) skal jeg ordne en pensjonssak. Men den saksbehandleren der over, hun er ... et eller annet sted er hun en god saksbehandler, men hun kjører jo like etter boken og vil ha ham avklart i både hodet og røv.* På mange måter kan det sies at dette utsagnet peker tilbake på det som oppleves som viktigheten ved kontaktarbeidet og den individuelle relasjonen man oppnår med den hjemløse. Sosialarbeideren mener han forstår og kjenner vedkommende best på bakgrunn av sine erfaringer, og havner dermed i en ”konflikt” med saksbehandleren (en faglig ekspert) i forhold til behandling av en pensjonssaken i dette tilfellet.

Dette eksempelet kan også relateres til et administrativt felt og de krav som stilles ovenifra (både for sosialarbeideren og saksbehandleren). Som flere av sosialarbeidere

erkjenner er saksbehandlerene også presset (bilag 2:50). En av sosialarbeiderne fra Satellittkontoret Øst forteller blant annet: *Vi kommer lengst ved å fortelle våre borgere at det sitter et menneske bak den saksbehandler. Vi kan fortelle våre borgere at: "Det er ikke saksbehandleren selv som ikke vil gi ut penger, men det er pga. regler"*. Men som de forteller vil de ikke personifisere dersom de opplever en rådgiver som værende dårlig. Dette menes å skape ytterligere konflikt mellom dem selv, borgeren og rådgiveren. De føler det er mer og tjene dersom de forholder seg, som de sier "lojale", overfor systemet som de selv er en del av (bilag 2:22). Det kan tolkes som at dette er en bestemt strategi og logikk som delvis handler om å unngå konflikt i selve samarbeidet mellom dem selv og andre i systemet når beslutninger skal taes og hjelpen ytes. Også gatemedarbeideren er inne på en liknende logikk ("*et eller annet sted er hun en god saksbehandler...*") - altså en slags forventning til, eller antagelse om at saksbehandleren likevel besitter kvaliteter.

Disse reglene som saksbehandleren er bunnet av, kan også sies å henge sammen med det økonomiske felt og logikk. Saksbehandleren er riktignok bunnet til regler som igjen er knyttet opp mot økonomi. I det sosiale arbeidet er det en viss mengde penger i "omløp", blant annet de nevnte puljemidlene. Denne skal fordels etter hvem av de hjemløse som oppfattes som dem som trenger det (mest). Dette utgangspunktet lærer kanskje sosialarbeiderne å akseptere/håndtere, og dermed spilles spillet i denne retning. Som konsulentene i Brobygggerselskabet forteller i forhold til evalueringsarbeidet av forskjellige oppstartede prosjekter: "*Så det handler meget om hva det er politisk stemning for. Men selvfølgelig også hva politikerne får kjennskap til. Og det er jo vår plikt å gi dem kjennskap, slik at de kan treffe en ordentlig beslutning*" (bilag 2:50). Altså det sosial arbeidet med den hjemløse blir til en "kampen" om hvem som er best til å hjelpe mest omkostningseffektivt.

Videre påpeker en av de sosiale visevertene i forhold til konflikter i samarbeidet mellom de private (i hovedsak Kirkens korshær) og de kommunalt ansatte:

Man kan f.eks. se det på Frontmøtene. I starten, når vi satt der 25-30 stk. sammen og diskuterte et eller annet på livet løs, så var det jo ingen som spekulerte på om; "nå.. han der er fra kommunen, eller hun der er fra den organisasjonen". Da var vi alle sammen i en eller annen forstand kollegaer med et faglig fellesskap. Det

synes jeg er blitt meget tydeligere de siste årene, at nå ser man litt skjevt til hverandre og; ”nå jeg skal måske ikke lige si hva jeg mener”. Det er blitt meget mer tilbakeholden, og det går jo utover dynamikk og faglighet osv.

Man vil kanskje unngå konflikt - men likevel spille spillet (illusio) - i frykt for at samarbeidet ikke skal vedvare. Dette samarbeidet opplever kanskje mange av sosialarbeideren som selvkjørende på mange områder. Det eksistere kanskje stridigheter og kamper, men det velges kanskje ikke snakke høyt om dem, fordi alle har en interesse i at systemet kjører videre. Dette kan være med til å markere sosialarbeidernes særlige eksistensberettigelse (Järvinen & Mortensen 2002:18), fordi deres egen ekspertise om den hjemløses liv bidrar til en bestemt posisjonering i hjelpefeltet. Grunnen til den nevnte tilbakeholdenheten mentes å oppstå henger sammen med beslutninger fra ledelsen i Brobygggerselskabet, i følge viseverten. Disse beslutningene gikk ut på at de samarbeidende sosialarbeiderne i Aalborg kommune skulle bruke betydelige ressurser på prosjekter med andre land i storsatsninger innenfor felles europeisk samarbeid om hjemløsbekjempelse, som ville få betydning for hjelpeinnsatsen for dem i Aalborg. Denne storsatsingen var blant annet Kirkens Korshær uenig i, og ville avstå. Som den sosiale viseverten forklarer kan det tolkes som at Kirkens Korshær selv mente de hadde innsikt i hva god sosial praksis innebærer overfor hjemløse. Kirkens Korshær har lang erfaring og har vært involvert i det sosiale arbeidet med hjemløse lenge før aktører i kommunen og Brobygggerselskabet kom inn i bildet. Kirkens Korshær ville motvillig belæres om hvordan man nå skulle innordne seg (bilag 2:33).

Som det ble påpekt i det sosialhistoriske avsnittet var de private og frivillige organisasjonenes styrke at de hadde oppnådd kontakt med den hjemløse på en annen måte. De hadde erfaring med, og var gode til å akseptere mennesket som det er, og møte det med likeverd. I begynnelsen av brobygggerselskapets tilblivelse trådte brobyggerne forsiktig frem fordi de ville passe på med at de ikke, i for stor grad, ble *spesialistene* (jf. sosialhistorisk avsnitt s. 54) De var avhengig av den erfaringen de frivillige og private representerte. Denne verdien ble kanskje utfordret når brobyggerne ville ”spille spillet” i en bestemt retning ved å satse på de europeiske prosjektene. Dette kunne oppfattes av de private som en måte ”makt” ble utøvd overfor dem på. En ”motmakt” ble demonstrert

ved at de private sa seg parat til å avstå samarbeidet og klare seg på egenhånd, selv om de i virkeligheten kanskje var avhengige av den hjelp de fikk fra de kommunale aktørene. Grunnen til tilbakeholdenhetene i Frontmøtene kan kanskje skyldes en frykt for at en tilsvarende konflikt kan risikere å blusse opp igjen. Det kan tenkes at selve feltets eksistens kan trues (Bourdieu 1999:105), dersom en slik oppblussing finner sted. Som samme visevert forklarer, håper han ”de gode gamle tider” er ved å vende tilbake, fordi de private kan noe som ikke dem kan og motsatt. De menes blant annet ikke å være styrt av *alle de snøring bånd av regler*. (bilag 2:33).

Som neste avsnitt vil vise kan det fremdeles tenkes å foreligge en skjult strid mellom forskjellige eksperters oppfattelse av i hvilken retning hjelpen skal bevegges seg hen. Dette med tanke på hvordan en griper fatt hjelpen rettet mot den nye målgruppen, de unge. Hertil kan det tenkes at den skjulte striden også kommer til å dreie seg om å legitimere hjelpens innhold og gjennom økonomisk strid.

Hjelp gjennom kontroll og som beskyttelse – en kamp om viten

Et forhold flere av sosialarbeiderne strides om, dreier seg om et aspekt ved innsatsen overfor gruppen av unge som befinner seg i risikogruppen for hjemløshet. Mer konkret dreier det seg om en eventuell kartlegging av problemets omfang. En forskjell og kamp i hjelpefeltet synliggjøres mellom oppgangsfellesskapene, brobyggerne og de private organisasjonene. I forhold til å yte hjelp menes det fra oppgangsfellesskapets side at problemets omfang bør kartlegges ved å registrere antall unge som oppsøker de forskjellige nattevarmestueene, herberget, eller Café Parasollen og derigjennom få et overblikk. På den måten kan det skapes en form for kontroll over situasjonen med hensyn til utvidelse av eksisterende eller nye tilbud for deretter å løse problemet. På en annen side mener lederne for Parasollen:

Det kommer jo noe evidens på den måten, men det handler om å beskytte dem. I Danmark går man meget opp i CPR.nr- metoden. Men det finnes jo andre måter å analysere på (...) Det handler om retten til å kunne være anonym, så vi noterte ikke ned på den.

Her er foreligger et prinsipp om å beskytte sine egne brukere mot mulig kontroll og styring gjennom registrering. Samtidig kan en beskyttelse som sikter til å bidra med andre former for hjelp gjennom *analyse*, føre til former for kontroll/styring. Disse kan eksempelvis minne om den tidligere nevnte sosialteknologi og selvteknologi som styringsform. Denne form for strategi, om i hvilken grad de unge skal registreres eller ei, kan være et uttrykk for posisjonering i feltet fra begge leierer. Man vil kanskje bevare retten til å definere den unge. Hvis man gjør et forsøk på å trumfe gjennom, eller kjempe for sine interesser, kan det forestilles at dette gjøres for å styrke sin egen viten på nettopp sitt særegne område hjelpen tilbys. ”Kampen” kan komme til å handle om grunnlaget for ens arbeid og den viten som skal informere det. Hvorvidt de unge kratlegges eller ei, så vil utslaget føre til at det skapes mer viten i en av retningene. Denne viten kan fungere som en kilde til makt og autonomi, og kan komme til å påvirke den fremtidig organisering av hjelpen.

I det ovenstående er det påpekt at det i hjelpefeltet eksitere en slags skjult strid mellom de private aktører og de kommunale, men også internt mellom dem, som i eksempelet mellom saksbehandlere og gatemedarbeidere. Striden har kommet til å handle om ekspertise og erfaring. Denne ekspertisen gjenspeiler noen posisjoner i felte og derigjennom retten til å definere spillet – i hvilken retning hjelpen skal bevege seg. Et aspekt ved denne skjulte kampen, kan komme til å dreie seg om hvilke resurser som gjør seg gjellende i forhold til å kapre økonomisk støtte og midler, hvilket til syvende og sist har avgjørende betydning for de forskjellige tilbuds videre drift. Dette aspektet vil være en dynamikk som skaper kamper om hvem som forstår den hjemløse best, og kan samtidig innordne seg krav innenfor hjelpefeltet og i feltets relasjon til andre. Hvordan hjelpefeltets logikk står i relasjon til økonomisk, administrativ og juridisk logikk vil derfor belyses nærmere i de kommende analyseavsnitt.

Krav ovenifra og innenifra

Rådet for de Sociale Udstødte har fått ny leder. Og jeg tenkte: ”Hva vet han om det?” Man kan ikke sitte på Christiansborg eller forvaltningen nede på Søndrebro og vite hva som foregår her. Man skal ha et viss innblikk i hva som foregår der ute. Hun (Aalborgs nye rådmannen) får noen informasjonen fra noen embetsmenn,

som liksom skal ha innblikk i det, men de vet ikke hva som foregår og hvordan ting er skrudd sammen her.
Jeg har vært igjennom det politiske systemet. De embetsmennene har ikke innblikk i det. (Sosial visert).

I første omgang kan ovenstående sitat henføres til posisjonering i feltet, hvor det dreier seg om anerkjennelse. Tidligere i intervjuet snakker samme informant positivt om forrige formann for Rådet for Sosialt Udsatte, Preben Brandt. I motsetning til den nye formannen oppfattes Brandt som en som hadde kontakt med de hjemløse. En kontakt som også sosialarbeideren har. Hvis man ikke har denne erfaringen med den hjemløse, anerkjennes man heller ikke som en med høy status i feltet. Sitatet forteller at det eksisterer en viss avstand mellom sosialarbeideren og det politiske og organisatoriske system. Det kan tenkes at den sosiale viseverten mener politikerene inntar feltet og handler på andre måter, og kanskje med andre hensikter og interesser enn dem sosialarbeideren har. Det menes at en viss erfaring og kontakt med den hjemløse bør forefinnes for i det hele tatt å kunne tiltre hjelpfeltet, slik at en kanskje har et innblikk i hva den ”rette” måten å hjelpe på innebærer. Fra den sosiale viseverten uttrykkes en form for mistillit til det politiske system. Dette kan være et uttrykk for at det utgjøres kamper i relasjon til politikken. I det følgende vil noen av disse kampene med (politiske) krav komme nærmere inn på. Som det ble nevnt tidligere er den økonomiske kamp dels en kamp om ressurser. På en eller annen måte må hjelpfeltets relasjon til det økonomiske felt legitimere at hjelpen er god, nødvendig og samtidig effektiv. Dermed blir det for sosialarbeideren samtidig, og dels en kamp om å definere den hjemløse på en riktig måte. Det kan tenkes at det oppleves krav (spilleregler) i forhold til dette både ovenifra, mens også innenfor feltets logikk. Sosialarbeideren ”vet best” hva som foregår, og påberoper seg dermed ekspertrollen for å legitimere at hjelpen tilrettelegges på en bestemt måte (etter hans premisser). Dette kan delvis handle om kampen for å overleve på feltet.

Sosialarbeidere som advokater for den hjemløse – relasjon til det politiske feltet

Som nevnt tidligere kan det juridiske felt sies å være et underfelt til det politiske og administrative felt. Det samme gjelder det økonomiske. I denne sammenhengen opplever

de fleste intervjuede sosialarbeideren en kamp mot de retningslinjer som regjeringen (det politiske og administrative felt) har oppstilt i forhold til en overordnet sosialpolitisk logikk. Mer konkret dreier det seg om aktiveringspolitikk. En slik politisk linje kan hevedes å være et ideologisk skift fra *welfare* til *workfare*, hvor man på mange områder nedsetter forsørgelsesbidrag og kontanthjelp, og videre innfører diverse incitamentordninger. Disse ordningene skal videre fungere som en slags ”gullerot” i forhold til å ”motiveres” (eller snarere presses) til å gjøre en ekstra innsats for å kunne motta visse ytelser. (Ejrnæs 2007:43). Hjelpelogikken kan i dette tilfellet sies og kokes ned til at den hjemløse selv skal komme seg ut av situasjonen som hjemløs, så lenge vedkommende bare aktiveres og gjør en innsats. Her kan et ”noe for noe”-prinsipp sies å ha gjort seg gjellende. Denne oppfattelsen av den hjemløse kan minne om tidligere tiders filantropiske prinsipp om at den som viste vilje til endring, mottok den milde straffen. Noen samfunnsforskere retter kraftig kritikk mot en slik linje, og hevder at sosialpolitikken i Danmark nærmest har kommet til å utelukkende handle om arbeidsmarkedspolitik (Hansen m.fl. 2007). En av sosialarbeiderne mener i denne sammenheng at situasjonen angående den sosiale ulikhet kommer til å likne amerikanske tilstander (bilag 2:44). En slik holdning kan blant annet peke tilbake på den tidligere nevnte klassiske velferdstenkingen og prinsippet om likhet hvilket mange av sosialarbeiderne trekker frem når motivasjonen (dels målsetningen) i deres arbeid ble analysert. En kan si at rettigheter og krav, i større grad går på bekostninger av plikter i forhold til å motta økonomisk hjelp og bistand. Som sosialklient skal en nærmest, uansett situasjon, bidra aktivt fremfor å være passiv mottager av bistands- og kontanthjelp. Denne situasjonene gjelder også for mange av de hjemløse i Aalborg.

Det fortelles blant annet av konsulentene i Brobygggerselskabet at det ofte oppstår en konflikt i kommunen mellom Jobcenteret og sosialarbeideren innenfor Center for Misbrug og Socialt Udsatte, i forhold til den måten de to instansen oppfatter den hjemløse på. Hos førstnevnte menes det at man skal være hundre prosent arbeidsufør, for å kunne motta pensjon. Vedkommende skal overhodet ikke ha noen arbeidsevner. I tilfellet med rusproblematikk, hvilket flesteparten av de hjemløse har, hevedes det ofte fra jobbsenterets side at dette ikke er en kronsikk tilstand. Misbruk regnes altså ikke som en

hindring i forhold til aktivering. Misbruksproblemer eller psykiske lidelser menes i prinsippet å kunne forbedres ved eksempelvis medisinerings eller annen behandling. En betrakter den hjelpetrengende som en som alltid kan få det bedre, fra Jobcenterets ståsted. Denne oppfatningen har derimot ikke sosialarbeiderne alltid (bilag 2:54). Men dette dreier seg riktig nok om at Jobcenteret er underlagt regler, som konsulentene understreker. Det kan tenkes at det foreligger et doxisk prinsipp om at arbeid skaper integrasjon og er derfor godt og sunt, i forhold til velferdsideologien, og at denne logikken forfektes i større grad hos Jobbsenteret.

De fleste sosialarbeiderne uttrykker videre en generell misnøye med aktiveringsordning, og mener blant annet at systemet har kommet til å handle på grunn av noen få, slik at hver og en mistenkeliggjøres: *Jeg synes noen ganger vi opplever at hvis systemet har opplevd at én mann snyter, mens 99 gjør deres plikt, så blir reglene lavd på den ene mannen som snyter.* Videre går mye av tiden med til å overtale andre i systemet, at det forekommer direkte straff overfor den hjemløse ved at de deltar i de enkelte forskjellige tilbudene. De *skal* aktivers selv om aktiveringsstedene egentlig ikke finnes. Men for at kommunen skal få økonomisk støtte skal de i aktivering. Forskjellige aktiveringssteder opprettes blant annet ved hjelp av at noen private aktører kommer med tilbud på banen, hvor den utsatte plasseres. Dermed kan kommunen få refusjon på kostnaddene, og dermed økonomiske midler fra Staten. Det klages videre på at dette er en grotesk ordning, siden dem aktiveringstilbudene er rettet mot egentlig ikke gjøre noe der (bilag 2:24,47).

Café Parasollen er blant annet et av de stedene som har fått godkjent økonomiske midler gjennom det som med en kritisk tone benevnes som regjeringens *puljehalø*, av lederen. I forbindelse med at disse puljemidlene først er vunnet hjem, oppleves det også krav om innrapportering hvilket menes å gå utover arbeidet. Det fremheves fra flere sider at det nesten ikke blir tid til annet (bilag 2:65). I Café Parasollens tilfelle brukes midlene blant annet til å opprette aktiveringsaktige tiltak, som samtidig gir mulighet for ekstra bemanning. Slike tiltak sies å ha til hensikt at den hjemløse skal oppleve struktur i hverdagen, og komme tettere på arbeidsmarkedet. Lederen understreker samtidig at det er uklart hva *tettere på* egentlig innebærer. Det er blant annet opprettet musisk aktivitet med

kreative innslag og bisetterfunksjon til brukerne. I denne sammenhengen kan det sies at ”kampen” om økonomiske goder kommer til overflaten. Lederen hevder at hvis ikke tilbudet (Felles Ansvar 2) kan kjøre videre når puljemidlene tar slutt, kan de heller ikke levere den samme kvaliteten til gjestene sine (bilag 2:22,65). Det blir derfor en avgjørende kamp i forhold til å overtale kommunen om at den opprettede ordning er verdifull for både den hjemløse og kafeen, ettersom det bevilges mer penger og stedet kan ansette flere. Det kan dermed sies at det skjer en forskyvning i hjelpfeltet: En er kanskje kritisk til puljemidlene (”vi burde heller betale høyere skatt”, påpeker flere av sosialarbeiderne (bilag 2:45,55,65)), men en innordner seg likevel de krav som er, og kjemper om å bevare tilbudene.

En av visevertene forklarer blant annet:

Jeg vet godt hvor jeg skal trykke, og hvor jeg skal henvende meg hvis jeg vil få noen saker igjennom. Jeg har lært politikken å kjenne. Det gjelder også om å være litt frekk i mine relasjoner (...) Vi skal være advokater for dem (beboerne), og jeg har kjempet mange kamper for disse menneskene. Noen fullstendig absurde kamper. Eks. En av beboerne søkte om pensjon. Utrekning av pensjon skulle skje og være avklart innenfor tre mnd. Men hun hadde ventet i to og et halvt år. Så når jeg hadde møte med henne og rådgiveren hennes, var jeg velforberedt. Så da jeg begynte å spille spørsmål om hvorfor ikke saken hadde kommet videre, ble jeg kastet ut. Jeg ville ikke gå hvis ikke beboeren ville jeg skulle gå. Og vet du hva? Etter fjorten dager fikk hun pensjonen. Så man skal være litt nesevis og frekk, og ikke gi opp.

Den hjemløse kan på en måte tenkes å få sympati fra sosialarbeiderne på grunn av regler som kanskje oppleves som absurde. Logikken som representeres ved aktiveringstiltakene kan sies å være en rasjonaliseringslogikk, hvor den hjemløse kommer til å innordnes en økonomisk logikk. Samtidig innorder sosialarbeiderne seg også. Dette kan videre føre til at sosialarbeideren i enkelte tilfeller forener seg med den hjemløse og går til felles kamp mot det samme systemet de selv er en del av. For å kunne utføre det sosiale arbeidet de er bedt om å utføre – hvilket i stor grad legger opp til prinsippet om at det er klienten som vet best hva han/hun har behov for og ønsker hjelp til – blir sosialarbeideren og den hjemløse på en måten avhengig av hverandre for at denne hjelpen kan tilrettelegges. For å eksempelvis oppnå økt livskvalitet som en del av løsningen for hjemløseproblematikken, kan det tenkes at kampen i stor grad kommer til å handle om å skaffe det lille ekstra de

kan få ut av diverse pensjons og bistandsordninger, som grunnet politisk logikk nærmest er lagt opp til å være så knapp som mulig.

Sosialarbeideren blir på sin side nødt til å utføre denne type arbeid, som nettopp kan beskrives som en slags advokatstilling, fordi det er slik strategien på mange måter er lagt opp. Men selv om hjelpen er lagt opp til individuell oppfølging og et prinsipp om å møte den enkelte hvor han/hun er, dreier den seg ikke bare om dette. Det er også en politisk kamp sosialarbeiderne fører for og på vegne av hjelpen ut fra deres egen definisjon/konstruksjon av hvem den hjemløse er og hva vedkommende har bruk for. Det blir dermed et spill om (knappe) økonomiske resurser: *Men vi er så heldig at vi fikk noen av de pengene (puljemidler). Men de pengene skulle jo egentlig gå til pensjonister og dem på kontanthjelp*” (bilag 2:69). En sosialpolitisk logikk som innebærer nedskjæring forsørgelsesytelser, vil føre til at (i dette tilfellet) Cafe Parasollen potensielt får flere gjester som samtidig har bruk for deres hjelp. Dermed (og likevel) forsetter ”kampen” om å søke nye puljemidler hjem. Slik kan det sies at hjelpefeltet reproduseres på dette området i relasjon til det politiske feltet.

Del 4: Konklusjon

I denne oppgaven ble en problemformulering oppstilt på følgende måte:

1) Hvordan er hjemløshet henholdsvis hjemløse blitt konstruert som et sosialt problem, og hvordan forstås og forklares problemet i praksis blant ulike aktører i det sosiale arbeid?

2) Hvordan er ulike konstruksjoner forbundet med kamper i arbeidet (kamper på feltet), og hvilken betydning har dette for den sosiale integrasjonen av hjemløse?

Disse punktene ble i første omgang besvar på bakgrunn av en sosialhistoriske analysen. Nærmere bestemt hvordan tilblivelses av et hjelpefelt oppsto i forhold til hvordan sosialpolitikken og hjemløsesituasjonen i Aalborg utviklet seg. I tillegg ble dagens politiske ”blikk” på området er jf. Hjemløsestrategien, inndratt. I denne sammenheng kan en mulig forklaring på hvorfor samfunnsutviklingen ble som den ble, være at en rasjonaliseringstankegang, økonomisering, individualisering og differensiering slo igjennom og dermed påvirket ulike sfærer/felt ved samfunnet. Dermed ble også relasjonene mellom de forskjellige feltene, hjelpefeltet og det politiske felt med dets underfelter politikken påvirket. I forhold til det sosialpolitiske området ble det blant annet oppstilt noen forskjellige premisser og særlige måter det sosiale arbeidet skulle tilrettelegges på. ”Hjelp til selvhjelp” og ”møte den enkelte hvor den er”, var blant disse premisene. Samtidig skulle puljemidler sørge for at ekstra midler var i omløp der det trengtes, slik at den (nye) synlige og ofte psykisk syke hjemløs fikk hjelp. Denne nye synligheten skyldtes blant annet avinstitusjonaliseringens bortgang.

Dette påvirket videre forholdet og hjelpefeltet Aalborg. Brobygggerselskapet oppsto. Sentrale aktører inngikk i hjelpefeltet, og et doxisk prinsipp om at arbeidet som ble gjort var nødvendig og godt. Oppfattelsen av den hjemløse og hjemløshet som sosialt problem var at dette måtte løses, og at den hjemløse hadde behov for deres hjelp.

I forhold prinsippet om samarbeid mellom de forskjellige aktører som nødvendig og hjelp som noe godt, og kan dette sies å holde hjelpefeltet sammen (doxa). Men samtidig foreligger en dynamikk som har potensialet til å skape kamper og konflikter. I følge Bourdieu, kan det sies at ”kamper” er en naturlig menneskelig oppførsel, ettersom man i alle sosiale sammenhenger vil hevde seg og tilstrebe den makt og innflytelse en kan, med de midler som er tilgjengelig. Dette gjelder også i profesjonsmessige sammenhenger som eksempelvis i det sosiale arbeidet.

Denne dynamikken kan sies å oppstå eller forsterkes i relasjon til andre felter. Hovedsakelig det politiske, med det økonomiske og administrative som underfelt. Men kampene blir aldri så voldsomme at det truer selve hjelpefeltets eksistens, fordi alle er interessert i å spille spillet. Overordnet sett kan sosialpolitikken på området for sosialt utsatte, som en av visevertene forteller, sies å være et området som i utgangspunktet tildeles knappe resurser. I den sammenheng kan det tenkes at hvis eksempelvis logikken om økonomisk rasjonalisering fyller for meget, tilpasses hjelpefeltet denne logikk. Dette gjøres for å legitimere at ens eget arbeid og oppfattelse av den hjemløse er godt/best. Det blir en skjult kamp om å definere/konstruere den hjemløse og hjemløshet som sosialt problem. Sosialarbeiderne mener i denne sammenheng at den måten en selv forstår, og handler på overfor de hjemløse på er best (og mottar dermed økonomiske midler). Dette kan skape en felles interesse i å fastholde den hjemløse som en ikke entydig størrelse, men som kun noen bestemte mener å ha ”nøkkelen” til å forstå, og på den måten løse et sosialt problem. Et doxisk prinsipp i denne sammenheng er at den hjemløse samtidig er en som det er godt å hjelpe, og som trenger hjelp.

I ovenstående eksempel hvor sosialarbeideren posisjonere seg i feltet ved å uttale noe i betydningen: ”*politikerne og embetsmennene vet ikke hva det dreier deg om i mitt oppgangsfellesskap, det er jeg som er spesialisten*”, kan samtidig være med til å beskytte, eller holde feltet lukket fra utforstående viten. Kanskje det kan sies at feltet i sin helhet er lukket når den gjelder Aalborg. Mange påpeker at selv om det skulle komme politisk utskifting, er utsatte- og hjemløseområdet ”fredet”, og vil prioriteres videre. Som en av de sosiale viservertene forteller så er det en interesse i å profilere Aalborg ved at

hjemløseområdet er noen en er stolt av (Bilag 2:8,36). Hvis nye politikere skal overta styringen ”må” de innorde seg spilleregler, og ikke motarbeider doxa, for å unngå en for stor konflikt som vil kunne true selve feltets grunnlag og eksistens, og kanskje dermed deres egen maktposisjon.

Hvorfor det politiske felt i det hele tatt er innordnet en slik logikk som det er påpekt, kan tenkes å henge sammen med overordnede og motstridende (ideologiske) posisjoner i forhold til hvilken av workfare- /welfare-tilgangene som menes å være den ”beste” måten samfunnet skal utvikle seg. Her kan kanskje førstnevnte sies å ha fått et overtak.

Gjensyn med integrasjonsaspektet

Som en del av denne oppgaves problemstilling spørres det inntil hvilken betydning de ulike konstruksjonen og kampene ville ha for integrasjonen av den hjemløse. Som nevnt ville svaret forekomme mellom linjene i de funn som er gjort.

I en sosialpolitisk optikk handler integrasjon gjerne om at det som opplever av det øvrige ”normalsamfunnet” som avvikende adferd som skal behandles og gjennomgå en slags revaliderings, resosialisering, forebyggelse og rehabiliteringsprosess for å kunne bli et fullgyldig medlem av samfunnet. Som vi har sett gjorde en tendens siden 60-tallet seg gjellende i dansk sosialpolitisk sammenheng. Denne tendensen omhandlet integrasjon og normalisering, dvs. at de individer det øvrige samfunnet oppfatter som avvikere, på en eller annen måte skal integreres i resten av samfunnet (Mortensen 2009:30; Olsen & Rasmussen 2004:65). Som vi har sett fikk dette betydning for oppbygningen av det sosiale hjelpeapparatet på hjemløse- og utsatteområdet i Aalborg (jf. Brobyggersekskapene og det nødvendige samarbeidet mellom de forskjellige aktørene).

Hva slags behandling avvikerer skal gjennomgå er avhengig av bestemte *klientkategorier*. Inklusjon/eksklusjon er også et begreper som kan være fruktbart å anvende hvis en snakker om måter individer og grupper inngår i, eller deltar i samfunnslivet på (Mortensen 2009). Nils Mortensen mener f.eks. at de nevnte normaliserings og integrasjonsbestrebelsler kan bety at nye kategoriske avgrensninger

gjør at svake personer innplasseres i bestemte klientkategorier. Her er man underlagt en lang rekke prinsipper om dokumentasjon av behov og ansøking om forskjellige ytelser. De blir dermed ikke inkludert i samfunnet, men inkludert i en klientkategori (Mortensen 2009:31).

Som det fremkom i analysen kan det tenkes at kampene på hjelpefeltet får betydning for disse prinsippene. Eksempelvis, har vi sett at den hjemløse ofte ikke tilhører noen bestemt klientkategori, og at dette samtidig er noe det kjempes (i det skjulte) om å definere. Den hjemløse oppfattes blant annet av sosialarbeiderne i Aalborg som en som har "retten" til å være annerledes/ulik, samtidig som det foreligger en velferdstankegang i arbeidet, hvilket innebærer et ønske om å kunne hjelpe flest mulig. I denne tankegangen forekommer samtidig en styringsform. På bakgrunn av oppfattelsen av den hjemløse som en funksjonell hjemløs (avvikende adferd), vil kanskje det å gå fra en fysisk tilværelse fra hjemløs til ikke-hjemløs ikke oppfattes som at vedkommende er "nok" inkludert i samfunnslivet. Dermed vil styringen kunne komme til å bli mer omfattende, enten det foregår på den hjemløses prinsipp (som må innordne seg etter forhåndsoppstilte krav/målsetninger i forhold til å kunne tilegne seg grunnleggende egenskaper ved å bo), eller at sosialarbeideren intervensjoner intensivt gjennom personlig oppfølging. Utover dette kan aktiveringsstrategier og økonomiske incitament og kampene på området, videre styre hjelpen i en retning som kanskje berøre en doxisk antagelse om at den hjemløse på en eller annen måte bør integreres i andre sentrale deler av samfunnslivet, som eksempelvis i jobb- og aktiveringssammenhenger for å samtidig oppnå livskvalitet.

Et annet resultat av det å kategoriseres som funksjonelt hjemløse kan i disse økonomiske nedgangstider, betraktes som en taktisk ansvarsfraskrivelse i forholdt til å skulle oppdrive (kostbare og kanskje ikke eksisterende) boligtilbud for vedkommende (hvis det er dette vedkommendes ønske. I den utstrekning det er mindre omkostninger ved å la den funksjonelt hjemløse "nøyes" med å havne i mer eller mindre institusjonsaktige "kategorifellesskaper" fremfor i alminnelige boliger. Som det ble påpekt i den sosialhistoriske analysen kan oppgagnsfellesskaper sees som et uttrykk for et moralsk fellesskap (jf. filantropisk prinsipp.) som den hjemløses dermed integreres i. I dette

felleskapet skapes gjerne selvjustis gjennom et innbyrdes nettverk hvor de hjemløse ”passer på” hverandre (bilag 2:35). Den funksjonelt hjemløs er samtidig den det menes å være flest av i Aalborg (bilag 2:48). På mange måter kan det derfor sies at det å bli inkludert i en kategori som funksjonelt hjemløs, samtidig gjør at en ekskluderes fra andre sentrale områder. Måten den hjemløse integreres på vil altså påvirkes av hvordan de ulike kampene utkjempes og hvilke interesser som utløser disse.

Referanser

- Aalborg Kommune (2010): *Hvem gør hvad? Et oversigtshæfte over tilbuddene til socialt udsatte i Aalborg Kommune. 11. Udgave.* Aalborg: Brobyggerselskabet. Aalborg Kommune.
- Antoft, Rasmus & Thomsen, Trine Lund (2002): "Når Livsfortællinger bliver en sociologisk metode – en introduktion til det biografisk narrative interview", i Michael Hviid Jacobsen, Søren Kristiansen og Annick Prieur (red.): *Liv, tekst og fortælling. Strejftog i kvalitativ sociologi.* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Bauman, Zygmunt (2006) "Disse overflødige menneskene", artikel fra *Le Monde Diplomatique*. Offentliggjort 01.03.06: <http://www.lmd.no/index.php?article=804>.
- Buaman, Zygmunt & Tim May (2003) *At tænke sociologisk.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Bauman, Zygmunt (1997/2002): *Arbejde, forbrugerisme og de nye fattige.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Bech-Jørgensen, Birte (2003): *Ruter og rytmer. Brobyggerne, frontfolket og de hjemløse.* København: Hans Reitzels Forlag.
- Bech-Jørgensen, Birte (2001): *Nye tider og usædvanlige fællesskaber.* København: Gyldendal.
- Benjaminsen, Lars (2009): *Hjemløshed i Danmark 2009. National kortlægning.* København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Bourdieu, Pierre (1999): *Meditasjoner. Méditations pascaliennes.* Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loïc, J.D. (1993): *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse.* Oslo: Det Norske Samlaget.
- Brandt, Preben (2009) "At vide noget om hjemløshed" i *Social forskning. Nyt fra SFI*, nr. 3 2009.
- Brandt, Preben (2008): "Regeringens og kommunernes indsats overfor hjemløse" i *Social Politik*, nr. 6 2008.
- Brandt, Preben (1999): *Udelukkende Velfærd. Debat om samfundet og de udstødte.* København: Gyldendal.
- Brandt, Preben (1992): *Yngre Hjemløse i København. Doktorafhandling.* København: Fadl's Forlag.

- Ejrnæs, Morten (2007): ”Fra socialpolitik til arbejdsmarkedspolitik”, i *Det sociale Danmark – hvor er solidariteten?*. Rødovre: Forlaget Sohn.
- Ejrnæs, Morten (2004): ”Socialpolitikens virkninger: integration, differentiering, selvbestemmelse og disciplin?”, i Jørgen Elm Larsen og Iver Hornemann Møller (red.): *Socialpolitik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fabricius, Nina m.fl. (2005): *Fra hjemløshed til fast bolig. Samarbejde og metoder i arbejde med hjemløse*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Godsocialpraksis (2008): ”Brobyggersekabet – De udstødte i Aalborg kommune”, offentliggjort 18.09.2008 på www.godsocialpraksis.dk: <http://www.godsocialpraksis.dk/ShowExample.aspx?exampleID=109>.
- Gilje, Nils & Grimen, Harald (1993): *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henriksen, Lars Skov & Prieur, Annick (2004): ”Et nyt perspektiv på magt i det sociale arbeid”, i *Dansk Sociologi*, nr. 3/15. årg. 2004.
- Halvorsen, Knut (2002): *Sosiale Problemer. En sosiologisk innføring*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Hansen, Erik Jørgen m.fl. (2007): *Det sociale Danmark – hvor er solidariteten?*. Rødovre: Forlaget Sohn.
- Holm, Martin (2008): *Kosmopolitisk sosiologi – før og nå*. Upublisert 8. semester teorieksamen, Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet.
- Holm, Martin & Laustsen, Andreas Kjær (2009): *Etniske minoriteter i forbrugersamfundet – et sociologisk studie af fattigdom*. Upublisert 9. semestersprosjekt, Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet.
- Holdt, Jacob (1985) *American Pictures. A personal journey through the American underclass*. København: The American Picture Foundation.
- Jacobsen, Hviid Michael (2008): ”At forstå det sociale – om sociologien i et socialt arbejde og socialt arbejde i sociologien”, i Michael Hviid Jacobsen og Keith Pringle (red.): *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Jørgensen, Anja (1998): *De fattige og udstødte i Aalborg by – et socialhistorisk tilbageblik*. Aalborg: Forlaget ALFUFF.

- Järvinen, Margaretha (2009): ”Mellem patologi og frihed – perspektiver på marginalisering”, i Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen (red.): *Udenfor eller indenfor. Sociale marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha (2005): ”Pierre Bourdieu”, i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori. 3. udgave*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha (2004): *Hjemløse flygtninge og indvandrere*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (2003): ”Indledning: At skabe en klient”, i Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red.) *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha & Mortensen, Nils (2002): ”Det magtfulde møde mellem system og klient: teoretiske perspektiver”, i Margaretha Järvinen, Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen (red.): *Det magtfulde mødet mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Järvinen, Margaretha (2001): ”Marginalisering – konstruktivistiska perspektv på ordning och kaos”, i *Sociologi i dag*, nr. 2/2001 årg. 31.
- Järvinen, Margaretha (1992): ”Hemløshedsforskning i Norden”, i Margaretha Järvinen og Tigersted (red.): *Hemløshed i Norden*. NAD-publikation, nr. 22.
- Kvale, Steinar (1997) *Interview. En introduksjon til det kvalitative forskningsintervju*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Layder, Derek (1994): *Understanding Social Theory*. London: Sage Publications.
- Larsen, Jørgen Elm (2002): ”Marginale mennesker i marginale rum” i Margaretha Järvinen, Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen (red.): *Det magtfulde mødet mellem system og klient*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mathiesen, Anders & Højberg, Henriette (2004): ”Sociologisk feltanalyse - om at anvende Bourdieus feltbegreb i historisk konkrete analyser”, i Lars Fuglesang og Poul Bitsch Olsen (red.): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag.
- Mortensen, Nils (2009): ”Kortlægning af social marginalisering”, i Jørgen Elm Larsen og Nils Mortensen (red.): *Udenfor eller indenfor. Social marginaliseringsprocessers mangfoldighed*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Munk, Martin D. (2002): "Socialpolitisk logik og praktisk logik – en modsætning?", i *Social Kritik – Tidsskrift for social analyse og debat*, nr.83/14. årg. 2002.
- Myrthue, Pia (2008): "Hjemløs – så er man da noget". *Social Kritik – Tidsskrift for social analyse og debat*, nr.116/20. årg. 2008.
- Månson, Per (2005): "Max Weber", i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori. 3. udgave*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nissen, Maria Appel (2010): *Nye Horisonter i socialt arbejde. En refleksions teori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Olsen, Claus B. & Rasmussen, Niels (2004) "Socialpolitik – et bud på en definition", i Jørgen Elm Larsen og Iver Hornemann Møller (red.): *Socialpolitik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Olsen, Lars (2007): *Den nye ulighed*. København: Gyldendal.
- Prieur, Annick (2002): "Objektivering og refleksivitet – om Pierre Bourdieus perspektiv på design og interview", i Michael Hviid Jacobsen, Søren Kristiansen og Annick Prieur (red.): *Liv, fortælling, tekst – Strejftog i kvalitativ sosiologi*". Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Rasborg, Klaus (2005) "Ulrich Beck", i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori. 3. udgave*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Riis, Ole (2005): *Samfundsvidenskab i praksis – Introduktion i anvendt metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Socialdemokraterne (2006): "Hjemløse: Flere fleksible boligtilbud", offentliggjort 11.12.2006 på <http://s-dialog.dk>: <http://s-dialog.dk/default.aspx?func=article.view&id=172057>.
- Socialjura.dk (2010): "Lov om social service", på www.socialjura.dk: <http://www.socialjura.dk/index.php?id=7595&sub=5&cat=1&showpage=1&chash=d5332fca48>.
- Sørensen, Ove (2000): "De udstødte og Frontfolket", i *Aalborg Kommune Fællesrapport, Marts 2000*. Aalborg: Aalborg Kommune.
- Uggerhøj, Lars (2008): "Hvad er socialt arbejde?", i Michael Hviid Jacobsen og Keith Pringle (red.): *At forstå det sociale – sociologi og socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Villadsen, Kasper (2004a): *Det sociale arbejdes genealogi. Kampen for at gøre fattige og udstødte til frie mennesker*. København: Hans Reitzels Forlag.

Villadsen, Kaspar (2004b): "Filantropiens genkomst – Medborgerskab, fællesskab og frihed under ombrydning", i *Dansk Sociologi*, nr.1/15. årg. 2004.

Vilby, Knut (2007) "Regeringen har gennemført et forbud mod solidaritet", i: *Det sociale Danmark – hvor er solidariteten?*. Rødovre: Forlaget Sohn.

Wacquant, Loïc, J.D. (1993): "Innleiing", i Pierre Bourdieu og Loïc, J.D. Wacquant: *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Østerberg, Dag (2005): *Sociologiske nøglebegreber og deres oprindelse*. København: Akademisk Forlag.

Bilag 1

Intervjuguide

Siden et intervju sjeldent kan følges slavisk, er intervjuguiden ment som en huskeliste slik at formålet med intervjusamtalen dekkes på en hensiktsmessig måte. Muligheten for å stille utfyllende spørsmål og følge opp interessante temaer, vil være en del av strategien. I den grad kan intervjuguiden betraktes som halvstrukturert. Spørsmålene er utformet delvis med forutbestemt teori og orienterende begreper (se avsnittet om begrepsoperasjonalisering) i bakhånden. I forveien har jeg noen antagelser om at forksjellige anskuelser er på spill i oppfattelsen av problemer knyttet til (konstruksjonen) hjemløshet. Denne antagelsen ble blant annet forsterket etter å ha gjennomført en pilotundersøkelse med konsulenter i Brobygggerselskabet. Men ettersom min kjennskap og erfaring på området har begrensninger, er det samtidig en eksplorativ side ved prosjektet, slike at muligheten for å generere ny teoretisk viten på bakgrunn av datamaterialet er åpen.

Bakgrunnsspørsmål

Hvis ikke dette er klart før intervjuet vil jeg forhøre med om personens stilling og eventuelt om hvor lenge personen har hatt denne. Om personen har hatt andre erfaringer med arbeid med hjemløse.

Om hjemløsesituasjonen i Aalborg

Vil du forsøke å beskrive hjemløssituasjonen i Aalborg i dag?

Vil du beskrive hjemløshet som et omfattende problem i Aalborg Kommune?

(På hvilken måte?)

Hva mener du er hovedårsaken til at noen er hjemløse i Aalborg?

Er det noen fellestrekk som viser seg hos de hjemløse?

Har det sosiale arbeid med hjemløse endret seg, slik du ser det?

I så fall, hvordan var den før og hva er annerledes i dag?

Føler du at det er noen problemer knyttet til hjemløshet som prioriteres mer enn andre?
(Hvis ja, Hvordan?)

Målgruppeforståelse: Om definisjonen og oppfattelse av hjemløse henholdsvis hjemløshet

Når man arbeider med hjemløse, hvordan avgrenser man målgruppen hjemløse fra andre utsatte (voksne)?

Hvis du skal komme med ditt eget bud på en definisjon, hvordan vil din definisjon av en hjemløse (hhv. hjemløshet) være?

Hvordan vil du si at denne (din) definisjonen/beskrivelsen samsvarer med eventuelle forskrifter, handleplaner og målsetninger du forholder deg til i ditt arbeid?

Om integrasjonsarbeid og løsninger på hjemløseproblematikken

Hva er den største utfordringen i arbeidet og kontakten med hjemløse?

Hvordan mener du man best skal løse, eller behandle problemet med hjemløshet?

Hva innebærer egentlig et godt sosialt arbeid i forhold til hjemløseproblematikken?

Hvordan vil du beskrive samarbeidet mellom ulike aktører som arbeider med hjemløse?

Hva fungerer dårlig? Omvendt: Hva fungerer godt?

For hjemløse knytter det seg ofte mange og komplekse problemer, og i arbeidet med hjemløse snakker man ofte om at mange har det man kaller en dobbel diagnostikk (også kalt kastballsproblematikk).

Hvordan påvirker en slik diagnostisering integreringen av hjemløse?

Hva betyr dette for samarbeidet mellom de ulike aktørene?

Om sosialpolitikk, handleplaner og krav

I senere tid har Regeringen satt fokus på hjemløseproblematikken (eks. Hjemløsestrategien og to nasjonale kartlegginger). Hvordan tror du dette vil påvirke hjemløsesituasjonen i Aalborg?

Hvordan føler du politikere forholder seg til hjemløseproblematikken?

Hva er den typiske innstillingen?

I forhold til diverse puljemidler som Kommunen (Brobyggerselskabet) søker om. Hvordan ser handlemåtene (strategien) ut slik det er lagt opp til i prosjekter knyttet til ulike Puljemidler?

Hva mener du om Regeringens og eventuelle kommunale krav og rammer som stilles ovenfra? Hvordan påvirker dette arbeidet med hjemløse?

Transkribering

Intervjuene ble transkribert på den måten at de er omgjort fra dansk talespråk over til norsk skriftspråk. Men i enkelte tilfeller er danske ord beholdt for at utsagnene skal føles mer ”taleaktige”, som følge av at utsagnene og refleksjonene nettopp foregår som muntlig samtale. Ord som måske og lige er eksempelvis beholdt. I utgangspunktet var planen å ikke transkribere hele intervjuet, men kun interessante passasjer. Disse skulle gjengies ordrett. Derfor gjennomførte jeg først en grovtranskribering som foregikk mer stikkordsaktig, hvor jeg samtidig oppførte hvilket tidspunkt det i samtalen det var. Derfor vil det noen steder fremstå litt stikkordaktig. Derfor vil det også forekomme eksempelvis (23:30) noen steder mellom utsagnene i selve transkriberingen (bilag to). Ellers er intervjuerens spørsmål fremhevet med kursiv.